విషయానుక్రమణికా

అరణ్యకాండః

—:0:—

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

అరణ్యకాండప్రారంభః.

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్యమాత్మవాన్ ।
దదర్శ రామో దుర్ధర్షః తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్యమండలం ॥ ౨
శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసంమృష్టాజిరం తథా ।
మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైస్సమావృతం ॥ ౩
పూజితం చ ప్రనృత్తం చ నిత్యమప్సరసాం గణైః ।
విశాలైరగ్నిశరణైః స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః ॥ ౪
సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితం ।
ఆరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలైర్వృతం ॥ ౫
బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ।
పుష్పైర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా ॥ ౬
ఫలమూలాశనైర్దాంతైః చీరకృష్ణాజినాంబరైః ।
సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్వృతం ॥ ౭
పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ॥ ౮

బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైః బ్రాహ్మణైరుపశోభితం ।
స దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౯
అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః ।
దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః ॥ ౧౦
అభ్యగచ్ఛంస్తదా ప్రీతాః వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః ॥ ౧౧
లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢవ్రతాః ॥ ౧౨
రూపసంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతాం ।
దదృశుర్విస్మితాకారాః రామస్య వనవాసినః ॥ ౧౩
వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరనిమిషైరివ ।
ఆశ్చర్యభూతాన్ దదృశుః సర్వే తే వనచారిణః ॥ ౧౪
అత్రైనం హి మహాభాగాః సర్వభూతహితే రతం ।
అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సంన్యవేశయన్ ॥ ౧౫
తతో రామస్య సత్కృత్య విధినా పావకోపమాః ।
ఆజహ్రుస్తే మహాభాగాః సలిలం ధర్మచారిణః ॥ ౧౬
మూలం పుష్పం ఫలం వన్యం ఆశ్రమం చ మహాత్మనః ।
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞాః తతః ప్రాంజలయోఽబ్రువన్ ॥ ౧౭
ధర్మపాలో జనస్యాస్య శరణ్యస్త్వం మహాయశాః ।
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దండధరో గురుః ॥ ౧౮

ఇంద్రస్యేహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ ।
రాజా తస్మాద్వరాన్ భోగాన్ భుఙ్క్తే లోకనమస్కృతః ॥ ౧౯
తే వయం భవతా రక్ష్యాః భవద్విషయవాసినః ।
నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః ॥ ౨౦
న్యస్తదండా వయం రాజన్ జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
రక్షితవ్యాస్త్వయా శశ్వత్ గర్భభూతాస్తపోధనాః ॥ ౨౧
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ।
అన్యైశ్చ వివిధాహారైః సలక్ష్మణమపూజయన్ ॥ ౨౨
తథాఽన్యే తాపసాస్సిద్ధాః రామం వైశ్వానరోపమాః ।
న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరం ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ।
ఆమంత్ర్య స మునీన్ సర్వాన్ వనమేవాన్వగాహత ॥ ౧
నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితం ।
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం దుర్దర్శసలిలాశయం ॥ ౨
నిష్కూజనానాశకునిఝిల్లికాగణనాదితం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః వనమధ్యం దదర్శ హ ॥ ౩

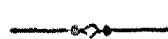
సీతయా సహ కాకుత్ స్థః తస్మిన్ ఘోరమృగాయుతే ।
దదర్శ గిరిశృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనం ॥ ౪
గంభీరాక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరం ।
బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోరదర్శనం ॥ ౫
వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితం ।
త్రాసనం సర్వభూతానాం వ్యాదితాస్యమివాంతకం ॥ ౬
త్రీన్ సింహాంశ్చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ ।
సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ ॥ ౭
అవసజ్యాయసే శూలే వినదంతం మహాస్వనం ।
స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వా చ మైథిలీం ॥ ౮
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాంతకః ।
స కృత్వా భైరవం నాదం చాలయన్నివ మేదినీం ॥ ౯
అంకేనాదాయ వైదేహీం అపక్రమ్య తతోఽబ్రవీత్ ।
యువాం జటాచీరధరౌ సభార్యౌ క్షీణజీవితౌ ॥ ౧౦
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం శరచాపాసిధారిణౌ ।
కథం తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ ॥ ౧౧
అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ ।
అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః ॥ ౧౨
చరామి సాయుధో నిత్యం ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
ఇయం నారీ వరారోహా మమ భార్యా భవిష్యతి ॥ ౧౩

యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే ।
తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురాత్మనః ॥ ౧౪
శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా ।
సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ ప్రవాతే కదళీ యథా ॥ ౧౫
తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభాం ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౧౬
పశ్య సౌమ్య నరేంద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవాం ।
మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితాం ॥ ౧౭
అత్యంతసుఖసంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీం ।
యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ ॥ ౧౮
కైకేయ్యాస్తు సుసంపన్నం క్షిప్రమద్యైవ లక్ష్మణ ।
యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ ॥ ౧౯
యయాఽహం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనం ।
అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా ॥
పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యాః న దుఃఖతరమస్తి మే ।
పితుర్వియోగాత్ సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా ॥ ౨౧
ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ ॥ ౨౨
అనాథ ఇవ భూతానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః ।
మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం పరితప్యసే ॥ ౨౩

శరేణ నిహతస్యాస్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః ।
విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౨౪
రాజ్యకామే మమ క్రోధః భరతే యో బభూవ హ ।
తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే ॥ ౨౫

మమ భుజబలవేగవేగితః
పతతు శరోఽస్య మహాన్ మహోరసి ।
వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం
పతతు తతస్స మహీం విఘూర్ణితః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్నివ ।
కో భవాన్ వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖం ॥ ౧
అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్ వనం ।
ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూహి తం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః ॥ ౨
తమువాచ తతో రామః రాక్షసం జ్వలితాననం ।
పృచ్ఛంతం సుమహాతేజాః ఇక్ష్వాకుకులమాత్మనః ॥ 3
క్షత్రియౌ వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగోచరౌ ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దండకాన్ ॥ ౪

తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమం ।
హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ ॥ ౫
పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా ।
విరాధ ఇతి మామాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః ॥ ౬
తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా ।
శస్త్రేణావధ్యతా లోకేఽచ్ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ ॥ ౭
ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనాం అనపేక్షౌ యథాగతం ।
త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే ॥ ౮
తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః ।
రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతసం ॥ ౯
క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసే ధ్రువం ।
రణే సంప్రాప్స్యసే తిష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి ॥ ౧౦
తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్ ।
సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ ॥ ౧౧
ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ ముమోచ హ ।
రుక్మపుంఖాన్ మహావేగాన్ సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥ ౧౨
తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥ ౧౩
స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ।
అభ్యద్రవత్ సుసంక్రుద్ధః తదా రామం సలక్ష్మణం ॥ ౧౪

స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమం ।
ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః ॥ ౧౫
అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః ।
విరాధే రాక్షసే తస్మిన్ కాలాంతకయమోపమే ॥ ౧౬
స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వాఽజృంభత రాక్షసః ।
జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥ ౧౭
స్పర్శాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరోధ్య రాక్షసః ।
విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥ ౧౮
తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వలనోపమం ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౯
తద్రామవిశిఖచ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరాద్భువి ।
పపాతాశనినా ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలం ॥ ౨౦
తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ ।
తూర్ణమాపతతస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥ ౨౧
స వధ్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ ।
అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥ ౨౨
తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
వహత్వయమలం తావత్ పథాఽనేన తు రాక్షసః ॥ ౨౩
యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః ।
అయమేవ హి నః పంథాః యేన యాతి నిశాచరః ॥ ౨౪

స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః ।
బాలావివ స్కన్ధగతౌ చకారాతిబలౌ తతః ॥ ౨౫
తావారోప్య తతః స్కన్ధం రాఘవౌ రజనీచరః ।
విరాధో వినదన్ ఘోరం జగామాభిముఖో వనం ॥ ౨౬

వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టః
ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధైరుపేతం ।
నానావిధైః పక్షిశతైర్విచిత్రం
శివాయుతం వ్యాళమృగైర్వికీర్ణం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-తృతీయస్సర్గః.

—o=o—

అథ చతుర్థస్సర్గః.

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
ఉచ్చైః స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ ॥ ౧
ఏష దాశరథీ రామః సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః ॥ ౨
మాం వృకా భక్షయిష్యన్తి శార్దూలా ద్వీపినస్తథా ।
మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ ॥ ౩
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః ॥ ౪

తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిః బాహుం సవ్యం బభంజ హ ।
రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః ॥ ౫
స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నః నిపపాతాశు రాక్షసః ।
ధరణ్యాం మేఘసంకాశః వజ్రభిన్న ఇవాచలః ॥ ౬
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయంతౌ తు రాక్షసం ।
ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః ॥ ౭
స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః ।
నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ ౮
తం ప్రేక్ష్య రామస్సుభృశం అవధ్యమచలోపమం ।
భయేష్వభయదః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯
తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రాక్షసోఽయం న శక్యతే ।
శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ ౧౦
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః ।
ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభం ॥ ౧౧
హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్రతుల్యబలేన వై ।
మయా తు పూర్వం త్వం మోహాత్ న జ్ఞాతః పురుషర్షభః ॥
కౌసల్యాసుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా ।
వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ ౧౩
అపి శాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుం ।
తుంబురుర్నామ గంధర్వః శప్తో వైశ్రవణేన హ ॥ ౧౪

ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః ।
యదా దాశరథీ రామః త్వాం వధిష్యతి సంయుగే ॥ ౧౫
తదా ప్రకృతిమాపన్నః భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి ।
ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురాఽనఘ ॥ ౧౬
అనుపస్థీయమానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హ ।
తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహం అభిశాపాత్ సుదారుణాత్ ॥ ౧౭
భువనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప ।
ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౮
అధ్యర్ధయోజనె తాత మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ ౧౯
అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ ।
రక్షసాం గతసత్త్వానాం ఏష ధర్మస్సనాతనః ॥ ౨౦
అవటే యే నిధీయంతే తేషాం లోకాస్సనాతనాః ।
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ ౨౧
బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తః న్యస్తదేహో మహాబలః ।
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ ॥
కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ ।
వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి ।
తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ ౨౪

తతః ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమం ।
అఖనత్ పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ ౨౫
తం ముక్తకంఠం నిష్క్షిప్య శంకుకర్ణం మహాస్వనం ।
విరాధం ప్రాక్షిపచ్ఛ్వభ్రే నదంతం భైరవస్వనం ॥ ౨౬

తమాహవే నిర్జితమాశువిక్రమౌ
స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ ।
ముదాఽన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం
నదంతముత్క్షిప్య బిలే తు రాక్షసం ॥ ౨౭
అవధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ
శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ ।
సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ
బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః ॥ ౨౮
స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః
ప్రసహ్య రామేణ వధార్థమీప్సితః ।
నివేదితః కాననచారిణా స్వయం
న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ ౨౯
తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం
కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే ।
బిలం చ రామేణ బలేన రక్షసా
ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితం ॥ 30

ప్రహృష్టరూపావివ రామలక్ష్మణౌ
విరాధముర్వ్యాం ప్రదరే నిహత్య తౌ ।
ననందతుర్వీతభయౌ మహావనే
శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసం ॥ ౩౧

తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ
నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
విజహ్రతుస్తౌ ముదితౌ మహావనే
దివి స్థితౌ చంద్రదివాకరావివ ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే ।
తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ ౧
అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామః భ్రాతరం దీప్తతేజసం ।
కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ ౨
అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనం ।
ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ ॥ ౩
తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః ।
సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతం ॥ ౪

విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమం ।
అవరుహ్య రథోత్సంగాత్ సకాశే విబుధానుగం ॥ ౫
అసంస్పృశంతం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరం ।
సుప్రభాభరణం దేవం విరజోఽంబరధారిణం ॥ ౬
తద్విధైరేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః ।
హరిభిర్వాజిభిర్యుక్తం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౭
దదర్శాదూరతస్తస్య తరుణాదిత్యసంనిభం ।
పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యం చంద్రమండలసన్నిభం ॥ ౮
అపశ్యద్విమలం ఛత్రం చిత్రమాల్యోపశోభితం ।
చామరవ్యజనే చాగ్ర్యే రుక్మదండే మహాధనే ॥ ౯
గృహీతే వరనారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని ।
గంధర్వామరసిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః ॥ ౧౦
అంతరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే ।
సహ సంభాషమాణే తు శరభంగేణ వాసవే ॥ ౧౧
దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ ॥ ౧౨
అర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్టం అద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతపంతమివాదిత్యం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౧౩
యే హయాః పురుహూతస్య పురా శక్రస్య నశ్శ్రుతాః ॥
అంతరిక్షగతా దివ్యాః త ఇమే హరయో ధ్రువం । ౧౪

ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్రాః యే తిష్ఠంత్యభితో రథం ।
శతం శతం కుండలినః యువానః ఖడ్గపాణయః ॥ ౧౫
విస్తీర్ణవిపులోరస్కాః పరిఘాయతబాహవః ।
శోణాంశువసనాస్సర్వే వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥ ౧౬
ఉరోదేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలనసన్నిభాః ।
రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే పంచవింశతివార్షికం ॥ ౧౭
ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా ।
యథేమే పురుషవ్యాఘ్రాః దృశ్యంతే ప్రియదర్శనాః ॥ ౧౮
ఇహైవ సహ వైదేహ్యా ముహూర్తం తిష్ఠ లక్ష్మణ ।
యావజ్జానామ్యహం వ్యక్తం క ఏష ద్యుతిమాన్ రథే ॥ ౧౯
తమేవముక్త్వా సౌమిత్రిం ఇహైవ స్థీయతామితి ।
అభిచక్రామ కాకుత్స్థః శరభంగాశ్రమం ప్రతి ॥ ౨౦
తతస్సమభిగచ్ఛంతం ప్రేక్ష్య రామం శచీపతిః ।
శరభంగమనుప్రాప్య వివిక్త ఇదమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇహోపయాత్యసౌ రామః యావన్మాం నాభిభాషతే ।
నిష్ఠాం నయతు తావత్తు తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ॥ ౨౨
జితవంతం కృతార్థం చ ద్రష్టాఽహమచిరాదిమం ।
కర్మ హ్యనేన కర్తవ్యం మహదన్యైస్సుదుష్కరం ॥ ౨౩
నిష్పాదయిత్వా తత్కర్మ తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ।
ఇతి వజ్రీ తమామంత్ర్య మానయిత్వా చ తాపసం ॥ ౨౪

రథేన హరియుక్తేన యయౌ దివమరిందమః ।
ప్రయాతే తు సహస్రాక్షే రాఘవస్సపరిచ్ఛదం ॥ ౨౫
అగ్నిహోత్రముపాసీనం శరభంగముపాగమత్ ।
తస్య పాదౌ చ సంగృహ్య రామస్సీతా చ లక్ష్మణః ॥ ౨౬
నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాః లబ్ధవాసా నిమంత్రితాః ।
తతశ్శక్రోపయానం తు పర్యపృచ్ఛత్ స రాఘవః ॥ ౨౭
శరభంగశ్చ తత్ సర్వం రాఘవాయ న్యవేదయత్ ।
మామేష వరదో రామ బ్రహ్మలోకం నినీషతి ॥ ౨౮
జితముగ్రేణ తపసా దుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః ।
అహం జ్ఞాత్వా నరవ్యాఘ్ర వర్తమానమదూరతః ॥ ౨౯
బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛామి త్వామదృష్ట్వా ప్రియాతిథిం ।
త్వయాఽహం పురుషవ్యాఘ్ర ధార్మికేణ మహాత్మనా ॥ ౩౦
సమాగమ్య గమిష్యామి త్రిదివం దేవసేవితం ।
అక్షయా నరశార్దూల మయా లోకా జితాశ్శుభాః ॥ ౩౧
బ్రాహ్మ్యాశ్చ నాకపృష్ఠ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణీష్వ మామకాన్ ।
ఏవముక్తో నరవ్యాఘ్రః సర్వశాస్త్రవిశారదః ॥ ౩౨
ఋషిణా శరభంగేణ రాఘవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
అహమేవాహరిష్యామి సర్వాన్ లోకాన్ మహామునే ॥ ౩౩
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ।
రాఘవేణైవముక్తస్తు శక్రతుల్యబలేన వై ॥ ౩౪

శరభంగో మహాప్రాజ్ఞః పునరేవాబ్రవీద్వచః ।
ఇహ రామ మహాతేజాః సుతీక్ష్ణో నామ ధార్మికః ॥ ౩౫
వసత్యరణ్యే ధర్మాత్మా స తే శ్రేయో విధాస్యతి ।
సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛ త్వం శుచౌ దేశే తపస్వినం ॥ ౩౬
రమణీయే వనోద్దేశే స తే వాసం విధాస్యతి ।
ఇమాం మందాకినీం రామ ప్రతిస్రోతామనువ్రజ ॥ ౩౭
నదీం పుష్పోడుపవహాం తత్ర తత్ర గమిష్యసి ।
ఏష పంథా నరవ్యాఘ్ర ముహూర్తం పశ్య తాత మాం ॥ ౩౮
యావజ్జహామి గాత్రాణి జీర్ణాం త్వచమివోరగః ।
తతోఽగ్నిం సుసమాధాయ హుత్వా చాజ్యేన మంత్రవిత్ ॥ ౩౯
శరభంగో మహాతేజాః ప్రవివేశ హుతాశనం ।
తస్య రోమాణి కేశాంశ్చ దదాహాగ్నిర్మహాత్మనః ॥ ౪౦
జీర్ణాం త్వచం తథాఽస్థీని యచ్చ మాంసం సశోణితం ।
రామస్తు విస్మితో భ్రాత్రా భార్యయా చ సహాత్మవాన్ ॥ ౪౧
స చ పావకసంకాశః కుమారస్సమపద్యత ।
ఉత్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాత్ శరభంగో వ్యరోచత ॥ ౪౨
స లోకానాహితాగ్నీనాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
దేవానాం చ వ్యతిక్రమ్య బ్రహ్మలోకం వ్యరోహత ॥ ౪౩
స పుణ్యకర్మా భవనే ద్విజర్షభః
పితామహం సానుచరం దదర్శ హ ।

పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం
ననంద సుస్వాగతమిత్యువాచ హ ॥ ౪౪

ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

శరభంగే దివం యాతే మునిసంఘాస్సమాగతాః ।
అభ్యగచ్ఛంత కాకుత్స్థం రామం జ్వలితతేజసం ॥ ౧
వైఖానసా వాలఖిల్యాః సంప్రక్షాళా మరీచిపాః ।
అశ్మకుట్టాశ్చ బహవః పత్రాహారాశ్చ ధార్మికాః ॥ ౨
దంతోలూఖలినశ్చైవ తథైవోన్మజ్జకాః పరే ।
గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవాభ్రావకాశకాః ॥ ౩
మునయస్సలిలాహారాః వాయుభక్షాస్తథాపరే ।
ఆకాశనిలయాశ్చైవ తధా స్థండిలశాయినః ॥ ౪
వ్రతోపవాసినో దాంతాః తధాఽఽర్ద్రపటవాససః ।
సజపాశ్చ తపోనిత్యాః తధా పంచతపోఽన్వితాః ॥ ౫
సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టాః దృఢయోగాస్సమాహితాః ।
శరభంగాశ్రమే రామం అభిజగ్ముశ్చ తాపసాః ॥ ౬
అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞాః రామం ధర్మభృతాం వరం ।
ఊచుః పరమధర్మజ్ఞం ఋషిసంఘాస్సమాహితాః ॥ ౭

త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ ।
ప్రధానశ్చాసి నాథశ్చ దేవానాం మఘవానివ ॥ ౮
విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ ।
పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః ॥ ౯
త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలం ।
అర్థిత్వాన్నాథ వక్ష్యామః తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి ॥ ౧౦
అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీపతేః ।
యో హరేద్బలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్ ॥ ౧౧
యుంజానః స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ ।
నిత్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః ॥ ౧౨
ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీం ।
బ్రహ్మణః స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే ॥ ౧౩
యత్కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః ।
తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః ॥ ౧౪
సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠః వానప్రస్థగణో మహాన్ ।
త్వన్నాథోఽనాథవద్రామ రాక్షసైర్బాధ్యతే భృశం ॥ ౧౫
ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనాం ।
హతానాం రాక్షసైర్ఘోరైః బహూనాం బహుధా వనే ॥ ౧౬
పంపానదీనివాసానాం అనుమందాకినీమపి ।
చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ ॥ ౧౭

ఏవం వయం న మృష్యామః విప్రకారం తపస్వినాం ।
క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః ॥ ౧౮
తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యం సముపస్థితాః ।
పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్ నిశాచరైః ॥ ౧౯
పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే ।
పరిపాలయ నస్సర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ ॥ ౨౦
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థః తాపసానాం తపస్వినాం ।
ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా సర్వానేవ తపస్వినః ॥ ౨౧
నైవమర్హథ మాం వక్తుం ఆజ్ఞప్తోఽహం తపస్వినాం ।
కేవలేనాత్మకార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనం ॥ ౨౨
విప్రకారమపాక్రష్టుం రాక్షసైర్భవతామిమం ।
పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనం ॥ ౨౩
భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం ఆగతోఽహం యదృచ్ఛయా ।
తస్య మేఽయం వనే వాసః భవిష్యతి మహాఫలః ॥ ౨౪
తపస్వినాం రణే శత్రూన్ హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్ ।
పశ్యంతు వీర్యమృషయః సభ్రాతుర్మే తపోధనాః ॥ ౨౫

దత్త్వాఽభయం చాపి తపోధనానాం
ధర్మే ధృతాత్మా సహ లక్ష్మణేన ।
తపోధనైశ్చాపి సభాజ్యవృత్తః
సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే షష్ఠస్సర్గః

అథ సప్తమస్సర్గః

రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః ॥ ౧
స గత్వా దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః ।
దదర్శ విపులం శైలం మహామేఘమివోన్నతం ॥ ౨
తతస్తదిక్ష్వాకువరౌ సంతతం వివిధైర్ద్రుమైః ।
కాననం తౌ వివిశతుః సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౩
ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమం ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతం ॥ ౪
తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరం ।
రామస్సుతీక్ష్ణం విధివత్ తపోవృద్ధమభాషత ॥ ౫
రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః ।
త్వం మాఽభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్రమ ॥ ౬
స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరం ।
సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭
స్వాగతం ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర ।
ఆశ్రమోఽయం త్వయాఽఽక్రాంతః సనాథ ఇవ సాంప్రతం॥ ౮
ప్రతీక్షమాణస్త్వామేవ నారోహేఽహం మహాయశః ।
దేవలోకమితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే ॥ ౯

చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోసి మే శ్రుతః ।
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజశ్శతక్రతుః ॥ ౧౦
ఉపాగమ్య చ మాం దేవః మహాదేవస్సురేశ్వరః ।
సర్వాన్ లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా ॥ ౧౧
తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా ।
మత్ప్రసాదాత్ సభార్యస్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
తముగ్రతపసా యుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినం ।
ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామః బ్రహ్మాణమివ కాశ్యపః ॥ ౧౩
అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్ మహామునే ।
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ॥ ౧౪
భవాన్ సర్వత్ర కుశలః సర్వభూతహితే రతః ।
ఆఖ్యాతశ్శరభంగేణ గౌతమేన మహాత్మనా ॥ ౧౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః ।
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాఽఽప్లుతః ॥ ౧౬
అయమేవాశ్రమో రామ గుణవాన్ రమ్యతామిహ ।
ఋషిసంఘానుచరితః సదా మూలఫలాన్వితః ॥ ౧౭
ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయశః ।
అటిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వాఽకుతోభయాః ॥ ౧౮
నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై ॥
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః ॥ ౧౯

ఉవాచ వచనం ధీరః వికృష్య సశరం ధనుః ।
తానహం సుమహాభాగ మృగసంఘాన్ సమాగతాన్ ॥ ౨౦
హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా ।
భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్ కృచ్ఛ్రతరం తతః ॥ ౨౧
ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే ।
తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్ ॥ ౨౨
అన్వాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్ ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨౩

తతశ్శుభం తాపసభోజ్యమన్నం
స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యాం ।
తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా
సంధ్యానివృత్తౌ రజనీమవేక్ష్య ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

రామస్తు సహసౌమిత్రిః సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః ।
పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత ॥ ౧
ఉత్థాయ తు యథాకాలం రాఘవస్సహ సీతయా ।
ఉపాస్పృశత్ సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా ॥ ౨

అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే ॥ ౩
ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః ।
సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రువన్ ॥ ౪
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ త్వయా పూజ్యేన పూజితాః ।
ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయస్త్వరయంతి నః ॥ ౫
త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలం ।
ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౬
అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామః సహైభిర్మునిపుంగవైః ।
ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైః విశిఖైరివ పావకైః ॥ ౭
అవిషహ్యాతపో యావత్ సూర్యో నాతివిరాజతే ।
అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః ॥ ౮
తావదిచ్ఛామహే గంతుం ఇత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః ।
వవందే సహ సౌమిత్రిః సీతయా సహ రాఘవః ॥ ౯
తౌ సంస్పృశంతౌ చరణౌ ఉత్థాప్య మునిపుంగవః ।
గాఢమాలింగ్య సస్నేహం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ సౌమిత్రిణా సహ ।
సీతయా చానయా సార్ధం ఛాయయేవానువృత్తయా ॥ ౧౧
పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినాం ।
ఏషాం తపస్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనాం ॥ ౧౨

స ప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ ।
ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతపక్షిగణాని చ ॥ ౧౩
ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ ।
కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ ॥ ౧౪
ద్రక్ష్యసే దృష్టిరమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ ।
రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ ॥ ౧౫
గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ గచ్ఛతు ।
ఆగంతవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రదక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ ౧౭
తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా ।
దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః ॥ ౧౮
ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపౌ చాదాయ సస్వనౌ ।
నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుం ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా ।
ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనం ।
హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్ ।
నివృత్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్ కామజాదిహ ॥ ౨
త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యత్ర కామజాని భవంత్యుత ।
మిథ్యావాక్యం పరమకం తస్మాద్గురుతరావుభౌ ॥ ౩
పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా ।
మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ ॥ ౪
కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనం ।
తవ నాస్తి మనుష్యేంద్ర న చాభూత్తే కదాచన ॥ ౫
మనస్యపి తథా రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్ ।
స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ ॥ ౬
ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశకారకః ।
సత్యసంధ మహాభాగ శ్రీమన్ లక్ష్మణపూర్వజ ॥ ౭
త్వయి సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
తచ్చ సర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేంద్రియైః ॥ ౮
తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన ।
తృతీయం యదిదం రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనం ॥ ౯
నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్ తచ్చ తే సముపస్థితం ।
ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౧౦
ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసాం ।
ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దండకా ఇతి విశ్రుతం ॥ ౧౧

ప్రస్థితస్త్వం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః ।
తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః ॥ ౧౨
త్వద్వృత్తం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితం ।
న హి మే రోచతే వీర గమనం దండకాన్ ప్రతి ॥ ౧౩
కారణం తత్ర వక్ష్యామి వదంత్యాః శ్రూయతాం మమ ।
త్వం హి బాణధనుష్పాణిః భ్రాత్రా సహ వనం గతః ॥ ౧౪
దృష్ట్వా వనచరాన్ సర్వాన్ కచ్చిత్ కుర్యాశ్శరవ్యయం ।
క్షత్రియాణాం చ హి ధనుః హుతాశస్యేంధనాని చ ॥ ౧౫
సమీపతః స్థితం తేజః బలముచ్ఛ్రియతే భృశం ।
పురా కిల మహాబాహో తపస్వీ సత్యవాక్ఛుచిః ॥ ౧౬
కస్మింశ్చిదభవత్ పుణ్యే వనే రతమృగద్విజే ।
తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తుమింద్రశ్శచీపతిః ॥ ౧౭
ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛత్ ఆశ్రమం భటరూపధృత్ ।
తస్మింస్తదాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః ॥ ౧౮
స న్యాసవిధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః ।
స తచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్య న్యాసరక్షణతత్పరః ॥ ౧౯
వనే తం విచరత్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయమాత్మనః ।
యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౨౦
న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాసరక్షణతత్పరః ।
నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః ॥ ౨౧

చకార రౌద్రీం స్వాం బుద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయం ।
తతస్స రౌద్రేఽభిరతః ప్రమత్తో ధర్మకర్శితః ॥ ౨౨
తస్య శస్త్రస్య సంవాసాత్ జగామ నరకం మునిః ।
ఏవమేతత్ పురావృత్తం శస్త్రసంయోగకారణాం ॥ ౨౩
అగ్నిసంయోగవద్ధేతుః శస్త్రసంయోగ ఉచ్యతే ।
స్నేహాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే॥ ౨౪
న కథంచన సా కార్యా గృహీతధనుషా త్వయా ।
బుద్ధిర్వైరం వినా హంతుం రాక్షసాన్ దండకాశ్రితాన్॥ ౨౫
అపరాధం వినా హంతుం లోకాన్ వీర న కామయే ।
క్షత్రియాణాం తు వీరాణాం వనేషు నిరతాత్మనాం ॥ ౨౬
ధనుషా కార్యమేతావత్ ఆర్తానామభిరక్షణం ।
క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం తపః క్వ చ ॥ ౨౭
వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిః దేశధర్మస్తు పూజ్యతాం ।
తదార్య కలుషా బుద్ధిః జాయతే శస్త్రసేవనాత్ ॥ ౨౮
పునర్గత్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి ।
అక్షయా తు భవేత్ ప్రీతిః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ ॥ ౨౯
యది రాజ్యం పరిత్యజ్య భవేస్త్వం నిరతో మునిః ।
ధర్మాదర్థః ప్రభవతి ధర్మాత్ ప్రభవతే సుఖం ॥ ౩౦
ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసారమిదం జగత్ ।
ఆత్మానం నియమైస్తైస్తైః కర్శయిత్వా ప్రయత్నతః ॥ ౩౧

ప్రాప్యతే నిపుణైర్ధర్మః న సుఖాల్లభ్యతే సుఖం ।
నిత్యం శుచిమతిస్సౌమ్యే చర ధర్మం తపోవనే ॥ ౩౨
సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్యమపి తత్త్వతః ।
స్త్రీచాపలాదేతదుదాహృతం మే
ధర్మం చ వక్తుం తవ కస్సమర్థః ।
విచార్య బుద్ధ్యా తు సహానుజేన
యద్రోచతే తత్ కురు మా చిరేణ ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

వాక్యమేతత్తు వైదేహ్యా వ్యాహృతం భర్తృభక్తయా ।
శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాథ మైథిలీం ॥ ౧
హితముక్తం త్వయా దేవి స్నిగ్ధయా సదృశం వచః ।
కులం వ్యపదిశంత్యా చ ధర్మజ్ఞే జనకాత్మజే ॥ ౨
కిం తు వక్ష్యామ్యహం దేవి త్వయైవోక్తమిదం వచః ।
క్షత్రియైర్ధార్యతే చాపః నార్తశబ్దో భవేదితి ॥ ౩
మాం సీతే స్వయమాగమ్య శరణ్యాశ్శరణం గతాః ।
తే చార్తా దండకారణ్యే మునయస్సంశితవ్రతాః ॥ ౪
వసంతో ధర్మనిరతాః వనే మూలఫలాశనాః ।
న లభంతే సుఖం భీతాః రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౫

కాలేకాలే చ నిరతాః నియమైర్వివిధైర్వనే ।
భక్ష్యంతే రాక్షసైర్భీమైః నరా మాంసోపజీవిభిః ॥ ౬
తే భక్ష్యమాణా మునయః దండకారణ్యవాసినః ।
అస్మానభ్యవపద్యేతి మామూచుర్ద్విజసత్తమాః ॥ ౭
మయా తు వచనం శ్రుత్వా తేషామేవం ముఖాచ్చ్యుతం ।
కృత్వా చరణశుశ్రూషాం వాక్యమేతదుదాహృతం ॥ ౮
ప్రసీదంతు భవంతో మే హ్రీరేషా హి మమాతులా ।
యదీదృశైరహం విప్రైః ఉపస్థేయైరుపస్థితః ॥ ౯
కిం కరోమీతి చ మయా వ్యాహృతం ద్విజసన్నిధౌ ।
సర్వైరేతైస్సమాగమ్య వాగియం సముదాహృతా ॥ ౧౦
రాక్షసైర్దండకారణ్యే బహుభిః కామరూపిభిః ।
అర్దితాః స్మ దృఢం రామ భవాన్నస్తత్ర రక్షతు ॥ ౧౧
హోమకాలేషు సంప్రాప్తాః పర్వకాలేషు చానఘ ।
ధర్షయంతి సుదుర్ధర్షాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౨
రాక్షసైర్ధర్షితానాం చ తాపసానాం తపస్వినాం ।
గతిం మృగయమాణానాం భవాన్నః పరమా గతిః ॥ ౧౩
కామం తపఃప్రభావేన శక్తా హంతుం నిశాచరాన్ ।
చిరార్జితం తు నేచ్ఛామః తపః ఖండయితుం వయం ॥ ౧౪
బహువిఘ్నం తపో నిత్యం దుశ్చరం చైవ రాఘవ ।
తేన శాపం న ముంచామః భక్ష్యమాణాశ్చ రాక్షసైః ॥ ౧౫

తదర్ద్యమానాన్ రక్షోభిః దండకారణ్యవాసిభిః ।
రక్ష నస్త్వం సహ భ్రాత్రా త్వన్నాథా హి వయం వనే॥ ౧౬
మయా చైతద్వచః శ్రుత్వా కార్త్స్న్యేన పరిపాలనం ।
ఋషీణాం దండకారణ్యే సంశ్రుతం జనకాత్మజే ॥ ౧౭
సంశ్రుత్య చ న శక్ష్యామి జీవమానః ప్రతిశ్రవం ।
మునీనామన్యథా కర్తుం సత్యమిష్టం హి మే సదా ॥ ౧౮
అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణాం ।
న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః ॥ ౧౯
తదవశ్యం మయా కార్యం ఋషీణాం పరిపాలనం ।
అనుక్తేనాపి వైదేహి ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః ॥ ౨౦
మమ స్నేహాచ్చ సౌహార్దాత్ ఇదముక్తం త్వయాఽనఘే ।
పరితుష్టోఽస్మ్యహం సీతే న హ్యనిష్టోఽనుశిష్యతే ॥ ౨౧
సదృశం చానురూపం చ కులస్య తవ చాత్మనః ।
సధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీ ॥ ౨౨

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
సీతాం ప్రియాం మైథిలరాజపుత్రీం ।
రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన
జగామ రమ్యాణి తపోవనాని ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-దశమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశస్సర్గః

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా ।
పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణిః లక్ష్మణోఽనుజగామ హ ॥ ౧
తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ ।
నదీశ్చ వివిధా రమ్యాః జగ్మతుస్సీతయా సహ ॥ ౨
సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చ నదీపులినచారిణః ।
సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః ॥ ౩
యూథబద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః ।
మహిషాంశ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ ద్రుమవైరిణః ॥ ౪
తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే ।
దదృశుస్సహితా రమ్యం తటాకం యోజనాయతం ॥ ౫
పద్మపుష్కరసంబాధం గజయూథైరలంకృతం ।
సారసైర్హంసకాదంబైః సంకులం జలచారిభిః ॥ ౬
ప్రసన్నసలిలే రమ్యే తస్మిన్ సరసి శుశ్రువే ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః న తు కశ్చన దృశ్యతే ॥ ౭
తతః కౌతూహలాద్రామః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౮
ఇదమత్యద్భుతం శ్రుత్వా సర్వేషాం నో మహామునే ।
కౌతూహలం మహజ్జాతం కిమిదం సాధు కథ్యతాం ॥ ౯

వక్తవ్యం యది చేద్విప్ర నాతిగుహ్యమపి ప్రభో ।
తేనైవముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా ॥ ౧౦
ప్రభావం సరసః కృత్స్నం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
ఇదం పంచాప్సరో నామ తటాకం సార్వకాలికం ॥ ౧౧
నిర్మితం తపసా రామ మునినా మాండకర్ణినా ।
స హి తేపే తపస్తీవ్రం మాండకర్ణిర్మహామునిః ॥ ౧౨
దశ వర్షసహస్రాణి వాయుభక్షో జలాశ్రయః ।
తతః ప్రవ్యథితాస్సర్వే దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩
అబ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పరసమాగతాః ।
అస్మాకం కస్యచిత్ స్థానం ఏష ప్రార్థయతే మునిః ॥ ౧౪
ఇతి సంవిగ్నమనసః సర్వే తే త్రిదివౌకసః ।
తత్ర కర్తుం తపోవిఘ్నం దేవైస్సర్వైర్నియోజితాః ॥ ౧౫
ప్రధానాప్సరసః పంచ విద్యుచ్చలితవర్చసః ।
అప్సరోభిస్తతస్తాభిః మునిర్దృష్టపరావరః ॥ ౧౬
నీతో మదనవశ్యత్వం సురాణాం కార్యసిద్ధయే ।
తాశ్చైవాప్సరసః పంచ మునేః పత్నీత్వమాగతాః ॥ ౧౭
తటాకే నిర్మితం తాసాం అస్మిన్నంతర్హితం గృహం ।
తత్రైవాప్సరసః పంచ నివసంత్యో యథాసుఖం ॥ ౧౮
రమయంతి తపోయోగాత్ మునిం యౌవనమాస్థితం ।
తాసాం సంక్రీడమానానాం ఏష వాదిత్రనిస్వనః ॥ ౧౯

శ్రూయతే భూషణోన్మిశ్రః గీతశబ్దో మనోహరః ।
ఆశ్చర్యమితి తస్యైతత్ వచనం భావితాత్మనః ॥ ౨౦
రాఘవః ప్రతిజగ్రాహ సహ భ్రాత్రా మహాయశాః ।
ఎవం కథయమానస్య దదర్శాశ్రమమండలం ॥ ౨౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః ॥ ౨౨
ఉవాస మునిభిస్సర్వైః పూజ్యమానో మహాయశాః ।
తథా తస్మిన్ స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమమండలే ॥ ౨౩
ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
జగామ చాశ్రమాంస్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినాం ॥ ౨౪
యేషాముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాస్త్రవిత్ ।
క్వచిత్ పరిదశాన్ మాసాన్ ఏకం సంవత్సరం క్వచిత్ ॥ ౨౫
క్వచిచ్చ చతురో మాసాన్ పంచ షట్చాపరాన్ క్వచిత్ ।
అపరత్రాధికం మాసాత్ అప్యర్ధమధికం క్వచిత్ ॥ ౨౬
త్రీన్ మాసానష్ట మాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్ సుఖం ।
తథా సంవసతస్తస్య మునీనామాశ్రమేషు వై ॥ ౨౭
రమతశ్చానుకూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ ।
పరివృత్య చ ధర్మజ్ఞః రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౨౮
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ ।
స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః ॥ ౨౯

తత్రాపి న్యవసద్రామః కించిత్కాలమరిందమః ।
అథాశ్రమస్థో వినయాత్ కదాచిత్తం మహామునిం ॥ ౩౦
ఉపాసీనస్స కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణమిదమబ్రవీత్ ।
అస్మిన్నరణ్యే భగవాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ ౩౧
వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతం ।
న తు జానామి తం దేశం వనస్యాస్య మహత్తయా ॥ ౩౨
కుత్రాశ్రమమిదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః ।
ప్రసాదాత్తత్రభవతః సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౩౩
అగస్త్యమభిగచ్ఛేయం అభివాదయితుం మునిం ।
మనోరథో మహానేషః హృది మే పరివర్తతే ॥ ౩౪
యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయం ।
ఇతి రామస్య స మునిః శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః ॥ ౩౫
సుతీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజం ।
అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణం ॥ ౩౬
అగస్త్యమభిగచ్ఛేతి సీతయా సహ రాఘవ ।
దిష్ట్యా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్ స్వయమేవ బ్రవీషి మాం ॥ ౩౭
అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రాగస్త్యో మహామునిః ।
యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాత్ తథా చత్వారి వై తతః ॥ ౩౮
దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమాన్ అగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః ।
స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే ॥ ౩౯

బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే ।
పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః ॥ ౪౦
హంసకారండవాకీర్ణాః చక్రవాకోపశోభితాః ।
తత్రైకాం రజనీం వ్యుష్య ప్రభాతే రామ గమ్యతాం ॥ ౪౧
దక్షిణాం దిశమాస్థాయ వనషండస్య పార్శ్వతః ।
తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమాత్రరం ॥ ౪౨
రమణీయె వనోద్దేశె బహుపాదపసంవృతే ।
గంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా ॥ ౪౩
స హి రమ్యో వనోద్దేశః బహుపాదపసంకులః ।
యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౪౪
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ।
ఇతి రామో మునేః శ్రుత్వా సహ భ్రాత్రాఽభివాద్య చ ॥ ౪౫
ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజస్సీతయా సహ ।
పశ్యన్ వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చాభ్రసంనిభాన్ ॥ ౪౬
సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః ।
సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖం ॥ ౪౭
ఇదం పరమసంహృష్టః వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః ॥ ౪౮
అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుః దృశ్యతే పుణ్యకర్మణః ।
యథా హి మే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః ॥ ౪౯

సంనతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రుమాః ।
పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః ॥ ౫౦
గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తః సహసా కటుకోదయః ।
తత్ర తత్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః ॥ ౫౧
లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః ।
ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం కృష్ణాభ్రశిఖరోపమం ॥ ౫౨
పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే ।
వివిక్తేషు చ తీరేషు కృతస్నానా ద్విజాతయః ॥ ౫౩
పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైః స్వయమార్జితైః ।
తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శ్రుతం ॥ ౫౪
అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుః నూనమేష భవిష్యతి ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౫౫
యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్ శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
ఇహైకదా కిల క్రూరః వాతాపిరపిచేల్వలః ॥ ౫౬
భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ ।
ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపం ఇల్వలస్సంస్కృతం వదన్ ॥ ౫౭
ఆమంత్రయతి విప్రాన్ స శ్రాద్ధముద్దిశ్య నిర్ఘృణః ।
భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణం ॥ ౫౮
తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా ।
తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్ ॥ ౫౯

వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా నదన్ ।
తతో భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా వాతాపిర్మేషవన్నదన్ ॥ ౬౦
భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్పతత్ ।
బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః ॥ ౬౧
వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశనైః ।
అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా ॥ ౬౨
అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్స మహాసురః ।
తతసంపన్నమిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః ॥ ౬౩
భ్రాతరం నిష్క్రమస్వేతి చేల్వలస్సోఽభ్యభాషత ।
స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం విప్రఘాతినం ॥ ౬౪
అబ్రవీత్ ప్రహసన్ ధీమాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ।
కుతో నిష్క్రమితుం శక్తిః మయా జీర్ణస్య రక్షసః ॥ ౬౫
భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనం ।
అథ తస్య వచః శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రయం ॥ ౬౬
ప్రధర్షయితుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః ।
సోఽభిద్రవన్మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా ॥ ౬౭
చక్షుషాఽనలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః ।
తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుః తటాకవనశోభితః ॥ ౬౮
విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతం ।
ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౬౯

రామస్యాస్తం గతస్సూర్యః సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి ॥ ౨౦
ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయత్ ।
సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చ మునినా తేన రాఘవః ॥ ౨౧
న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ ।
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమండలే ॥ ౨౨
భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యామంత్రయత రాఘవః ।
అభివాదయే త్వాం భగవన్ సుఖమధ్యుషితో నిశాం ॥ ౨౩
ఆమంత్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజం ।
గమ్యతామితి తేనోక్తః జగామ రఘునందనః ॥ ౨౪
యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చావలోకయన్ ।
నీవారాన్ పనసాంస్తాలాన్ తిమిశాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥ ౨౫
చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్ ।
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిరనువేష్టితాన్ ॥ ౨౬
దదర్శ రామశ్శతశః తత్ర కాంతారపాదపాన్ ।
హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్ వానరైరుపశోభితాన్ ॥ ౨౭
మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్ ।
తతోఽబ్రవీత్సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨౮
పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
స్నిగ్ధపత్రా యథా వృక్షాః యథా శాంతమృగద్విజాః ॥ ౨౯

ఆశ్రమో నాతిదూరస్థః మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతః లోకే స్వేనైవ కర్మణా ॥ ౮౦
ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాపహః ।
ప్రాజ్యధూమాకులవనః చీరమాలాపరిష్కృతః ॥ ౮౧
ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౮౨
దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
తస్యేదమాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః ॥ ౮౩
దిగియం దక్షిణా త్రాసాత్ దృశ్యతే నోపభుజ్యతే ।
యదాప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్యకర్మణా ॥ ౮౪
తదాప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః ।
నామ్నా చేయం భగవతః దక్షిణా దిక్ప్రదక్షిణా ॥ ౮౫
ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః ।
మార్గం నిరోద్ధుం నిరతః భాస్కరస్యాచలోత్తమః ॥ ౮౬
నిదేశం పాలయన్యస్య వింధ్యశ్శైలో న వర్ధతే ।
అయం దీర్ఘాయుషస్తస్య లోకే విశ్రుతకర్మణః ॥ ౮౭
అగస్త్యస్యాశ్రమః శ్రీమాన్ వినీతజనసేవితః ।
ఏష లోకార్చితస్సాధుః హితే నిత్యరతస్సతాం ॥ ౮౮
అస్మానభిగతానేషః శ్రేయసా యోజయిష్యతి ।
ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౮౯

శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యహం ప్రభో ।
అత్ర దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ ౯౦
అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే ।
నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః ॥ ౯౧
నృశంసః కామవృత్తో వా మునిరేష తథావిధః ।
అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ ॥ ౯౨
వసంతి నియతాహారాః ధర్మమారాధయిష్ణవః ।
అత్ర సిద్ధా మహాత్మానః విమానైస్సూర్యసన్నిభైః ॥ ౯౩
త్యక్తదేహా నవైర్దేహైః స్వర్యాతాః పరమర్షయః ।
యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ ॥ ౯౪
అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్శుభైః ।
ఆగతాః స్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః ॥ ౯౫
నివేదయేహ మాం ప్రాప్తం ఋషయే సీతయా సహ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః ।
అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ ।
రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా ॥ ౨

లక్ష్మణో నామ తస్యాహం భ్రాతా త్వవరజో హితః ।
అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ 3
తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాసనాత్ ।
ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతాం ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః ।
తథేత్యుక్త్వాఽగ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుం ॥ ౫
స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణం ।
కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమనమంజసా ॥ ౬
యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సంమతః ।
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ ॥ ౭
ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా ।
ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ ॥ ౮
యదత్రానంతరం తత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
తతశ్శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణం ॥ ౯
వైదేహీం చ మహాభాగాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః ॥ ౧౦
మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాఽప్యాగమనం ప్రతి ।
గమ్యతాం సత్కృతో రామః సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౧౧
ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః ।
ఏవముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ॥ ౧౨

అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యః తథేతి నియతాంజలిః ।
తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతః శిష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుం ఏతు ప్రవిశతు స్వయం ।
తతో గత్వాఽఽశ్రమద్వారం శిష్యేణ సహ లక్ష్మణః ॥ ౧౪
దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజాం ।
తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యం అగస్త్యవచనం బ్రువన్ ॥ ౧౫
ప్రావేశయద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతం ।
ప్రవివేశ తతో రామః సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౬
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ఆశ్రమం హ్యవలోకయన్ ।
స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానం అగ్నేః స్థానం తథైవ చ ॥ ౧౭
విష్ణోః స్థానం మహేంద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః ।
సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ ॥ ౧౮
ధాతుర్విధాతుః స్థానే చ వాయోః స్థానం తథైవ చ ।
నాగరాజస్య చ స్థానం అనంతస్య మహాత్మనః ॥ ౧౯
స్థానం తథైవ గాయత్ర్యాః వసూనాం స్థానమేవ చ ।
స్థానం చ పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౨౦
కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి ।
తతశ్శిష్యైః పరివృతః మునిరప్యభినిష్పతత్ ॥ ౨౧
తం దదర్శాగ్రతో రామః మునీనాం దీప్తతేజసాం ।
అబ్రవీద్వచనం వీరః లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౨౨

ఏష లక్ష్మణ నిష్క్రామత్ అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా మహాబాహుః అగస్త్యం సూర్యవర్చసం ।
జగ్రాహ పరమప్రీతః తస్య పాదౌ పరంతపః ॥ ౨౪
అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజలిః ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౨౫
ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థం అర్చయిత్వాఽఽసనోదకైః ।
కుశలప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౬
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథీన్ ప్రతిపూజ్య చ ।
వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ ॥ ౨౭
ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః ।
ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాంజలిం ధర్మకోవిదం ॥ ౨౮
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథిం ప్రతిపూజయేత్ ।
అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదాచరన్ ॥ ౨౯
దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్ ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః ॥ ౩౦
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః ।
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ॥ ౩౧
పూజయిత్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్ ।
ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమరత్నవిభూషితం ॥ ౩౨

వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
అమోఘస్సూర్యసంకాశః బ్రహ్మదత్తశ్శరోత్తమః ॥ ౩౩
దత్తౌ మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ।
సంపూర్ణౌ నిశితైర్బాణైః జ్వలద్భిరివ పావకైః ॥ ౩౪
మహారజతకోశోఽయం అసిర్హేమవిభూషితః ।
అనేన ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్ ॥ ౩౫
ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసాం ।
తద్ధనుస్తౌ చ తూణీరౌ శరం ఖడ్గం చ మానద ॥ ౩౬
జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః సమస్తం తద్వరాయుధం ॥ ౩౭
దత్త్వా రామాయ భగవాన్ అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ ।
అభివాదయితుం యన్మాం ప్రాప్తౌ స్థస్సహ సీతయా ॥ ౧
అధ్వశ్రమేణ వాం ఖేదః బాధతే ప్రచురశ్రమః ।
వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ ౨
ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న విమానితా ।
ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా ॥ ౩

యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు ।
దుష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ ॥ ౪
ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణాం ఆసృష్టే రఘునందన ।
సమస్థమనురజ్యంతి విషమస్థం త్యజంతి చ ॥ ౫
శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతా తథా ।
గరుడానిలయోశ్శైఘ్ర్యం అనుగచ్ఛంతి యోషితః ॥ ౬
ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా ।
శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ ॥ ౭
అలంకృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ ।
వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ ॥ ౮
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।
సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౯
రవిరస్తం గతస్సౌమ్య సన్ధ్యాకాలోఽభ్యుపాగతః ।
ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః ॥ ౧౦
నగాగ్రేషు భృశం లీనా దృశ్యంతే సుసమాహితాః ।
నైశేన తమసా వ్యాప్తం అప్రకాశం నభస్థలం ॥ ౧౧
ఏవముక్తో మహాబాహుః అగస్త్యేన మహాత్మనా ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౧౨
అభివాద్య మహాత్మానం అగస్త్యమృషిసత్తమం ।
సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా ॥ ౧౩

సుఖోషితస్తదా రామః సంధ్యామన్వాస్య సానుజః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం తత్ర స్నాతో హుతహుతాశనః ॥ ౧౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యాగస్త్యం సూర్యవర్చసం ॥ ౧౫
స దృష్ట్వా రాఘవం శ్రీమాన్ అగస్త్యస్సంయతాంజలిం ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీతా రఘునందన ।
తవ సభ్రాతృభార్యస్య మమాశ్రమపదే విభో ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః ।
మానితాస్స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః॥
శయనాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనైశ్శుభైః ।
రాజ్ఞో దశరథస్యేవ పురే చాంతఃపురే యథా ॥ ౧౯
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ సర్వకామైరుపస్కృతాః ।
ఉపవిశ్యాప్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్వమువాచ హ ॥ ౨౦
సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య యే తత్రాసన్ సహాగతాః ।
సుఖోపవిష్టే రామే తు సహాసీతే సలక్ష్మణే ॥ ౨౧
స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్ ।
కాలోఽయం గతభూయిష్ఠః యః కాలస్తవ రాఘవ ॥ ౨౨
సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే ।
తీర్ణప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి ॥ ౨౩

ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన ।
యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః ॥ ౨౪

ఏవముక్తస్స మునినా రాఘవస్సంయతాంజలిః ।
ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యం ఋషిం దీప్తమివానలం ॥ ౨౫

ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః ।
గుణైస్సభ్రాతృభార్యస్య వరదః పరితుష్యతి ॥ ౨౬

న మయా తారితో రాజా స్వగుణైరేవ తారితః ।
స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వకర్మభిః ॥ ౨౭

అయం దేశో హి నిఖిలః సర్వ ఏవ మహాతపః ।
అశరణ్యశ్శరణ్యోఽభూత్ యథైవ వినివేశితః ॥ ౨౮

తదాఖ్యాహ్యర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరం ॥ ౨౯

ప్రత్యువాచ తతో రామం అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథం ॥ 30

దండకేన పరిత్యక్తో హ్యయం దేశో మహాత్మనా ।
భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగోఽభవత్ ॥ 3౧

వృక్షగుల్మలతాహీనం తాపసైరపి వర్జితం ।
కాంతారమభవత్తాత ఘోరం పరమదారుణం ॥ 3౨

యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే ।
నాత్ర వర్షతి పర్జన్యః నాపి వాతి సుఖోఽనిలః ॥ 33

రూక్షం ప్రతిభయం ఘోరం ఆసీద్ధూమాకులం వనం ।
బహూన్యబ్దసహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులం ॥ ౩౪
గంధర్వైః ఋషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితం ।
కస్య చిత్త్వథ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప ॥ ౩౫
హిమవచ్ఛిఖరాచ్ఛ్వేతాత్ ఇహ ప్రాప్తోఽస్మి మానద ।
తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ ॥ ౩౬
స్వచ్ఛందవర్షస్స కృతః కంచిత్కాలమరిందమ ।
మనుష్య చైవ చారాస్తు బహూన్యబ్దశతాని వై ॥ ౩౭
తేజసా మృత్యుదూతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృతాః ।
హిమవత్పాదజా వృక్షాః చింతితా మనసాఽఽగతాః ॥ ౩౮
ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః ఫుల్లపంకజమండితాః ।
తటాకాని సురమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౩౯
నీరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలానిలం ।
ప్రవృత్తవనషండాఢ్యం స్ఫీతసస్యసమాకులం ॥ ౪౦
అచిరేణాభవద్రమ్యం ఋషిసంఘానుసేవితం ।
కేవలం త్వభిశాపేన తస్యైవ రఘునందన ॥ ౪౧
సోపద్రవమివాప్యేతత్ రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ।
యదాప్రభృతి చాసి త్వం చిత్రకూటముపాగతః ॥ ౪౨
తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ।
ఋషీణామభయం వీర దాతుమర్హసి మానద ॥ ౪౩

అస్మాద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్యవాసినాం ।
త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తః త్రాతుమర్హసి నో భవాన్ ॥ ౪౪
సమర్థోఽ హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే ।
కిం పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యుహతాని వై ॥ ౪౫
ఇదమిక్ష్వాకుపుత్రేణ దండకేన మహాబల ।
దేశో నిరాకృతో రామ శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ౪౬
దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పావితం ।
శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన ॥ ౪౭
స త్వమద్య పురావృత్తైః పితృభిశ్చ నిరాకృతం ।
తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై ॥ ౪౮
యస్య దోషాదిదం రామ దండకారణ్యముచ్యతే ।
ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిం ॥ ౪౯
ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేశస్యాస్య యథాతథం ।
కింతు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననం ॥ ౫౦
యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖం ।
తతోఽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః ॥ ౫౧
ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః ।
ఇతో ద్వియోజనే తాత బహుమూలఫలోదకః ॥ ౫౨
దేశో బహుమృగః శ్రీమాన్ పంచవట్యభివిశ్రుతః ।
తత్ర గత్వాఽఽశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౫౩

రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ ।
విదితో హ్యేష వృత్తాంతః మయా సర్వస్తవానఘ ॥ ౫౪
తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ ।
హృదయస్థశ్చ తే ఛందః విజ్ఞాతస్తపసా మయా ॥ ౫౫
ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే ।
వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన ॥ ౫౬
అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ పంచవటీమితి ।
స హి రమ్యో వనోద్దేశః మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౭
స దేశః శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ ।
గోదావర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౮
ప్రాజ్యమూలఫలశ్చైవ నానాద్విజగణాయుతః ।
వివిక్తశ్చమహాబాహో పుణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥ ౫౯
భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే ।
అపి చాత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి ॥ ౬౦
ఎతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనం ।
ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమభిగచ్ఛతా ॥ ౬౧
తతః స్థలముపారుహ్య పర్వతస్యావిదూరతః ।
ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥ ౬౨
అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినం ॥ ౬౩

తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ ।
తదాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా ॥ ౬౪

గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ
విషక్తతూణౌ సమరేష్వకాతరౌ ।
యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా
ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ ॥ ౬౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచవటీం గచ్ఛన్ అంతరా రఘునందనః ।
ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమం ॥ ౧
తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ ।
మేనాతే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి ॥ ౨
స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయన్నివ ।
ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః ॥ 3
స తం పితృసఖం బుద్ధ్వా పూజయామాస రాఘవః ।
స తస్య కులమవ్యగ్రం అథ పప్రచ్ఛ నామ చ ॥ ౪
రామస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవం ।
ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కులమాత్మానమేవ చ ॥ ౫

పూర్వకాలే మహాబాహో యే ప్రజాపతయోఽభవన్ ।
తాన్ మే నిగదతస్సర్వాన్ ఆదితశ్శృణు రాఘవ॥ ౬
కర్దమః ప్రథమస్తేషాం విక్రీతస్తదనంతరః ।
శేషశ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥ ౭
స్థాణుర్మరీచిరత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః ।
పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవ ప్రచేతాః పులహస్తథా ॥ ౮
దక్షో వివస్వానపరోఽరిష్టనేమిశ్చ రాఘవ ।
కాశ్యపశ్చ మహాతేజాః తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః ॥ ౯
ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతం ।
షష్టిర్దుహితరో రామ యశస్విన్యో మహాయశః ॥ ౧౦
కాశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః ।
అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యథ కాళికాం ॥ ౧౧
తామ్రాం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాప్యనలామపి ।
తాస్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧౨
పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్ వై జనయిష్యథ మత్సమాన్ ।
అదితిస్తన్మనా రామ దితిశ్చ దనురేవ చ ॥ ౧౩
కాళికా చ మహాబాహో శేషాస్త్వమనసోఽభవన్ ।
అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాః త్రయస్త్రింశదరిందమ ॥ ౧౪
ఆదిత్యా వసవో రుద్రాః హ్యశ్వినౌ చ పరంతప ।
దితిస్త్వజనయత్ పుత్రాన్ దైత్యాంస్తాత యశస్వినః ॥ ౧౫

తేషామియం వసుమతీ పురాఽఽసీత్ సవనార్ణవా ।
దనుస్త్వజనయత్ పుత్రం అశ్వగ్రీవమరిందమ ॥ ౧౬
నరకం కాలకం చైవ కాళికాఽపి వ్యజాయత ।
క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీం ॥ ౧౭
తామ్రాఽపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రుతాః ।
ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత ॥ ౧౮
శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః ।
ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః ॥ ౧౯
చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాఽపి భామినీ ।
శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా ॥ ౨౦
దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మసంభవాః ।
మృగీం చ మృగమందాం చ హరిం భద్రమదామపి ॥ ౨౧
మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభిం తథా ।
సర్వలక్షణసంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి ॥ ౨౨
అపత్యం తు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ ।
ఋక్షాశ్చ మృగమందాయాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౨౩
హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః ।
తతస్త్విరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతాం ॥ ౨౪
తస్యాస్త్వైరావతః పుత్రః లోకనాథో మహాగజః ।
మాతంగాస్త్వథ మాతంగ్యాః అపత్యం మనుజర్షభ ॥ ౨౫

గోలాఙ్గూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్ సుతాన్ ।
దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతాఽప్యజనయత్ సుతాన్ ॥ ౨౬
తతో దుహితరౌ రామ సురభిర్ద్వే వ్యజాయత ।
రోహిణీం నామ భద్రం తే గన్ధర్వీం చ యశస్వినీమ్ ॥ ౨౭
రోహిణ్యజనయద్గా వై గన్ధర్వీ వాజినస్సుతాన్ ।
సురసాఽజనయన్నాగాన్ రామ కద్రూస్తు పన్నగాన్ ॥ ౨౮
మనుర్మనుష్యాన్ జనయత్ రామ పుత్రాన్ యశస్వినః ।
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ ॥
సర్వాన్ పుణ్యఫలాన్ వృక్షాన్ అనలాఽపి వ్యజాయత ।
వినతా చ శుకీ పౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా ॥ ౩౦
కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరమ్ ।
ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ ॥ ౩౧
తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్ సమ్పాతిస్తు మమాగ్రజః ।
జటాయురితి మాం విద్ధి శ్యేనీపుత్రమరిన్దమ ॥ ౩౨
సోఽహం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి ।
ఇదం దుర్గం హి కాన్తారం మృగరాక్షససేవితమ్ ॥ ౩౩
సీతాం చ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే ।

జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవః
ముదా పరిష్వజ్య చ సన్నతోఽభవత్ ।
పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్
జటాయుషా సంకథితం పునఃపునః ॥ ౩౪

స తత్ర సీతాం పరిదాయ మైథిలీం
సహైవ తేనాతిబలేన పక్షిణా ।
జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణః
రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివానలః ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాళమృగాయుతామ్ ।
ఉవాచ భ్రాతరం రామః సౌమిత్రిం దీప్తతేజసం ॥ ౧
ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టం అముం దేశం మహర్షిణా ।
అయం పంచవటీదేశః సౌమ్య పుష్పితపాదపః ॥ ౨
సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి ।
ఆశ్రమః కతరస్మిన్నః దేశే భవతి సంమతః ॥ ౩
రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమహం చైవ లక్ష్మణ ।
తాదృశో దృశ్యతాం దేశః సంనికృష్టజలాశయః ॥ ౪
వనరామణ్యకం యత్ర స్థలరామణ్యకం తథా ।
సంనికృష్టం చ యత్ర స్యాత్ సమిత్పుష్పకుశోదకం ॥ ౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సంయతాంజలిః ।
సీతాసమక్షం కాకుత్స్థం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౬

పరవానస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్షశతం స్థితే ।
స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతామితి మాం వద ॥ ౭
సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ।
విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాన్వితం ॥ ౮
స తం రుచిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి ।
హస్తౌ గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౯
అయం దేశస్సమః శ్రీమాన్ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః ।
ఇహాశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్ కర్తుమర్హసి ॥ ౧౦
ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సురభిగంధిభిః ।
అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మశోభితా ॥ ౧౧
యథాఽఽఖ్యాతం అగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా ।
ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్వృతా ॥ ౧౨
హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకోపశోభితా ।
నాతిదూరేణ చాసన్నే మృగయూథనిపీడితాః ॥ ౧౩
మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకందరాః ।
దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య ఫుల్లైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౪
సౌవర్ణై రాజతైస్తామ్రైః దేశే దేశే చ ధాతుభిః ।
గవాక్షితా ఇవాభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః ॥ ౧౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరపనసామ్రకైః ।
నీవారైస్తినిశైశ్చైవ పున్నాగైశ్చోపశోభితాః ॥ ౧౬

చూతైరశోకైస్తిలకైః చంపకైః కేతకైరపి ।
పుష్పగుల్మలతోపేతైః తైస్తైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౭
చందనైః స్పందనైర్నీపైః పనసైర్లికుచైరపి ।
ధవాశ్వకర్ణఖదిరైః శమీకింశుకపాటలైః ॥ ౧౮
అమీ శైలాశ్చ దృశ్యంతే సమంతాచ్చిత్రకాననాః ।
ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యం ఇదం బహుమృగద్విజం ॥ ౧౯
ఇహ వత్స్యామి సౌమిత్రే సార్ధమేతేన పక్షిణా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨౦
అచిరేణాశ్రమం భ్రాతుః చకార సుమహాబలః ।
పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాతమృత్తికాం ॥ ౨౧
సుస్తంభాం మస్కరైర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనాం ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే చకార లఘువిక్రమః ॥ ౨౨
శమీశాఖాభిరాస్తీర్య దృఢపాశావపాశితాం ।
కుశకాశశరైః పర్ణైః సుపరిచ్ఛాదితాం తథా ॥ ౨౩
సమీకృతతలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమం ॥ ౨౪
స గత్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నదీం గోదావరీం తదా ।
స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః ॥ ౨౫
తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాంతిం చ స యథావిధి ।
దర్శయామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతం ॥ ౨౬

స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యం ఆశ్రమం సహ సీతయా ।
రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయద్భృశం ॥ 27
సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా ।
అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 28
ప్రీతోఽస్మి తే మహత్ కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో ।
ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః ॥ 29
భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ ।
త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ ॥ 30
ఏవం లక్ష్మణముక్త్వా తు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనః ।
తస్మిన్ దేశే బహుఫలే న్యవసత్ సుసుఖం వశీ ॥ 31
కంచిత్ కాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ ।
అన్వాస్యమానో న్యవసత్ స్వర్గలోకే యథాఽమరః ॥ 32

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః

వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః ।
శరద్వ్యపాయే హేమంతః ఋతురిష్టః ప్రవర్తతే ॥ 1
స కదాచిత్ ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః ।
ప్రయయావభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీం ॥ 2

ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం సీతయా సహ వీర్యవాన్ ।
పృష్ఠతోఽనువ్రజన్ భ్రాతా సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥ ౩
అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో యస్తే ప్రియంవద ।
అలంకృత ఇవాభాతి యేన సంవత్సరశ్శుభః ॥ ౪
నీహారపరుషో లోకః పృధివీ సస్యశాలినీ ।
జలాన్యనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః ॥ ౫
నవాగ్రయణపూజాభిః అభ్యర్చ్య పితృదేవతాః ।
కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగతకల్మషాః ॥ ౬
ప్రాజ్యకామా జనపదాః సంపన్నతరగోరసాః ।
విచరంతి మహీపాలాః యాత్రాస్థా విజిగీషవః ॥ ౭
సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితాం ।
విహీనతిలకేవ స్త్రీ నోత్తరా దిక్ ప్రకాశతే ॥ ౮
ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యః దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతం ।
యథార్థనామా సువ్యక్తం హిమవాన్ హిమవాన్ గిరిః ॥ ౯
అత్యంతసుఖసంచారాః మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖాః ।
దివసాస్సుభగాదిత్యాః ఛాయాసలిలదుర్భగాః ॥ ౧౦
మృదుసూర్యాస్సనీహారాః పటుశీతాస్సమారుతాః ।
శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తాః దివసా భాంతి సాంప్రతం ॥ ౧౧
నివృత్తాకాశశయనాః పుష్యనీతా హిమారుణాః ।
శీతా వృద్ధతరాయామాః త్రియామా యాంతి సాంప్రతం ॥

రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యః తుషారారుణమండలః ।
నిశ్శ్వాసాంధ ఇవాదర్శః చంద్రమా న ప్రకాశతే ॥ ౧౩
జ్యోత్స్నా తుషారమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే ।
సీతేవ చాతపశ్యామా లక్ష్యతే న తు శోభతే ॥ ౧౪
ప్రకృత్యా శీతళస్పర్శః హిమవిద్ధశ్చ సాంప్రతం ।
ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణశీతళః ॥ ౧౫
బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ ।
శోభంతేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః ॥ ౧౬
ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిః శిరోభిః పూర్ణతండులైః ।
శోభంతే కించిదానమ్రాః శాలయః కనకప్రభాః ॥ ౧౭
మయూఖైరుపసర్పద్భిః హిమనీహారసంవృతైః ।
దూరమభ్యుదితస్సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౮
అగ్రాహ్యవీర్యః పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖః ।
సంరక్తః కించిదాపాండుః ఆతపశ్శోభతే క్షితౌ ॥ ౧౯
అవశ్యాయనిపాతేన కించిత్ప్రక్లిన్నశాద్వలా ।
వనానాం శోభతే భూమిః నివిష్టతరుణాతపా ॥ ౨౦
స్పృశంస్తు విపులం శీతం ఉదకం ద్విరదస్సుఖం ।
అత్యంతతృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరం ॥ ౨౧
ఏతే హి సముపాసీనాః విహగా జలచారిణః ।
న విగాహంతి సలిలం అప్రగల్భా ఇవాహవం ॥ ౨౨

అవశ్యాయతమోనద్ధాః నీహారతమసా వృతాః ।
ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః ॥ ౨౩
బాష్పసంఛన్నసలిలాః రుతవిజ్ఞేయసారసాః ।
హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైః సరితో భాంతి సాంప్రతం ॥ ౨౪
తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ ।
శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలం ॥ ౨౫
జరాజర్ఝరితైః పత్రైః శీర్ణకేసరకర్ణికైః ।
నాళశేషైర్హిమధ్వస్తైః న భాంతి కమలాకరాః ॥ ౨౬
అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రః కాలే దుఃఖసమన్వితః ।
తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే ॥ ౨౭
త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
తపస్వీ నియతాహారః శేతే శీతే మహీతలె ॥ ౨౮
సోపి వేళామిమాం నూనం అభిషేకార్థముద్యతః ।
వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సరయూం నదీం ॥ ౨౯
అత్యంతసుఖసంవృద్ధః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
కథం న్వపరరాత్రేషు సరయూమవగాహతే ॥ ౩౦
పద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ ।
ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేధో జితేంద్రియః ॥ ౩౧
ప్రియాభిభాషీ మధురః దీర్ఘబాహురరిందమః ।
సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగాన్ ఆర్యం సర్వాత్మనా శ్రితః ॥ ౩౨

జితః స్వర్గస్త్వ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా ।
వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే ॥ ౩౩
న పిత్ర్యమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి ।
ఖ్యాతో లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః ॥ ౩౪
భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతస్సుతః ।
కథం ను సాఽంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ ॥ ౩౫
ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహాద్బ్రువతి ధార్మికే ।
పరివాదం జనన్యాస్తం అసహన్ రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౬
న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన ।
తామేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు ॥ ౩౭
నిశ్చితాఽపి హి మే బుద్ధిః వనవాసే దృఢవ్రతా ।
భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీ క్రియతే పునః ॥ ౩౮
సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ ।
హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ ॥ ౩౯
కదా న్వహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా ।
శత్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన ॥ ౪౦
ఇత్యేవం విలపంస్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీం ।
చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థః సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౪౧
తర్పయిత్వాఽథ సలిలైః తే పితౄన్ దైవతాని చ ।
స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః ॥ ౪౨

కృతాభిషేకస్స రరాజ రామః
సీతాద్వితీయస్సహ లక్ష్మణేన ।
కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా
రుద్రస్సనందీ భగవానివేశః ॥ ४३

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రిరేవ చ ।
తస్మాద్గోదావరీతీరాత్ తతో జగ్ముః స్వమాశ్రమం ॥ ౧
ఆశ్రమం తముపాగమ్య రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్ ॥ ౨
ఉవాస సుఖితస్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః ॥ ౩
స రామః పర్ణశాలాయాం ఆసీనస్సహ సీతయా ।
విరరాజ మహాబాహుః చిత్రయా చంద్రమా ఇవ ॥ ౪
తథాఽఽసీనస్య రామస్య కథాసంసక్తచేతసః ।
తం దేశం రాక్షసీ కాచిత్ ఆజగామ యదృచ్ఛయా ॥ ౫
సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః ।
భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమం ॥ ౬

సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణం ।
ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యం అతీవ ప్రియదర్శనం ॥ ౭
గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణం ।
సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితం ॥ ౮
రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభం ।
బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా ॥ ౯
సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ ।
విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా ॥ ౧౦
ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వరా ।
తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ ॥ ౧౧
న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా ।
శరీరజసమావిష్టా రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్శరచాపధృత్ ।
ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షససేవితం ॥ ౧౩
కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః ॥ ౧౪
ఋజుబుద్ధితయా సర్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
అనృతం న హి రామస్య కదాచిదపి సంమతం ॥ ౧౫
విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీజనస్య చ ।
ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ ౧౬

తస్యాహమగ్రజః పుత్రః రామో నామ జనైశ్శ్రుతః ।
భ్రాతాఽయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః ॥
ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా ।
నియోగాత్తు నరేంద్రస్య పితుర్మాతుశ్చ యంత్రితః ॥ ౧౫
ధర్మార్థం ధర్మకాంక్షీ చ వనం వస్తుమిహాగతః ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి కథ్యతాం కాఽసి కస్య వా ॥ ౧౯
న హి తావన్మనోజ్ఞాంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే ।
ఇహ వా కింనిమిత్తం త్వం ఆగతా బ్రూహి తత్త్వతః ॥ ౨౦
సాఽబ్రవీద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసీ మదనార్దితా ।
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మమ ॥ ౨౧
అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ ।
అరణ్యం విచరామీదం ఏకా సర్వభయంకరా ॥ ౨౨
రావణో నామ మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః ।
వీరో విశ్రవసః పుత్రః యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౨౩
ప్రవృద్ధనిద్రశ్చ సదా కుంభకర్ణో మహాబలః ।
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షసచేష్టితః ॥ ౨౪
ప్రఖ్యాతవీర్యౌ చ రణే భ్రాతరౌ ఖరదూషణౌ ।
తానహం సమతిక్రాంతా రామ త్వాఽపూర్వదర్శనాత్ ॥ ౨౫
సముపేతాఽస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమం ।
అహం ప్రభావసంపన్నా స్వచ్ఛందబలగామినీ ॥ ౨౬

చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి ।
వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ తవ ॥ ౨౭
అహమేవానురూపా తే భార్యారూపేణ పశ్య మాం ।
ఇమాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ॥ ౨౮
అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీం ।
తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ ॥ ౨౯
పశ్యన్ సహ మయా కాంత దండకాన్ విచరిష్యసి ।
ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణాం ॥ ౩౦
ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్యవిశారదః ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపాశావపాశితాం ।
స్వచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
కృతదారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా మమ ।
త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ ౨
అనుజస్త్వేష మే భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియదర్శనః ।
శ్రీమానకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౩
అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః ప్రియదర్శనః ।
అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౪

ఏనం భజ విశాలాక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ ।
అసపత్నా వరారోహే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥ ౫
ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా ।
విసృజ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాఽహం వరవర్ణినీ ।
మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దండకాన్ విచరిష్యసి ॥ ౭
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః రాక్షస్యా వాక్యకోవిదః ।
తతశ్శూర్పణఖీం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥ ౮
కథం దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవితుమిచ్ఛసి ।
సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని ॥ ౯
సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా ముదితామలవర్ణినీ ।
ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ ॥ ౧౦
ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి ॥ ౧౧
కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని ।
మానుషీషు వరారోహే కుర్యాద్భావం విచక్షణః ॥ ౧౨
ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ ।
మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసావిచక్షణా ॥ ౧౩
సా రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం పరంతపం ।
సీతయా సహ దుర్ధర్షం అబ్రవీత్ కామమోహితా ॥ ౧౪

ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహుమన్యసె ॥ ౧౫
అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యతస్తవ మానుషీం ।
త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖం ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీం అలాతసదృశేక్షణా ।
అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ ॥ ౧౭
తాం మృత్యుపాశప్రతిమాం ఆపతంతీం మహాబలః ।
నిగృహ్య రామః కుపితః తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రే పరిహాసః కథంచన ।
న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్ సౌమ్య జీవతీం ॥ ౧౯
ఇమాం విరూపామసతీం అతిమత్తాం మహోదరీం ।
రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్ర విరూపయితుమర్హసి ॥ ౨౦
ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పార్శ్వతః ।
ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః ॥ ౨౧
నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనం ॥ ౨౨
సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా ।
ననాద వివిధాన్ నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ ౨౩
సా విక్షరంతీ రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా ।
ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౪

తతస్తు సా రాక్షససంఘసంవృతం
ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా ।
ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం
పపాత భూమౌ గగనాద్యథాఽశనిః ॥ ౨౫

తతస్సభార్యం భయమోహమూర్ఛితా
సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనం ।
విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

తాం తథా పతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితాం ।
భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః ప్రపచ్ఛ రాక్షసః ॥ ౧
ఉత్తిష్ఠ తావదాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమం ।
వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వం ఎవంరూపా విరూపితా ॥ ౨
కః కృష్ణసర్పమాసీనం ఆశీవిషమనాగసం ।
తుదత్యభిసమాపన్నం అంగుళ్యగ్రేణ లీలయా ॥ ౩
కః కాలపాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న బుధ్యతే ।
యస్త్వామద్య సమాసాద్య పీతవాన్ విషముత్తమం ॥ ౪

బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ ।
ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతకసమా గతా ॥ ౫
దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార హ ॥ ౬
న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియం ।
అంతరేణ సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనం ॥ ౭
అద్యాహం మార్గణైః ప్రాణా నాదాస్యే జీవితాంతకైః ।
సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః ॥ ౮
నిహతస్య మయా సంఖ్యే శరసంకృత్తమర్మణః ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి ॥ ౯
కస్య పత్రరథాః కాయాత్ మాంసముత్కృత్య సంగతాః ।
ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే ॥ ౧౦
తం న దేవా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
మయాఽపకృష్టం కృపణం శక్తాస్త్రాతుమిహాహవే ॥ ౧౧
ఉపలభ్య శనైస్సంజ్ఞాం తం మే శంసితుమర్హసి ।
యేన త్వం దుర్వినీతేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా ॥ ౧౨
ఇతి భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః ।
తతశ్శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ ।
పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ॥ ౧౪

ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౫
గంధర్వరాజప్రతిమౌ పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ ।
దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ ౧౬
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ ౧౭
తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తాం ।
ఇమామవస్థాం నీతాఽహం యథాఽనాథా సతీ తథా ॥ ౧౮
తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాః తయోశ్చ హతయోరహం ।
సఫేనం పాతుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ ౧౯
ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత త్వయా భవేత్ ।
తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం పిబేయమహమాహవే ॥ ౨౦
ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్ ।
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః రాక్షసానంతకోపమాన్ ॥ ౨౧
మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ।
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ ౨౨
తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తాం అపావర్తితుమర్హథ ।
ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ ౨౩
మనోరథోఽయమిష్టోఽస్యాః భగిన్యా మమ రాక్షసాః ।
శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమథ్య స్వేన తేజసా ॥ ౨౪

ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
తత్ర జగ్ముస్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౫

తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం
తథాఽపి తీక్ష్ణప్రదరా నిశాచరాః ।
న శేకురేనం సహసా ప్రమర్దితుం
వనద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా ।
రక్షసామాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ ౧
తే రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం మహాబలం ।
దదృశుస్సీతయా సార్ధం వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨
తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ ఆగతాంస్తాం చ రాక్షసీం ।
అబ్రవీద్భ్రాతరం రామః లక్ష్మణం దీప్తతేజసం ॥ ౩
ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే సీతాయాః ప్రత్యనంతరః ।
ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ ౪
వాక్యమేతత్తతః శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః ।
తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫

రాఘవోఽపి మహచ్చాపం చామీకరవిభూషితం ।
చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ ౬
పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్ధం దుశ్చరం దండకావనం ॥ ౭
ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
వసంతౌ దండకారణ్యే కిమర్థముపహింసథ ॥ ౮
యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హంతుం విప్రకారాన్ మహాహవే ।
ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరాయుధః ॥ ౯
తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టా నోపావర్తితుమర్హథ ।
యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తధ్వం నిశాచరాః ॥ ౧౦
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధా బ్రహ్మఘ్నాశ్శూలపాణయః ॥ ౧౧
సంరక్తనయనా ఘోరాః రామం సంరక్తలోచనం ।
పరుషం మధురాభాషం హృష్టా దృష్టపరాక్రమం ॥ ౧౨
క్రోధముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః ।
త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణాన్ అద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ ౧౩
కా హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం రణమూర్ధని ।
అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధుమాహవే ॥ ౧౪
ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్టిసైః ।
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితం ॥ ౧౫

ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశాః తావుభావభిదుద్రువుః ॥ ౧౬
అభిపత్య తతో వేగాత్ పృష్ఠతస్తే నిశాచరాః ।
పరిఘాన్ పట్టసాన్ శూలాన్ నిస్త్రింశాన్ హేమభూషితాన్ ॥
చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయం ।
తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చతుర్దశ ॥ ౧౭
తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః ।
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ సూర్యసంనిభాన్ ॥ ౧౮
జగ్రాహ పరమక్రుద్ధః చతుర్దశ శిలాశితాన్ ।
గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ ॥ ౨౦
ముమోచ రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ।
రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖాః దీప్తా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౧
తే భిత్వా రక్షసాం వేగాత్ వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ।
వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః ॥ ౨౨
తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛిన్నమూలా ఇవ ద్రుమాః ।
నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగాః వికృతా విగతాసవః ॥ ౨౩
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ ॥ ౨౪
సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః ।
ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్ సంశుష్కశోణితా ॥ ౨౫

పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ ।
భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా ససర్జ నినదం ముహుః ॥ ౨౬
సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ।
నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్షసాన్
ప్రధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః ।
వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః

స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః ।
ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా తామనర్థార్థమాగతాం ॥ ౧
మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః ।
త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః ॥ ౨
భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః ।
ఘ్నంతోఽపి న నిహంతవ్యాః న న కుర్యుర్వచో మమ ॥ ౩
కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః ।
హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవల్లుఠసి క్షితౌ ॥ ౪
అనాథవద్విలపసి నాథే తు మయి సంస్థితే ।
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీః వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥ ౫

ఇత్యేవముక్త్వా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా ।
విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హృతశ్రవణనాసికా ।
శోణితౌఘపరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥ ౭
ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
నిహంతుం రాఘవం క్రోధాత్ మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణం ॥ ౮
తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టసపాణయః ।
సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మర్మభేదిభిః ॥ ౯
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ ।
రామస్య చ మహత్ కర్మ మహాంస్త్రాసోఽభవన్మమ ॥ ౧౦
అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర ।
శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ ॥ ౧౧
విషాదనక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని ।
కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥ ౧౨
ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైశ్శరైః ।
యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩
మయి తే యద్యనుక్రోశః యది రక్షస్సు తేషు చ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౪
దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకం ।
యది రామం మమామిత్రం న త్వమద్య వధిష్యసి ॥ ౧౫

తవ చైవాగ్రతః ప్రాణాఀ త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా ।
బుద్ధ్యాఽహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే ॥ ౧౬
స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తః సబలశ్చ మహాత్మనః ।
శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః ॥ ౧౭
మానుషౌ యౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౮
దండకారణ్యనిలయం జహి తం కులపాంసన ।
నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ ౧౯
అపయాహి జనస్థానాత్ త్వరితస్సహబాంధవః ।
రామతేజోఽభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥ ౨౦
స హి తేజస్సమాయుక్తః రామో దశరథాత్మజః ।
భ్రాతా చాస్య మహావీర్యః యేన చాస్మి విరూపితా ॥ ౨౧
ఏవం విలప్య బహుశః రాక్షసీ వితతోదరీ ।
భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా బభూవ హ ॥ ౨౨-౨౪
కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకవింశస్సర్గః.

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

ఏవమాధర్షితశ్శూరః శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా ।
ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥ ౧

తవాపమానప్రభవః క్రోధోఽయమతులో మమ ।
న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితం ॥ ౨
న రామం గణయె వీర్యాత్ మానుషం క్షీణజీవితం ।
ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమోక్ష్యతి ॥ ౩
బాష్పస్సంహ్రియతామేషః సంభ్రమశ్చ విముచ్యతాం ।
అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసాదనం ॥ ౪
పరశ్వధహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే ।
రామస్య రుధిరం రక్తం ఉష్ణం పాస్యసి రాక్షసి ॥ ౫
సా ప్రహృష్టా వచః శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతం ।
ప్రశశంస పునర్మౌర్ఖ్యాత్ భ్రాతరం రక్షసాం వరం ॥ ౬
తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః ।
అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం తదా ॥ ౭
చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినాం ।
రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౮
నీలజీమూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణాం ।
లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసాం ॥ ౯
తేషాం శార్దూలదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసాం ।
సర్వోద్యోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ ॥ ౧౦
ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ ।
శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః ॥ ౧౧

అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహాత్మనాం ।
వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణకోవిదః ॥ ౧౨
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథం ।
సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తం ఆచచక్షేఽథ దూషణః ॥ ౧౩
తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణం ।
హేమచక్రమసంబాధం వైడూర్యమయకూబరం ॥ ౧౪
మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైః చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః
మంగళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతం ॥ ౧౫
ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితం ।
సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షాత్ ఆరురోహ ఖరో రథం ॥ ౧౬
నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః ।
తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబలం ॥ ౧౭
ఖరస్తు తాన్ మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్ ।
నిర్యాతేత్యబ్రవీద్ధృష్టః రథస్థస్సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౧౮
తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ।
నిర్జగామ జనస్థానాత్ మహానాదం మహాజవం ॥ ౧౯
ముద్గరైః పట్టిసైశ్శూలైః సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః ।
ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైః భ్రాజమానైశ్చ తోమరైః ॥ ౨౦
శక్తిభిః పరిఘైర్ఘోరైః అతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః ।
గదాసిముసలైర్వజ్రైః గృహీతైర్భీమదర్శనైః ॥ ౨౧

రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిర్యాతాని జనస్థానాత్ ఖరచిత్తానువర్తినాం ॥ ౨౨
తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ ।
ఖరస్యాపి రథః కించిత్ జగామ తదనంతరం ॥ ౨౩
తతస్తాన్ శబలానశ్వాన్ తప్తకాంచనభూషితాన్ ।
ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్ ॥ ౨౪
స చోదితో రథశ్శీఘ్రం ఖరస్య రిపుఘాతినః ।
శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా ॥ ౨౫

ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనః
రిపోర్వధార్థం త్వరితో యథాఽంతకః ।
అచూచుదత్ సారథిమున్నదన్ ఘనం
మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్ ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తస్మిన్ యాతే జనస్థానాత్ అశివం శోణితోదకం ।
అభ్యవర్షన్మహామేఘః తుములో గర్దభారుణః ॥ ౧
నిపేతుస్తురగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః ।
సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా ॥ ౨

శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ పరివేషణం ।
అలాతచక్రప్రతిమం పరిగృహ్య దివాకరం ॥ ౩
తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్ఛ్రితం ।
సమాక్రమ్య మహాకాయః తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః ॥ ౪
జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వనాః ।
విస్వరాన్ వివిధాంశ్చక్రుః మాంసాదా మృగపక్షిణః ॥ ౫
వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనం ।
అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః ॥ ౬
ప్రభిన్నగిరిసంకాశాః తోయశోణితధారిణః ।
ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా వలాహకాః ॥ ౭
బభూవ తిమిరం ఘోరం ఉద్ధతం రోమహర్షణం ।
దిశో వా విదిశో వాఽపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే ॥ ౮
క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సంధ్యా కాలం వినా బభౌ ।
ఖరస్యాభిముఖా నేదుః తదా ఘోరమృగాః ఖగాః ॥ ౯
కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భయశంసినః ।
నిత్యాశుభకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః ॥ ౧౦
నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః ।
కబంధః పరిఘాభాసః దృశ్యతే భాస్కరాంతికే ॥ ౧౧
జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానుః అపర్వణి మహాగ్రహః ।
ప్రవాతి మారుతశ్శీఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ॥ ౧౨

ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః ।
సంలీనమీనవిహగాః నళిన్యశ్శుష్కపంకజాః ॥ ౧౩
తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్ద్రుమాః ।
ఉద్ధూతశ్చ వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః ॥ ౧౪
వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యః బభూవుస్తత్ర శారికాః ।
ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘాతాః నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౫
ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ।
ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః ॥ ౧౬
ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః స్వరశ్చాస్యావసజ్జత ।
సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః ॥ ౧౭
లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత ।
తాంస్సమీక్ష్య మహోత్పాతాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥
అబ్రవీద్రాక్షసాంత్సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా ।
మహోత్పాతానిమాంత్సర్వాన్ ఉత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥
న చింతయామ్యహం వీర్యాత్ బలవాన్ దుర్బలానివ ।
తారా అపి శరైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్తలాత్ ॥ ౨౦
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహం ।
రాఘవం తం బలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణం ॥ ౨౧
అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైః నోపావర్తితుముత్సహే ।
సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః ॥ ౨౨

యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః ।
న క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః ॥ ౨౩
యుష్మాకమేతత్ ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహం ।
దేవరాజమపి క్రుద్ధః మత్తైరావతయాయినం ॥ ౨౪
వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ ।
సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥ ౨౫
ప్రహర్షమతులం లేభే మృత్యుపాశావపాశితా ।
సమీయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౬
ఋషయో దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౮
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశః బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥ ౨౯
జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః ।
దదృశుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషాం ॥ ౩౦
రథేన తు ఖరో వేగాత్ ఉగ్రసైన్యో వినిస్సృతః ।
తం దృష్ట్వా రాక్షసం భూయః రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥ ౩౧
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ।
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ॥ ౩౨

మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ।
ద్వాదశై తే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరం ॥ ౩౩
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా ।
చత్వార ఏతే సేనాన్యః దూషణం పృష్ఠతో యయుః ॥ ౩౪

సా భీమవేగా సమరాభికామా
మహాబలా రాక్షసవీరసేనా ।
తౌ రాజపుత్రౌ సహసాఽభ్యుపేతా
మాలా గ్రహాణామివ చంద్రసూర్యౌ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే ।
తానేవౌత్పాతికాన్ రామః సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧
తానుత్పాతాన్ మహాఘోరాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ।
ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
ఇమాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః ।
సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥౩
అమీ రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాన్ ।
వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥ ౪

సధూమాశ్చ శరాస్సర్వే మమ యుద్ధాభినందినః ।
రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥ ౫
యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః ।
అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬
సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః ।
అయమాఖ్యాతి మే బాహుః స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥ ౭
సంనికర్షే తు నశ్శూర జయం శత్రోః పరాజయం ।
సప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్యతే ॥ ౮
ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ ।
నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుఃపరిక్షయః ॥ ౯
రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః ।
ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౧౦
అనాగతవిధానం తు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా ।
ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ ౧౧
తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణిర్ధనుర్ధరః ।
గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులాం ॥ ౧౨
ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా ।
శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మా చిరం ॥ ౧౩
త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్ న సంశయః ।
స్వయం తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥ ౧౪

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా ।
శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥౧౫
తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా ।
హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ ॥ ౧౬
స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః ।
బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౭
స చాపముద్యమ్య మహత్ శరానాదాయ వీర్యవాన్ ।
బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౧౮
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౯
ఋషయశ్చ మహాత్మానః లోకే బ్రహ్మర్షిసత్తమాః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౦
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౧
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచుః ఆలోక్య చ పరస్పరం ॥ ౨౨
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి ॥ ౨౩
ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాః సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః ।
జాతకౌతూహలాస్తస్థుః విమానస్థాశ్చ దేవతాః ॥ ౨౪

ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ।
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యథిరే తదా ॥ ౨౫
రూపమప్రతిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః ॥ ౨౬
ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వచారణైః ।
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ॥ ౨౭
అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ ప్రత్యదృశ్యత ।
సింహనాదం విసృజతాం అన్యోన్యమభిగర్జతాం ॥ ౨౮
చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః ।
విప్రఘుష్టస్వనానాం చ దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నతాం ॥ ౨౯
తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనం ।
తేన శబ్దేన విత్రస్తాః శ్వాపదా వనచారిణః ॥ 30
దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో న వ్యలోకయన్ ।
తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత ॥ 3౧
ధృతనానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమం ।
రామోఽపి చారయన్ చక్షుః సర్వతో రణపండితః ॥ 3౨
దదర్శ ఖరసైన్యం తత్ యుద్ధాభిముఖముత్థితం ।
వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యోశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ 33
క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
దుష్ప్రేక్షస్సోఽభవత్ క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ 3౪

తం దృష్ట్వా తేజసాఽఽవిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః ।
తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ॥ ౩౫
దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుం ఉద్యతస్య పినాకినః ।
ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ॥ ౩౬
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః ।
తత్కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వజైశ్చ
తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః ।
బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం
సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందం ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినం ।
దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః ॥ ౧
తం దృష్ట్వా సశరం చాపం ఉద్యమ్య ఖరనిస్స్వనం ।
రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥ ౨
స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతః తురగాన్ సమచోదయత్ ।
యత్ర రామో మహాబాహుః ఏకో ధూన్వన్ స్థితో ధనుః ॥ ౩
తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః ।
నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ॥ ౪

స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః ।
బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ॥ ౫
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్ ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౬
తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః ।
రామం నానావిధైశ్శస్త్రైః అభ్యవర్షంత దుర్జయమ్ ॥ ౭
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః ।
రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః ॥ ౮
తే వలాహకసంకాశాః మహానాదా మహౌజసః ।
అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ ॥ ౯
గజైః పర్వతకూటాభైః రామం యుద్ధే జిఘాంసవః ।
తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ॥ ౧౦
శైలేంద్రమివ ధారాభిః వర్షమాణా వలాహకాః ।
స తైః పరివృతో ఘోరైః రాఘవో రక్షసాం గణైః ॥ ౧౧
తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః ।
ప్రతిజగ్రాహ విశిఖైః నద్యోఘానివ సాగరః ॥ ౧౨
స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైః భిన్నగాత్రో న వివ్యథే ।
రామః ప్రదీప్తైర్బహుభిః వజ్రైరివ మహాచలః ॥ ౧౩
స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైః దివాకర ఇవావృతః ॥ ౧౪

విషేదుర్దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
ఏకం సహస్రైర్బహుభిః తదా దృష్ట్వా సమావృతం ॥ ౧౫
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః మండలీకృతకార్ముకః ।
ససర్జ విశిఖాన్ బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౬
దురావారాన్ దుర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే ।
ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్ ॥ ౧౭
తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు ముక్తా రామేణ లీలయా ।
ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ ॥ ౧౮
భిత్త్వా రాక్షసదేహాంస్తాన్ తే శరా రుధిరాప్లుతాః ।
అంతరిక్షగతా రేజుః దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ ౧౯
అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ ।
వినిష్పేతురతీవోగ్రాః రక్షఃప్రాణాపహారిణః ॥ ౨౦
తైర్ధనూంషి ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ ।
బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ ఊరూన్ కరికరోపమాన్ ॥ ౨౧
చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః ।
హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్ ॥ ౨౨
గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదినస్తథా ।
పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనం ॥ ౨౩
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
భీమమార్తస్వరం చక్రుః భిద్యమానా నిశాచరాః ॥ ౨౪

తత్రైసైన్యం నిశితైర్బాణైః అర్దితం మర్మభేదిభిః ।
రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా ॥ ౨౫
కేచిద్భీమబలాశ్శూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ ।
రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ ॥ ౨౬
తాని బాణైర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః ।
జహార సమరే ప్రాణాన్ చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥ ౨౭
తే ఛిన్నశిరసః పేతుః ఛిన్నవర్మశరాసనాః ।
సుపర్ణవాతవిక్షిప్తాః జగత్యాం పాదపా యథా ॥ ౨౮
అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః ।
ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః ॥ ౨౯
తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః ।
అభ్యధావత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥ ౩౦
నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయనిర్భయాః ।
రామమేవాభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ ౩౧
శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః ।
సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి సంయుగే ॥ ౩౨
ద్రుమవర్షాణి ముంచంతః శిలావర్షాణి రాక్షసాః ।
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణం ॥ ౩౩
రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసాం ।
తే సమంతాదభిక్రుద్ధాః రాఘవం పునరభ్యయుః ॥ ౩౪

తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః ।
రాక్షసైరుద్యతప్రాసైః శరవర్షాభివర్షిభిః ॥ ౩౫
స కృత్వా భైరవం నాదం అస్త్రం పరమభాస్వరం ।
సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః ॥ ౩౬
తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాపమండలాత్ ।
సర్వా దశ దిశో బాణైః ఆవార్యంత సమాగతైః ॥ ౩౭
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః ॥ ౩౮
శరాంధకారమాకాశం ఆవృణోత్ సదివాకరం ।
బభూవావస్థితో రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్ ॥ ౩౯
యుగపత్ పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశం ।
యుగపత్ పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాఽభవత్ ॥ ౪౦
నిహతాః పతితాః క్షీణాః ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః ।
తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః ॥ ౪౧
సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా ।
ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైః నానారూపవిభూషణైః ॥ ౪౨
హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః ।
చామరైర్వ్యజనైశ్ఛత్రైః ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥ ౪౩
రామస్య బాణాభిహతైః విచిత్రైశ్శూలపట్టిసైః ।
ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైః వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః ॥ ౪౪

చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్ఛిత్త్రైరనేకశః ।
విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిః వివర్ణాఽభూద్భయాఽకరా ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః ।
సందిదేశ మహాబాహుః భీమవేగాన్ దురాసదాన్ ॥ ౧
రాక్షసాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః ।
తే శూలైః పట్టిసైః ఖడ్గైః శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి ॥ ౨
శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృషుస్తం సమంతతః ।
స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥ 3
ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణసాయకైః ।
ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః ॥ ౪
రామః క్రోధం పరం భేజే వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
తతః క్రోధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా ॥ ౫
శరైరవాకిరత్ సైన్యం సర్వతస్సహదూషణం ।
తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధః దూషణశ్శత్రుదూషణః ॥ ౬
శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ ।
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః ॥ ౭

చిచ్ఛేద సమరే వీరః చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైః అర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥ ౮
శిరో జహార తద్రక్షః త్రిభిర్వివ్యాధ వక్షసి ।
స చ్ఛిన్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ॥ ౯
జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణం ।
వేష్టితం కాంచనైః పట్టైః దేవసైన్యప్రమర్దనం ॥ ౧౦
ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితం ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శం పరగోపురదారణం ॥ ౧౧
తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే ।
దూషణోఽభ్యద్రవద్రామం క్రూరకర్మా నిశాచరః ॥ ౧౨
తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ ॥ ౧౩
భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని ।
పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాగ్రతః ॥ ౧౪
స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః ।
విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః ॥ ౧౫
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే ।
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥ ౧౬
ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాః త్రయస్సేనాగ్రయాయినః ।
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥ ౧౭

మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః ।
మహాకపాలో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ॥ ౧౮
స్థూలాక్షః పట్టిసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వధం ।
దృష్ట్వైవాపతతస్తూర్ణం రాఘవస్సాయకైశ్శితైః ॥ ౧౯
తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ ।
మహాకపాలస్య శిరః చిచ్ఛేద పరమేషుభిః ॥ ౨౦
అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినం ।
స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః ॥ ౨౧
స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః ।
దూషణస్యానుగాన్ పంచ సాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్ ॥ ౨౨
బాణౌఘైః పంచసాహస్రైః అనయద్యమసాదనం ।
దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్ ॥ ౨౩
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ ।
అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః ॥ ౨౪
మహత్యా సేనయా సార్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషం ।
శస్త్రైర్నానావిధాకారైః హనధ్వం సర్వరాక్షసాః ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధః రామమేవాభిదుద్రువే ।
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ॥ ౨౬
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ।
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ॥ ౨౭

ద్వాదశైతే మహావీర్యాః బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః ।
రామమేవాభ్యవర్తంత విసృజంతశ్శరోత్తమాన్ ॥ ౨౮
తతః పావకసంకాశైః హేమవజ్రవిభూషితైః ।
జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః ॥ ౨౯
తే రుక్మపుంఖా విశిఖాః సధూమా ఇవ పావకాః ।
నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్ ॥ ౩౦
రక్షసాం తు శతం రామః శతేనైకేన కర్ణినా ।
సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని ॥ ౩౧
తైర్భిన్నవర్మాభరణాః ఛిన్నభిన్నశరాసనాః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం రజనీచరాః ॥ ౩౨
తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః ।
ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ ॥ ౩౩
క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసం ।
బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితకర్దమం ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా ॥ ౩౫
తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః ।
రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః ॥ ౩౬
శేషా హతా మహాసత్త్వాః రాక్షసా రణమూర్ధని ।
ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే ॥ ౩౭

తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే
సమీక్ష్య రామేణ హతం బలీయసా ।
రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా
సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః ।
రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సంనిపత్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మాం నియోజయ విక్రాంత సంనివర్తస్వ సాహసాత్ ।
పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితం ॥ ౨
ప్రతిజానామి తే సత్యం ఆయుధం చాహమాలభే ।
యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసాం ॥ ౩
అహం వాఽస్య రణే మృత్యుః ఏష వా సమరే మమ ।
వినివృత్య రణోత్సాహాత్ ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ ॥ ౪
ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి ।
మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి ॥ ౫
ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ ప్రసాదితః ।
గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతః రాఘవాభిముఖో యయౌ ॥ ౬

త్రిశిరాశ్చ రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా ।
అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥ ౭
శరధారాసమూహాన్ సః మహామేఘ ఇవోత్సృజన్ ।
వ్యసృజత్ సదృశం నాదం జలార్ద్రస్య తు దుందుభేః ॥ ౮
ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః ।
ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధూన్వన్ సాయకాన్ శితాన్ ॥ ౯
స సంప్రహారస్తుములః రామత్రిశిరసోర్మహాన్ ।
బభూవాతీవ బలినోః సింహకుంజరయోరివ ॥ ౧౦
తతస్త్రిశిరసా బాణైః లలాటే తాడితస్త్రిభిః ।
అమర్షీ కుపితో రామః సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలం ।
పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః ॥ ౧౨
మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణచ్యుతాన్ ।
ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః శరానాశీవిషోపమాన్ ॥ ౧౩
త్రిశిరోవక్షసి క్రుద్ధః నిజఘాన చతుర్దశ ।
చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః ॥ ౧౪
న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః ।
అష్టభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్ న్యపాతయత్ ॥ ౧౫
రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితం ।
తతో హతరథాత్తస్మాత్ ఉత్పతంతం నిశాచరం ॥ ౧౬

బిభేద రామస్తం బాణైః హృదయే సోఽభవజ్జడః ।
సాయకైశ్చాప్రమేయాత్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః ॥ ౧౭
శిరాంస్యపాతయద్రామః వేగవద్భిస్త్రిభిశ్శితైః ।
స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః ॥ ౧౮
న్యపతత్ పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః ।
హతశేషాస్తతో భగ్నాః రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః ॥ ౧౯
ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ ।
తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితః స్వయం ॥ ౨౦
రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ ।
ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసః దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౧
స దృష్ట్వా రాక్షసం సైన్యం అవిషహ్యం మహాబలః ।
హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి ॥ ౨
తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య రాక్షసః ।
ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా ॥ ౩
వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్ ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ ౪

జ్యాం విధున్వన్ సుబహుశః శిక్షయాఽస్త్రాణి దర్శయన్ ।
చకార సమరే మార్గాన్ శరై రథగతః ఖరః ॥ ౫
స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః ।
పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః ॥ ౬
స సాయకై ర్దుర్విషహైః సస్ఫులింగై రివాగ్నిభిః ।
నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః ॥ ౭
తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖరరామవిసర్జితైః ।
పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులం ॥ ౮
శరజాలావృతస్సూర్యః న తదా స్మ ప్రకాశతే ।
అన్యోన్యవధసంరంభాత్ ఉభయోస్సంప్రయుధ్యతోః ॥ ౯
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్రైరివ మహాద్విపం ॥ ౧౦
తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితం ।
దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాంతకం ॥ ౧౧
హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితం ।
పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా ॥ ౧౨
తం సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినం ।
దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౧౩
తతస్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః ।
ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకం ॥ ౧౪

తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః ।
ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవం ॥ ౧౫
స పునస్త్వపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి ।
నిజఘాన ఖరః క్రుద్ధః శక్రాశనిసమప్రభాన్ ॥ ౧౬
తతస్తత్ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః ।
పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్యవర్చసః ॥ ౧౭
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౧౮
స శరైరర్పితః క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
రరాజ సమరే రామః విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౧౯
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం రామశ్శత్రునిబర్హణః ।
చకారాంతాయ స రిపోః సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః ॥ ౨౦
సుమహద్వైష్ణవం యత్తత్ అతిసృష్టం మహర్షిణా ।
వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత ॥ ౨౧
తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సంనతపర్వభిః ।
బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజం ॥ ౨౨
స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః ।
జగామ ధరణిం సూర్యః దేవతానామివాజ్ఞయా ॥ ౨౩
తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధః రామం గాత్రేషు మార్గణైః ।
వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞః మాతంగమివ తోమరైః ॥ ౨౪

స రామో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః ।
విద్ధో రుధిరసిక్తాంగః బభూవ రుషితో భృశం ॥ ౨౫
స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే ।
ముమోచ పరమేష్వాసః షట్ఛరానభిలక్షితాన్ ॥ ౨౬
శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వోరథార్పయత్ ।
త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ ॥ ౨౭
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ భాస్కరోపమాన్ ।
జిఘాంసూ రాక్షసం క్రుద్ధః త్రయోదశ సమాదదే ॥ ౨౮
తతోఽస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
షష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః ॥ ౨౯
త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః ।
ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః ॥ ౩౦
ఛిత్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ ।
త్రయోదశేనేంద్రసమః బిభేద సమరే ఖరం ॥ ౩౧
ప్రభగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా ॥ ౩౨

తత్ కర్మ రామస్య మహారథస్య
సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ ।
అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః
తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

ఖరం తు విరథం రామః గదాపాణిమవస్థితం ।
మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
గజాశ్వరథసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా ।
కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితం ॥ ౨
ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాపకర్మకృత్ ।
త్రయాణామపి లోకానాం ఈశ్వరోఽపి న తిష్ఠతి ॥ ౩
కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర ।
తీక్ష్ణం సర్వజనో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతం ॥ ౪
లోభాత్ పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే ।
భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ ॥ ౫
వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస ॥ ౬
న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః ।
ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః ॥ ౭
అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః ।
ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమాః పుష్పమివార్తవం ॥ ౮
న చిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలం ।
సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర ॥ ౯

పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యాప్రియమిచ్ఛతామ్ ।
అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్ హంతుం నిశాచర ॥ ౧౦
అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాః శరాః కాంచనభూషణాః ।
విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః ॥ ౧౧
యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః ।
తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి ॥ ౧౨
అద్య త్వాం పతితం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః ।
నిరయస్థం విమానస్థాః యే త్వయా హింసితాః పురా ॥ ౧౩
రాక్షసైస్సహ దుష్టాత్మన్ త్వం భక్షయసి తాపసాన్ ।
నివసన్ దండకారణ్యే సర్వాః పరిగతా దిశః ॥ ౧౪
కర్మణస్తస్య పాపస్య ఫలం పశ్యాద్య రాక్షస ।
అపాత్రే యస్య దత్తస్య దురిష్టస్యేవ కర్మణః ॥ ౧౫
ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ ।
అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాలఫలం యథా ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౭
ప్రాకృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ ।
ఆత్మనా కథమాత్మానం అప్రశస్యం ప్రశంససి ॥ ౧౮
విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవంతి నరర్షభాః ।
కథయంతి న తే కించిత్ తేజసా స్వేన గర్వితాః ॥ ౧౯

ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానః లోకే క్షత్రియపాంసనాః ।
నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే ॥ ౨౦
కులం వ్యపదిశన్ వీరః సమరే కోఽభిధాస్యతి ।
మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవం ॥ ౨౧
సర్వథైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితం ।
సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాగ్నినా ॥ ౨౨
న తు మామిహ తిష్ఠంతం పశ్యసి త్వం గదాధరం ।
ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితం ॥ ౨౩
పర్యాప్తోఽహం గదాపాణిః హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ ।
త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ ౨౪
కామం బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహం ।
అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ ॥ ౨౫
అగ్రతస్త్వాం స్థితం దృష్ట్వా రుష్యతే మే మనో భృశం ।
రంగే యస్య తు రుష్యామి ముహూర్తం న స జీవతి ॥ ౨౬
మమ కృత్వాఽప్రియం రామ దుర్లభం తవ జీవితం ।
తోయవర్షమివావర్షాత్ తోయదస్యేవ నర్దతః ॥ ౨౭
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే ।
త్వద్వినాశాత్ కరోమ్యేషః తేషామశ్రుప్రమార్జనం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధః తాం గదాం పరమాంగదః ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా ॥ ౨౯

ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా ।
భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాఽగాత్తత్సమీపతః ॥ ౩౦
తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదాం ।
అంతరిక్షగతాం రామః చిచ్ఛేద బహుధా శరైః ॥ ౩౧
సా విశీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే ।
గదా మంత్రౌషధబలైః వ్యాళీవ వినిపాతితా ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశస్సర్గః.

భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణైః రాఘవో ధర్మవత్సలః ।
స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఏతత్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ ।
శక్తిహీనతరో మత్తః వృథా త్వమవగర్జసి ॥ ౨
ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా ।
అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యరిఘాతినీ ॥ ౩
యత్త్వయోక్తం వినష్టానాం అహమశ్రుప్రమార్జనం ।
రాక్షసానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥ ౪
నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః ।
ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా ॥ ౫

అద్య తే ఛిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితం ।
విదారితస్య మద్బాణైః మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౬
పాంసురూషితసర్వాంగః స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః ।
స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥ ౭
ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే ।
భవిష్యన్త్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే ॥ ౮
జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస మచ్ఛరైః ।
నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥ ౯
అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః ।
బాష్పార్ద్రవదనా దీనాః భయాదన్యభయావహాః ॥ ౧౦
అద్య శోకరసజ్ఞాస్తాః భవిష్యంతి నిరర్థకాః ।
అనురూపకులాః పత్న్యః యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥ ౧౧
నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక ।
యత్కృతే శంకితైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః ॥ ౧౨
తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే ।
ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వనః ॥ ౧౩
దృఢం ఖల్వవలిప్తోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః ।
వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే॥౧౪
కాలపాశపరిక్షిప్తాః భవంతి పురుషా హి యే ।
కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥ ౧౫

ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటీం తతః ।
స దదర్శ మహాసాలం అవిదూరే నిశాచరః ॥ ౧౬

రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్ ।
స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదం ॥ ౧౭

తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః ।
రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౮

తమాపతంతం బాణౌఘైః ఛిత్వా రామః ప్రతాపవాన్ ।
రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరం ॥ ౧౯

జాతస్వేదస్తతో రామః రోషాద్రక్తాంతలోచనః ।
నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరం ॥ ౨౦

తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలం ।
గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః ॥ ౨౧

విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే ।
మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతం ॥ ౨౨

తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతం ।
అపాసర్పత్ ప్రతిపదం కించిత్ త్వరితవిక్రమః ॥ ౨౩

తతః పావకసంకాశం వధాయ సమరే శరం ।
ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరం ॥ ౨౪

స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా ।
సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి ॥ ౨౫

స విముక్తో మహాబాణః నిర్ఘాతసమనిస్వనః ।
రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరసి చాపతత్ ॥ ౨౬
స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యమానశ్శరాగ్నినా ।
రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధః శ్వేతారణ్యే యథాఽంతకః ॥ ౨౭
స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచిర్యథా ।
బలో వేంద్రాశనిహతః నిపపాత హతః ఖరః ॥ ౨౮
తతో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః ।
సభాజ్య ముదితా రామం ఇదం వచనమబ్రువన్ ॥ ౨౯
ఏతదర్థం మహాతేజాః మహేంద్రః పాకశాసనః ।
శరభంగాశ్రమం పుణ్యం ఆజగామ పురందరః ॥ ౩౦
ఆనీతస్త్వమిమం దేశం ఉపాయేన మహర్షిభిః ।
ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మణాం ॥ ౩౧
తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ ।
సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః ॥ ౩౨
ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః చారణైస్సహ సంగతాః ।
దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః ॥ ౩౩
రామస్యోపరి సంహృష్టాః వవృషుర్విస్మితాస్తదా ।
అర్ధాధికముహూర్తేన రామేణ నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహాహవే ॥ ౩౫

అహో బత మహత్కర్మ రామస్య విదితాత్మనః ।
అహో వీర్యమహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే ॥ ౩౬
ఇత్యేవముక్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతం ।
ఏతస్మిన్నంతరే వీరః లక్ష్మణస్సహ సీతయా ॥ ౩౭
గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ ।
తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ౩౮
ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాభిపూజితః ।
తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహం ॥ ౩౯
బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే ।
ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్ ॥ ౪౦
రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా ।
తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం
సభాజ్యమానం ముదితైర్మహర్షిభిః ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః ।
ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧

జనస్థానస్థితా రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః ॥ ౨
ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ ౩
కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా ।
కో హి సర్వేషు లోకేషు గతిం చాధిగమిష్యతి ॥ ౪
న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖం ।
ప్రాప్తుం వైశ్రవణేనాపి న యమేన న విష్ణునా ॥ ౫
కాలస్య చాప్యహం కాలః దహేయమపి పావకం ।
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్సహే ॥ ౬
దహేయమపి సంక్రుద్ధః తేజసాఽఽదిత్యపావకౌ ।
వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే ॥ ౭
తథా క్రుద్ధం దశగ్రీవం కృతాంజలిరకంపనః ।
భయాత్ సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయం ॥ ౮
దశగ్రీవోఽభయం తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వరః ।
స విస్రబ్ధోఽబ్రవీద్వాక్యం అసందిగ్ధమకంపనః ॥ ౯
పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా ।
రామో నామ వృషస్కంధః వృత్తాయతమహాభుజః ॥ ౧౦
వీరః పృథుయశాః శ్రీమాన్ అతుల్యబలవిక్రమః ।
హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౧

అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః ।
నాగేంద్ర ఇవ నిశ్శ్వస్య వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
స సురేంద్రేణ సంయుక్తః రామస్సర్వామరైస్సహ ।
ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన ॥ ౧౩
రావణస్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదకంపనః ।
ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః ॥ ౧౪
రామో నామ మహాతేజాః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం ।
దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి ॥ ౧౫
తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వనః ।
కనీయాన్ లక్ష్మణో నామ భ్రాతా శశినిభాననః ॥ ౧౬
స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా ।
శ్రీమాన్ రాజవరస్తేన జనస్థానం నిపాతితం ॥ ౧౭
నైవ దేవా మహాత్మానః నాత్ర కార్యా విచారణా ।
శరా రామేణ తూత్సృష్టాః రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః ॥ ౧౮
సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్ ।
యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయకర్శితాః ॥ ౧౯
తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతః స్థితం ।
ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ ॥ ౨౦
అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ।
జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణం ॥ ౨౧

అథైవముక్తే వచనే ప్రోవాచేదమకంపనః ।
శృణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషం ॥ ౨౨
అసాధ్యః కుపితో రామః విక్రమేణ మహాయశాః ।
ఆపగాయాస్సుపూర్ణాయాః వేగం పరిహరేచ్ఛరైః ॥ ౨౩
సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ ।
అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీం ॥ ౨౪
భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః ।
వేగం వాఽపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః ॥ ౨౫
సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః ।
శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః ॥ ౨౬
న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి ।
రక్షసాం వాఽపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ ॥ ౨౭
న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి ।
అయం తస్య వధోపాయః తం మమైకమనాః శృణు ॥ ౨౮
భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా ।
శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా ॥ ౨౯
నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాప్సరా నాపి దానవీ ।
తుల్యా సీమంతినీ తస్యాః మానుషీషు కుతో భవేత్ ॥ ౩౦
తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య తు మహావనే ।
సీతయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితం ॥ ౩౧

అశోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః ।
చింతయిత్వా మహాబాహుః అకంపనమువాచ హ ॥ ౩౨
బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ ।
ఆనయిష్యామి వై దేహీం ఇమాం హృష్టో మహాపురీం ॥ ౩౩
అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః ।
రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్ ॥ ౩౪
స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ ।
సంచార్యమాణశ్శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ ॥ ౩౫
స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ ।
మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః ॥ ౩౬
తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆసనేనోదకేన చ ।
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౭
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర ।
ఆశంకే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః ॥ ౩౮
ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః ।
తతః పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౩౯
ఆరక్షో మే హతస్తాత రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
జనస్థానమవధ్యం తత్ సర్వం యుధి నిపాతితం ॥ ౪౦
తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాఽపహారణే ।
రాక్షసేంద్రవచః శ్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా ।
త్వయా రాక్షసశార్దూల కో న నందతి నిందితః ॥ ౪౨
సీతామిహానయస్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే ।
రక్షోలోకస్య సర్వస్య కశ్శృంగం ఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ ౪౩
ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రురసంశయః ।
ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాం ఉద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా ॥ ౪౪
కర్మణా తేన కేనాసి కాపథం ప్రతిపాదితః ।
సుఖసుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని ॥ ౪౫

విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తః
తేజోమదస్సంస్థితదోర్విషాణః ।
ఉదీక్షితుం రావణ నేహ యుక్తః
స సంయుగే రాఘవగంధహస్తీ ॥ ౪౬

అసౌ రణాంతస్స్థితిసంధివాలః
విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః ।
సుప్తస్త్వయా బోధయితుం న యుక్తః
శరాంగపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః ॥ ౪౭

చాపాపహారే భుజవేగపంకే
శరోర్మిమాలే సుమహాహవౌఘే ।
న రామపాతాళముఖేఽతిఘోరే
ప్రస్కందితుం రాక్షసరాజ యుక్తం ॥ ౪౮

ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర
లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ ।
త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం
రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు ॥ ౪౯

ఏవముక్తో దశగ్రీవః మారీచేన స రావణః ।
న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమం ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖీ దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ ।
హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణాం ॥ ౧
దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ ।
దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా ॥ ౨
సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యైస్సుదుష్కరం ।
జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణపాలితాం ॥ ౩
సా దదర్శ విమానాగ్రె రావణం దీప్తతేజసం ।
ఉపోపవిష్టం సచివైః మరుద్భిరివ వాసవం ॥ ౪
ఆసీనం సూర్యసంకాశే కాంచనె పరమాసనే ।
రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలంతమివ పావకం ॥ ౫

దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాంతకం ॥ ౬
దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణం ।
ఐరావతవిషాణాగ్రైః ఉత్కృష్టకిణవక్షసం ॥ ౭
వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయపరిచ్ఛదం ।
విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితం ॥ ౮
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశం తప్తకాంచనకుండలం ।
సుభుజం శుక్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమం ॥ ౯
విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే ।
అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితం ॥ ౧౦
ఆహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా ।
అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభణం క్షిప్రకారిణం ॥ ౧౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనం ।
ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శనం ॥ ౧౨
సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిఘ్నకరం సదా ।
పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిం ॥ ౧౩
తక్షకస్య ప్రియాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః ।
కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనం ॥ ౧౪
విమానం పుష్పకం తస్య కామగం వై జహార యః ।
వనం చైత్రరథం దివ్యం నళినీం నందనం వనం ॥ ౧౫

వినాశయతి యః క్రోధాత్ దేవోద్యానాని వీర్యవాన్ ।
చంద్రసూర్యౌ మహాభాగౌ ఉత్తిష్ఠంతౌ పరంతపౌ ॥ ౧౬
నివారయతి బాహుభ్యాం యశ్శైలశిఖరోపమః ।
దశవర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౭
పురా స్వయంభువే ధీరః శిరాంస్యుపజహార యః ।
దేవదానవగంధర్వపిశాచపతగోరగైః ॥ ౧౮
అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే ।
మంత్రైరభిష్టుతం పుణ్యం అధ్వరేషు ద్విజాతిభిః ॥ ౧౯
హవిర్ధానేషు యస్సోమం ఉపహంతి మహాబలః ।
ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణం ॥ ౨౦
కర్కశం నిరనుక్రోశం ప్రజానామహితే రతం ।
రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహం ॥ ౨౧
రాక్షసీ భ్రాతరం శూరం సా దదర్శ మహాబలం ।
తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౨౨
ఆసనే సూపవిష్టం చ కాలకాలమివోద్యతం ।
రాక్షసేంద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనందనం ॥ ౨౩
రావణం శత్రుహంతారం మంత్రిభిః పరివారితం ।
అభిగమ్యాబ్రవీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా ॥ ౨౪
తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం
ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా ।

సుదారుణం వాక్యమభీతచారిణీ
మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణం ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
ప్రమత్తః కామభోగేషు స్వైరవృత్తో నిరంకుశః ।
సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నావబుధ్యసే ॥ ౨
సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు కామవృత్తం మహీపతిం ।
లుబ్ధం న బహుమన్యంతే శ్మశానాగ్నిమివ ప్రజాః ॥ ౩
స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పార్థివః ।
స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్వినశ్యతి ॥ ౪
అయుక్తచారం దుర్దర్శం అస్వాధీనం నరాధిపం ।
వర్జయంతి నరా దూరాత్ నదీపంకమివ ద్విపాః ॥ ౫
యే న రక్షంతి విషయం అస్వాధీనా నరాధిపాః ।
తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశంతే గిరయస్సాగరే యథా ॥ ౬
ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః ।
అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౭

త్వం తు బాలస్వభావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస ।
జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషె కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౮
యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర ।
అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తై జనైస్సమాః ॥ ౯
యస్మాత్ పశ్యంతి దూరస్థాన్ సర్వానర్థాన్ నరాధిపాః ।
చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః ॥ ౧౦
అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతం ।
స్వజనం తు జనస్థానే హతం యో నావబుధ్యసె ॥ ౧౧
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౨
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ।
ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౧౩
త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ ।
విషయె స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే ॥ ౧౪
తీక్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠం ।
వ్యసనె సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివం ॥ ౧౫
అతిమానినమగ్రాహ్యం ఆత్మసంభావితం నరం ।
క్రోధినం వ్యసనె హంతి స్వజనోపి మహీపతిం ॥ ౧౬
నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ ।
క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనః తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి ॥ ౧౭

శుష్కైః కాష్ఠైర్భవేత్ కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః ।
న తు స్థానాత్ పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః ॥ ౧౮
ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా ।
ఏవం రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః సమర్థోఽపి నిరర్థకః ॥ ౧౯
అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరం ॥ ౨౦
నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా ।
వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః ॥ ౨౧
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిః గుణైరేతైర్వివర్జితః ।
యస్య తేఽవిదితశ్చారైః రక్షసాం సుమహాన్ వధః ॥ ౨౨

పరావమంతా విషయేషు సంగతః
న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్ ।
అయుక్తబుద్ధిర్గుణదోషనిశ్చయే
విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే ॥ ౨౩
ఇతి స్వదోషాన్ పరికీర్తితాంస్తయా
సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః ।
ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితః
విచింతయామాస చిరం స రావణః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువంతీం పరుషం వచః ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥ ౧
కశ్చ రామః కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః ।
కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టశ్చదురాసదం ॥ ౨
ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా ॥ ౩
ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
తతో రామం యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౪
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః చీరకృష్ణాజినాంబరః ।
కందర్పసమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః ॥ ౫
శక్రచాపనిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదం ।
దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥ ౬
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
న కార్ముకం వికర్షంతం రామం పశ్యామి సంయుగే ॥ ౭
హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః ।
ఇంద్రేణేవోత్తమం సస్యం ఆహతం త్వశ్మవృష్టిభిః ॥ ౮
రక్షసాం భీమరూపాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః తేనైకేన పదాతినా ॥ ౯

అధార్ధికముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః ।
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ॥ ౧౦
ఏకా కథంచిన్ముక్తాఽహం పరిభూయ మహాత్మనా ।
స్త్రీవధం శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౧
భ్రాతా చాస్య మహాతేజాః గుణతస్తుల్యవిక్రమః ।
అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౧౨
అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ ।
రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥ ౧౩
రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా ।
ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుః నిత్యం ప్రియహితే రతా ॥ ౧౪
సా సుకేశీ సునాసోరుః సురూపా చ యశస్వినీ ।
దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా ॥ ౧౫
తప్తకాంచనవర్ణాభా రక్తతుంగనఖీ శుభా ।
సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౧౬
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౧౭
యస్య సీతా భవేద్భార్యా యాం చ హృష్టా పరిష్వజేత్ ।
అతిజీవేత్ స సర్వేషు లోకేష్వపి పురందరాత్ ॥ ౧౮
సా సుశీలా వపుశ్శ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి ।
తవానురూపా భార్యా స్యాత్ త్వం చ తస్యాస్తథా పతిః॥౧౯

తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణిపయోధరాం ।
భార్యార్థే చ తవానేతుం ఉద్యతాఽహం వరాననాం ॥ ౨౦
విరూపితాఽస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ ।
తాం తు దృష్ట్వాఽద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం॥ ౨౧
మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి ।
యది తస్యామభిప్రాయః భార్యార్థే తవ జాయతే ॥ ౨౨
శీఘ్రముద్ధ్రియతాం పాదః జయార్థమిహ దక్షిణః ।
కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౩
వధాత్తస్య నృశంసస్య రామస్యాశ్రమవాసినః ।
తం శరైర్నిశితైర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౨౪
హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్యసి ।
రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౫
క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ ।
విజ్ఞాయేహాత్మనశ్శక్తిం హ్రియతామబలా బలాత్ ॥ ౨౬
సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర ।

నిశమ్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః
హతాన్ జనస్థానగతాన్ నిశాచరాన్ ।
ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం
త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తుమర్హసి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

—o—

తతశ్శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణం ।
సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః ॥ ౧
తత్కార్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ ।
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ౨
ఇతి కర్తవ్యమిత్యేవ కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ।
స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ ॥ ౩
యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రాక్షసాధిపః ।
సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి ॥ ౪
ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః ।
రథం సంయోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమం ॥ ౫
కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితం ।
పిశాచవదనైర్యుక్తం ఖరైః కాంచనభూషణైః ॥ ౬
మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః ।
రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిం ॥ ౭
స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛత్రో దశాననః ।
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ॥ ౮
వింశద్భుజో దశగ్రీవః దర్శనీయపరిచ్ఛదః ।
త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నః దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్ ॥ ౯

కామగం రథమాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః ।
విద్యున్మండలవాన్ మేఘః సబలాక ఇవాంబరే ॥ ౧౦
సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్ ।
నానాపుష్పఫలైర్వృక్షైః అనుకీర్ణం సహస్రశః ॥ ౧౧
శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః ।
విశాలైరాశ్రమపదైః వేదిమద్భిస్సమావృతం ॥ ౧౨
కదళ్యాఢకిసంబాధం నాళికేరోపశోభితం ।
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతం ॥ ౧౩
నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః కిన్నరైశ్చ సహస్రశః ।
అజైర్వైఖానసైర్మాషైః వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః ॥ ౧౪
అత్యంతనియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితం ॥ ౧౫
దివ్యాభరణమాల్యాభిః దివ్యరూపాభిరావృతం ।
క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిః అప్సరోభిస్సహస్రశః ॥ ౧౬
సేవితం దేవపత్నీభిః శ్రీమతీభిః శ్రియా వృతం ।
దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః ॥ ౧౭
హంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితం ।
వైడూర్యప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా ॥ ౧౮
పాండరాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమానాని సమంతతః ॥ ౧౯

తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్ ।
గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౨౦
నిర్యాసరసమూలానాం చందనానాం సహస్రశః ।
వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ ॥ ౨౧
అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ ।
తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినాం॥ ౨౨
పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ ।
ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః ॥ ౨౩
శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా ।
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః ॥ ౨౪
ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ ।
ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౨౫
హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ ।
తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శమారుతం ॥ ౨౬
అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమం ।
తత్రాపశ్యత్ స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్వృతం ॥ ౨౭
సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాః శతయోజనమాయతాః ।
యస్య హస్తినమాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపం ॥ ౨౮
భక్షార్థం గరుడశ్శాఖాం ఆజగామ మహాబలః ।
తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః ॥ ౨౯

సుపర్ణః పర్ణబహులాం బభంజ చ మహాబలః ।
తత్ర వైఖానసా మాషాః వాలఖిల్యా మరీచిపాః ॥ ౩౦
అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః పరమర్షయః ।
తేషాం దయార్థం గరుడః తాం శాఖాం శతయోజనాం ॥ ౩౧
జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్ఛపౌ ।
ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషం ॥ ౩౨
నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ ॥ ౩౩
స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః ।
అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమాన్ మతిం ॥ ౩౪
అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్వా రత్నమయం గృహం ।
మహేంద్రభవనాద్గుప్తం ఆజహారామృతం తతః ॥ ౩౫
తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణం ।
నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౩౬
తం తు గత్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే ॥ ౩౭
తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కలధారిణం ।
దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసం ॥ ౩౮
స రావణస్సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా ।
మారీచేనార్చితో రాజా సర్వకామైరమానుషైః ॥ ౩౯

తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ ।
అర్ఘ్యోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౦
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర ।
కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణమేవమిహాగతః ॥ ౪౧
ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః ।
తం తు పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౪౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

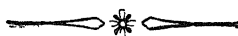
మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః ।
ఆర్తోఽస్మి మమ చార్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః ॥ ౧
జానీషే త్వం జనస్థానే యథా భ్రాతా ఖరో మమ ।
దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్పణఖా చ మే ॥ ౨
త్రిశిరాశ్చ మహాతేజాః రాక్షసః పిశితాశనః ।
అన్యే చ బహవశ్శూరాః లబ్ధలక్షా నిశాచరాః ॥ ౩
వసంతి మన్నియోగేన నిత్యవాసం చ రాక్షసాః ।
బాధమానా మహారణ్యే మునీన్ వై ధర్మచారిణః ॥ ౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినాం ॥ ౫
తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః ।
సంగతాః పరమాయత్తాః రామేణ సహ సంయుగే ॥ ౬

నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః ।
తేన సంజాతరోషేణ రామేణ రణమూర్ధని ॥ ౭
అనుక్త్వా పరుషం కించిత్ శరైర్వ్యాపారితం ధనుః ।
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజసాం ॥ ౮
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః మానుషేణ పదాతినా ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః ॥ ౯
హతశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి నిర్భయా దండకాః కృతాః ।
పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః ॥ ౧౦
స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః ।
దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణః మూర్ఖో లుబ్ధో జితేంద్రియః ॥ ౧౧
త్యక్తధర్మా హ్యధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః ।
యేన వైరం వినాఽరణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలం ॥ ౧౨
కర్ణనాసాపహరణాత్ భగినీ మే విరూపితా ।
తస్య భార్యాం జనస్థానాత్ సీతాం సురసుతోపమాం ॥ ౧౩
ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ ।
త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల ॥ ౧౪
భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్ నాభిచింతయే ।
తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస ॥ ౧౫
వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ ।
ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః ॥ ౧౬

ఏతదర్థమహం ప్రాప్తః త్వత్సమీపం నిశాచర ।
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యచ్ఛక్యం వచనాన్మమ ॥ ౧౭
సౌవర్ణ స్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ।
ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ॥ ౧౮
త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగరూపిణం ।
గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి ॥ ౧౯
తత స్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం యథాసుఖం ।
నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ ॥ ౨౦
తతః పశ్చాత్ సుఖం రామే భార్యాహరణకర్శితే ।
విస్రబ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౧
తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః ।
శుష్కం సమభవద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ ॥ ౨౨
ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ ।
మృతభూత ఇవార్త స్తు రావణం సముదైక్షత ॥ ౨౩

స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతాః
మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః ।
కృతాంజలి స్తత్త్వమువాచ వాక్యం
హితం చ తస్మై హితమాత్మనశ్చ ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః,

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః మారీచో రాక్షసేశ్వరం ॥ ౧
సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః ।
అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః ॥ ౨
న నూనం బుధ్యసె రామం మహావీర్యం గుణోన్నతం ।
అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౩
అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం భువి రక్షసాం ।
అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసం ॥ ౪
అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా ।
అపి సీతానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ ॥ ౫
అపి త్వామీశ్వరం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశం ।
న వినశ్యేత్ పురీ లంకా త్వయా సహ సరాక్షసా ॥ ౬
త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః ।
ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మతిః ॥ ౭
న చ పిత్రా పరిత్యక్తః నామర్యాదః కథంచన ।
న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలః న చ క్షత్రియపాంసనః ॥ ౮
న చ ధర్మగుణైర్హీనః కౌసల్యానందవర్ధనః ।
న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః ॥ ౯

వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాదినం ।
కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తతః ప్రవ్రజితో వనం ॥ ౧౦
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ ।
హిత్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౧౧
న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్ నాజితేంద్రియః ।
అనృతం దుశ్శ్రుతం చైవ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౨
రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుస్సత్యపరాక్రమః ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం మఘవానివ ॥ ౧౩
కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా ।
ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః ॥ ౧౪
శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే ।
రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి ॥ ౧౫
ధనుర్వ్యాదితదీప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణం ।
చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణం ॥ ౧౬
రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః ।
నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతికమిహార్హసి ॥ ౧౭
అప్రమేయం హి తత్తేజః యస్య సా జనకాత్మజా ।
న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే ॥ ౧౮
తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ ।
ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా ॥ ౧౯

న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః ప్రియా ।
దీప్తస్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా ॥ ౨౦
కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప ।
దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీవితం ॥ ౨౧
జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభం ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౨౨
స సర్వైస్సచివైస్సార్థం విభీషణపురోగమైః ।
మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ॥ ౨౩
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ।
ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః ॥ ౨౪
హితాహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం కర్తుమర్హసి ।
అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే
సమాగమం కోసలరాజసూనునా ।
ఇదం హి భూయశ్శృణు వాక్యముత్తమం
క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీమిమాం ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః ॥ ౧

నీలజీమూతసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః ॥ ౨
వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః ॥ ౩
స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ ।
అద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః ॥ ౪
మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర ।
ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ॥ ౫
ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిం ।
బాలో ద్వాదశవర్షోఽయం అకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః ॥ ౬
కామం తు మమ యత్సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి ।
బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ ॥ ౭
వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ ।
ఇత్యేవముక్తస్స మునిః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
రామాన్నాన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః ।
దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ॥ ౯
ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప ।
కామమస్తు మహత్సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ॥ ౧౦
బాలోఽప్యేష మహాతేజాః సమర్థస్తస్య నిగ్రహే ।
గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప ॥ ౧౧

ఏవముక్త్వా తు స మునిః తమాదాయ నృపాత్మజం ।
జగామ పరమప్రీతః విశ్వామిత్రః స్వమాశ్రమం ॥ ౧౨
తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితం ।
బభూవోపస్థితో రామః చిత్రం విష్ఫారయన్ ధనుః ॥ ౧౩
అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః ।
ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా ॥ ౧౪
శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా ।
అదృశ్యత తతో రామః బాలచంద్ర ఇవోదితః ॥ ౧౫
తతోఽహం మేఘసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
బలీ దత్తవరో దర్పాత్ ఆజగామ తదాశ్రమం ॥ ౧౬
తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః ।
మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యం అసంభ్రాంతశ్చకార సః ॥ ౧౭
అవజానన్నహం మోహాత్ బాలోఽయమితి రాఘవం ।
విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిం అభ్యధావం కృతత్వరః ॥ ౧౮
తేన ముక్తస్తతో బాణః శితశ్శత్రునిబర్హణః ।
తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తః సముద్రే శతయోజనే ॥ ౧౯
నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః ।
రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః ॥ ౨౦
పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి ।
ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీం ॥ ౨౧

ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయాస్తు నిపాతితాః ।
అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౨౨
తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహం ।
కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ ॥ ౨3
క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినాం ।
రక్షసాం చైవ సంతాపం అనర్థం చాహరిష్యసి ॥ ౨౪
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితాం ।
ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే ॥ ౨౫
అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ ।
పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రదే యథా ॥ ౨౬
దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ ।
ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్ ॥ ౨౭
హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః ।
హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ॥ ౨౮
శరజాలపరిక్షిప్తాం అగ్నిజ్వాలాసమావృతాం ।
ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః ॥ ౨౯
పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్ పాపతరం మహత్ ।
ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః ॥ 30
భవ స్వదారనిరతః స్వకులం రక్ష రాక్షస ।
మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః ॥ 3౧

కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ ॥ ౩౨

నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం
ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి ।
గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవః
యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–అష్టాత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే ।
ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిరుత్తరమ్ ॥ ౧
రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యాం అనిర్విణ్ణస్తథా కృతః ।
సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ ౨
దీప్తజిహ్వో మహాకాయః తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః ।
వ్యచరం దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥ ౩
అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ ।
అత్యంతఘోరో వ్యచరం తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ॥ ౪
నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్ ॥ ౫

ఋషిమాంసాశనః క్రూరః త్రాసయన్ వనగోచరాన్ ।
తథా రుధిరమత్తోఽహం విచరన్ ధర్మదూషకః ॥ ౬
ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణం ।
వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౭
తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతం ।
సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలం ॥ ౮
తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ ।
అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధః తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ॥ ౯
జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞః తం ప్రహారమనుస్మరన్ ।
తేన ముక్తాస్త్రయో బాణాః శితాశ్శత్రునిబర్హణాః ॥ ౧౦
వికృష్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలతుల్యగాః ।
తే బాణా వజ్రసంకాశాః సుముక్తా రక్తభోజనాః ॥ ౧౧
ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సంనతపర్వణః ।
పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శఠో దృష్టభయః పురా ॥ ౧౨
సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తః తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ ।
శరేణముక్తో రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితం ॥ ౧౩
ఇహ ప్రవ్రాజితో యుక్తః తాపసోఽహం సమాహితః ।
వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరం ॥ ౧౪
గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకం ।
అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ ॥ ౧౫

రామభూతమిదం సర్వం అరణ్యం ప్రతిభాతి మే ।
రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప ॥ ౧౬
దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామం ఉద్భ్రమామి విచేతనః ।
రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ ॥ ౧౭
రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే ।
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞః న యుద్ధం తేన తే క్షమం ॥ ౧౮
బలిం వా నముచిం వాఽపి హన్యాద్ధి రఘునందనః ।
రణే రామేణ యుధ్యస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస ॥ ౧౯
న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి ।
బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ ౨౦
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ।
సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర ॥ ౨౧
కురు యత్తే క్షమం తత్త్వం అహం త్వా నానుయామి హ ।
రామశ్చ హి మహాతేజాః మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ ౨౨
అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంతకోపి సః ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౨౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౨౪

ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా
యథోచ్యమానం యది నాభిపత్స్యసే ।

సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే
హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

—— o ——

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః ।
ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధం ॥ ౧
తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం అయుక్తం కాలచోదితః ॥ ౨
యత్కిలైతదయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే ।
వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థం ఉప్తం బీజమివోషరే ॥ ౩
త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే ।
పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥ ౪
యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా ।
స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ ౫
అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః ।
ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సంనిధౌ ॥ ౬
ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిః హృది మారీచ వర్తతే ।
న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౭

దోషం గుణం వా సంపృష్టః త్వమేవం వక్తుమర్హసి ।
అపాయం వాఽప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥ ౮
సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా ।
ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః ॥ ౯
వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభం ।
ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥ ౧౦
సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే ।
నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితం ॥ ౧౧
పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః ।
అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ ॥ ౧౨
ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతాం ।
ధారయంతి మహాత్మానః రాజానః క్షణదాచర ॥ ౧౩
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః ॥
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః । ౧౪
అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్ పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి ।
గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస ॥ ౧౫
మయోక్తం తవ చైతావత్ సంప్రత్యమితవిక్రమ ।
అస్మింస్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౬
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ।
సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ॥ ౧౭

ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ।
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥ ౧౮
త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా ।
ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ॥ ౧౯
అపక్రాంతే తు కాకుత్స్థే దూరం యాత్వాఽప్యుదాహర ।
హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకం ॥ ౨౦
తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః ।
అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥ ౨౧
అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖం ।
ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షశ్శచీమివ ॥ ౨౨
ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస ।
రాజ్యస్యార్థం ప్రయచ్ఛామి మారీచ తవ సువ్రత ॥ ౨౩
గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి సరథో దండకావనం ॥ ౨౪
ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవం ।
లంకాం ప్రతి గమిష్యామి కృతకార్యస్సహ త్వయా ॥ ౨౫
న చేత్ కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై ।
ఏతత్ కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥ ౨౬
రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థః న జాతు సుఖమేధతే ।
ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే
మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య ।

ఏతద్యథావత్ ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా
యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వం ॥ ౨౭౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ఆజ్ఞప్తో రాజవద్వాక్యం ప్రతికూలం నిశాచరః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం మారీచో రాక్షసాధిపం ॥ ౧
కేనాయముపదిష్టస్తే వినాశః పాపకర్మణా ।
సపుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర ॥ ౨
కస్త్వయా సుఖినా రాజన్ నాభినందతి పాపకృత్ ।
కేనేదముపదిష్టం తే మృత్యుద్వారముపాయతః ॥ 3
శత్రవస్తవ సువ్యక్తం హీనవీర్యా నిశాచరాః ।
ఇచ్ఛంతి త్వాం వినశ్యంతం ఉపరుద్ధం బలీయసా ॥ ౪
కేనేదముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాహితవాదినా ।
యస్త్వామిచ్ఛతి నశ్యంతఁ స్వకృతేన నిశాచర ॥ ౫
వధ్యాః ఖలు న హన్యంతే సచివాస్తవ రావణ ।
యే త్వాముత్పథమారూఢం న నిగృహ్ణంతి సర్వశః ॥ ౬
అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథమాశ్రితః ।
నిగ్రాహ్యస్సర్వథా సద్భిః న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే ॥ ౭

ధర్మమర్థం చ కామం చ యశశ్చ జయతాం వర ।
స్వామిప్రసాదాత్ సచివాః ప్రాప్నువంతి నిశాచర ॥ ౮
విపర్యయె తు తత్సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ ।
వ్యసనం స్వామివైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువంతీతరె జనాః ॥ ౯
రాజమూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర ।
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు రక్షితవ్యా నరాధిపాః ॥ ౧౦
రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర ।
న చాపి ప్రతికూలేన నావినీతేన రాక్షస ॥ ౧౧
యె తీక్ష్ణమంత్రాస్సచివాః భజ్యంతె సహ తేన వై ।
విషమె తురగాశ్శీఘ్రాః మందసారథయో యథా ॥ ౧౨
బహవస్సాధవో లోకె యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ।
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౩
స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజాస్తీక్ష్ణేన రావణ ।
రక్ష్యమాణా న వర్ధంతె మేషా గోమాయునా యథా ॥ ౧౪
అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వె రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౧౫
తదిదం కాకతాళీయం ఘోరమాసాదితం మయా ।
అత్రైవ శోచనీయస్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి ॥ ౧౬
మాం నిహత్య తు రామశ్చ న చిరాత్త్వాం వధిష్యతి ।
అనేన కృతకృత్యోఽస్మి మ్రియె యదరిణా హతః ॥ ౧౭

దర్శనాదేవ రామస్య హతం మాముపధారయ ।
ఆత్మానం చ హతం విద్ధిం హృత్వా సీతాం సబాంధవం ॥ ౧౭
ఆనయిష్యసి చేత్ సీతాం ఆశ్రమాత్ సహితో మయా ।
నైవ త్వమసి నాహం చ నైవ లంకా న రాక్షసాః ॥ ౧౮

నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా
న మృష్యసే వాక్యమిదం నిశాచర ।
పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరాః
హితం న గృహ్ణంతి సుహృద్భిరీరితం ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యాకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః ।
గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనో భయాద్రాత్రించరప్రభోః ॥ ౧
దృష్టశ్చాహం పునస్తేన శరచాపాసిధారిణా ।
మద్వధోద్యతశస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మే ॥ ౨
న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ ప్రతి నివర్తతే ।
వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమదండహతస్య తే ॥ ౩
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం ఏవం త్వయి దురాత్మని ।
ఏష గచ్ఛామ్యహం తాత స్వస్తి తేఽస్తు నిశాచర ॥ ౪

ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేన వచనేన స రావణః ।
పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్టం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితం ।
ఇదానీమసి మారీచః పూర్వమన్యో నిశాచరః ॥ ౬
ఆరుహ్యతామయం శీఘ్రం రథో రత్నవిభూషితః ।
మయా సహ తథా యుక్తః పిశాచవదనైః ఖరైః ॥ ౭
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ।
తాం శూన్యే ప్రసభం సీతాం ఆనయిష్యామి మైథిలీం ॥ ౮
తతో రావణమారీచౌ విమానమివ తం రథం ।
ఆరుహ్య యయతుశ్శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమమండలాత్ ॥ ౯
తథైవ తత్ర పశ్యంతౌ పత్తనాని వనాని చ ।
గిరీంశ్చ సరితస్సర్వాః రాష్ట్రాణి నగరాణి చ ॥ ౧౦
సమేత్య దండకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః ।
దదర్శ సహమారీచః రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౧౧
అవతీర్య రథాత్తస్మాత్ తతః కాంచనభూషణాత్ ।
హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
ఏతద్రామాశ్రమపదం దృశ్యతే కదలీవృతం ।
క్రియతాం తత్సఖే శీఘ్రం యదర్థం వయమాగతాః ॥ ౧౩
స రావణవచః శ్రుత్వా మారీచో రాక్షసస్తదా ।
మృగో భూత్వాఽఽశ్రమద్వారి రామస్య విచచార హ ॥ ౧౪

స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుతదర్శనం ।
మణిప్రవరశృంగాగ్రః సితాసితముఖాకృతిః ॥ ౧౫
రక్తపద్మోత్పలముఖః ఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః ।
కించిదభ్యున్నతగ్రీవః ఇంద్రనీలదళాధరః ॥ ౧౬
కుందేందువజ్రసంకాశం ఉదరం చాస్య భాస్వరం ।
మధూకనిభపార్శ్వశ్చ పద్మకింజల్కసంనిభః ॥ ౧౭
వైడూర్యసంకాశఖురః తనుజంఘస్సుసంహతః ।
ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజితః ॥ ౧౮
మనోహరః స్నిగ్ధవర్ణః రత్నైర్నానావిధైర్వృతః ।
క్షణేన రాక్షసో జాతః మృగః పరమశోభనః ॥ ౧౯
వనం ప్రజ్వలయన్ రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్ ।
మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షసః ॥ ౨౦
ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యాః నానాధాతువిచిత్రితం ।
విచరన్ గచ్ఛతే తస్మాత్ శాద్వలాని సమంతతః ॥ ౨౧
రూప్యైర్బిందుశతైశ్చిత్రః భూత్వా స ప్రియదర్శనః ।
విటపీనాం కిసలయాన్ భఙ్క్త్వాఽదన్ విచచార హ ॥ ౨౨
కదలీగృహకం గత్వా కర్ణికారానితస్తతః ।
సమాశ్రయన్ మందగతిః సీతాసందర్శనం తదా ॥ ౨౩
రాజీవచిత్రపృష్ఠస్సః విరరాజ మహామృగః ।
రామాశ్రమపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖం ॥ ౨౪

పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః ।
గత్వా ముహూర్తం త్వరయా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ ౨౫
విక్రీడంశ్చ క్వచిద్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి ।
ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛతి ॥ ౨౬
మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే ।
సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ ౨౭
పరిభ్రమతి చిత్రాణి మండలాని వినిష్పతన్ ।
సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ౨౮
ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ విద్రవంతి దిశో దశ ।
రాక్షసస్సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ౨౯
ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృశన్ ।
తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా ॥ ౩౦
కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత ।
కర్ణికారానశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా ॥ ౩౧
కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా ।
అనర్హాఽరణ్యవాసస్య సా తం రత్నమయం మృగం ॥ ౩౨
ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా ।
సా తం రుచిరదంతోష్ఠీ రూప్యధాతుతనూరుహం ॥ ౩౩
విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత ।
స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్ మాయామయో మృగః॥ ౩౪

విచచార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనం ।
అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగం ॥ ౩౫
విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాన్యపచిన్వతీ ।
హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితం ॥ ౧
ప్రహృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ ।
భర్తారమభిచక్రంద లక్ష్మణం చాపి సాయుధం ॥ ౨
తయాఽఽహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగం ॥ ౩
శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగం ॥ ౪
చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వనే ।
అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ ౫
అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతం ।
భానుమత్ పురుషవ్యాఘ్ర గంధర్వపురసంనిభం ॥ ౬
మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ ।
జగత్యాం జగతీనాథ మాయైషా హి న సంశయః ॥ ౭

ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా ।
ఉవాచ సీతా సంహృష్టా ఛద్మనా హృతచేతనా ॥ ౮
ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః ।
ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ ౯
ఇహాశ్రమపదేఽస్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః ।
మృగాశ్చరంతి సహితాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౧౦
ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ వానరాః కింనరాస్తథా ।
విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ ౧౧
న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూర్వో మృగః పురా ।
తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాఽయం మృగసత్తమః ॥ ౧౨
నానావర్ణవిచిత్రాంగః రత్నబిందుసమాచితః ।
ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసంనిభః ॥ ౧౩
అహో రూపమహో లక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా ।
మృగోఽద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥ ౧౪
యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ ।
ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౫
సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః ।
అంతఃపురవిభూషార్థః మృగ ఏష భవిష్యతి ॥ ౧౬
భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో ।
మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭

జీవన్న యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః ।
అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి ॥ ౧౮
నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూనదమయత్వచి ।
శష్పబృస్యాం వినీతాయాం ఇచ్ఛామ్యహముపాసితుం ॥ ౧౯
కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం మతం ।
వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ ౨౦
తేన కాంచనరోమ్ణా తు మణిప్రవరశృంగిణా ।
తరుణాదిత్యవర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ ౨౧
బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతం ।
ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృగమద్భుతం ॥ ౨౨
లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః ।
ఉవాచ రాఘవో హృష్టః భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ ౨౩
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగగతామిమాం ।
రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪
న వనే నందనోద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే ।
కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్ సమో మృగః ॥
ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచిరా రోమరాజయః ।
శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః ॥ ౨౬
పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోపమాం ।
జిహ్వాం ముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతహ్రదాం ॥ ౨౭

మసారగల్లర్కముఖః శంఖముక్తానిభోదరః ।
కస్య నామాభిరూపో౽సౌ న మనో లోభయేన్మృగః ॥ ౨౮
కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో ।
నానారత్నమయం దివ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥ ౨౯
కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ ।
మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహారార్థం చ ధన్వినః ॥ ౩౦
ఘ్నంతి లక్ష్మణ రాజానః మృగయాయాం మహావనే ।
ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే ॥ ౩౧
ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః ।
తత్సారమఖిలం నృణాం ధనం నిచయవర్ధనం ॥ ౩౨
మనసా చింతితం సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ ।
అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ ॥ ౩౩
తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞాః ప్రాహురర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ ।
ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్ధ్యే కాంచనత్వచి ॥ ౩౪
ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్యమా ।
న కాదలీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ ॥ ౩౫
భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః ।
ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ యశ్చ దివ్యో నభశ్చరః ॥ ౩౬
ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ ।
యది వా౽యం తథా యన్మాం భవేద్వదసి లక్ష్మణ ॥ ౩౭

మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా ।
ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా ॥ ౩౮
వనే విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః ।
ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః ॥ ౩౯
నిహతాః పరమేష్వాసాః తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః ।
పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః ॥ ౪౦
ఉదరస్థో ద్విజాన్ హంతి స్వగర్భోఽశ్వతరీమివ ।
స కదాచిచ్చిరాల్లోభాత్ ఆససాద మహామునిం ॥ ౪౧
అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్షస్తస్య బభూవ హ ।
సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తం ॥ ౪౨
ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ।
త్వయాఽవిగణ్య వాతాపే పరిభూతాః స్వతేజసా ॥ ౪౩
జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాః తస్మాదసి జరాం గతః ।
తదేతన్న భవేద్రక్షః వాతాపిరివ లక్ష్మణ ॥ ౪౪
మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియం ।
భవేద్ధతోఽయం వాతాపిః అగస్త్యేనేవ మాం గతః ॥ ౪౫
ఇహ త్వం భవ సంనద్ధః యంత్రితో రక్ష మైథిలీం ।
అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునందన ॥ ౪౬
అహమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యపి వా మృగం ।
యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతం ॥ ౪౭

పశ్య లక్ష్మణ వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహాం ।
త్వచా ప్రధానయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౪౮
అప్రమత్తేన తే భావ్యం ఆశ్రమస్థేన సీతయా ।
యావత్ పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహం ॥ ౪౯
హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్యామి లక్ష్మణ ॥
ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా
జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ ।
భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం
ప్రతిక్షణం సర్వత ఏవ శంకితః ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః ।
బబంధాసిం మహాతేజాః జాంబూనదమయత్సరుం ॥ ౧
తతస్త్రివనతం చాపం ఆదాయాత్మవిభూషణం ।
ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥ ౨
తం వంచయానో రాజేంద్రం ఆపతంతం నిరీక్ష్య వై ।
బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్ పునస్సందర్శనేఽభవత్ ॥ 3
బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో మృగః ।
తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥ ౪

అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే ।
అతివృత్తమిషోః పాతాత్ లోభయానం కదాచన ॥ ౫
శంకితం తు సముద్భ్రాంతం ఉత్పతంతమివాంబరే ।
దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనోద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥ ౬
ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలం ।
ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరాత్ ప్రకాశతే ॥ ౭
దర్శనాదర్శనాదేవం సోఽపాకర్షత రాఘవం ।
సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః ॥ ౮
ఆసీత్ క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థః వివశస్తేన మోహితః ।
అథావతస్థే సంభ్రాంతః ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥ ౯
స తమున్మాదయామాస మృగరూపో నిశాచరః ।
మృగైః పరివృతో వన్యైః అదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౦
గ్రహీతుకామం దృష్ట్వైనం పునరేవాభ్యధావత ।
తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్ పునరంతర్హితోఽభవత్ ॥ ౧౧
పునరేవ తతో దూరాత్ వృక్షషండాద్వినిస్సృతం ।
దృష్ట్వా రామో మహాతేజాః తం హంతుం కృతనిశ్చయః ॥౧౨
భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః ।
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః ॥ ౧౩
సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ ।
తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసంతమివ పన్నగం ॥ ౧౪

ముమోచ జ్వలితం దీప్తం అస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితం ।
శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః ॥ ౧౫
మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసంనిభః ।
తాలమాత్రమథోత్ప్లుత్య న్యపతత్ స శరాతురః ॥ ౧౬
వినదన్ భైరవం నాదం ధరణ్యామల్పజీవితః ।
మ్రియమాణస్తు మారీచః జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుం ॥ ౧౭
స్మృత్వా తద్వచనం రక్షః దధ్యౌ కేన తు లక్ష్మణం ।
ఇహ ప్రస్థాపయేత్ సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ॥ ౧౮
స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తతః స్వరం ।
సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥ ౧౯
తేన మర్మణి నిర్విద్ధః శరేణానుపమేన చ ।
మృగరూపం తు తత్త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః ॥ ౨౦
చక్రే స సుమహాకాయః మారీచో జీవితం త్యజన్ ।
తతో విచిత్రకేయూరః సర్వాభరణభూషితః ॥ ౨౧
హేమమాలీ మహాదంష్ట్రః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శనం ॥ ౨౨
రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే ।
జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ ॥ ౨౩
మారీచస్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు ।
తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోఽయం మయా హతః ॥ ౨౪

హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం ఆక్రుశ్య చ మహాస్వనం ।
మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ ॥ ౨౫
లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవస్థాం గమిష్యతి ।
ఇతి సంచిన్త్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః ॥ ౨౬
తత్ర రామం భయం తీవ్రం ఆవివేశ విషాదజం ।
రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరం ॥ ౨౭
నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః ।
త్వరమాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుః విజ్ఞాయ సదృశం వనే ।
ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవం ॥ ౧
న హి మే హృదయం స్థానే జీవితం వాఽవతిష్ఠతే ।
క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశం ॥ ౨
ఆక్రందమానం తు వనే భ్రాతరం త్రాతుమర్హసి ।
తం క్షిప్రమభిధావ త్వం భ్రాతరం శరణైషిణం ॥ ౩
రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషం ।
న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనం ॥ ౪

తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా ।
సౌమిత్రే మిత్రరూపేణ భ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్ ॥ ౫
యస్త్వమస్యామవస్థాయాం భ్రాతరం నాభిపత్స్యసే ।
ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం లక్ష్మణ మత్కృతే ॥ ౬
లోభాన్మమ కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవం ।
వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రాతరి నాస్తి తే ॥ ౭
తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధః తమపశ్యన్ మహాద్యుతిం ।
కిం హి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ ॥ ౮
కర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్ప్రధానస్త్వమాగతః ।
ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పశోకపరిప్లుతాం ॥ ౯
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ ।
పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః ॥ ౧౦
అశక్యస్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం న సంశయః ।
దేవి దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్రిషు ॥ ౧౧
రాక్షసేషు పిశాచేషు కింనరేషు మృగేషు చ ।
దానవేషు చ ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే ॥ ౧౨
యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమం ।
అవధ్యస్సమరే రామః నైవం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౩
న త్వామస్మిన్ వనే హాతుం ఉత్సహే రాఘవం వినా ।
అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి ॥ ౧౪

త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైః సేశ్వరైరపి సామరైః ।
హృదయం నిర్వృతం తేఽస్తు సంతాపస్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౫
ఆగమిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమం ।
న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్ కృతః ॥ ౧౬
గంధర్వనగరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః ।
న్యాసభూతాఽసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా ॥ ౧౭
రామేణ త్వం వరారోహే న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే ।
కృతవైరాశ్చ వైదేహి వయమేతైర్నిశాచరైః ॥ ౧౮
ఖరస్య నిధనాదేవ జనస్థానవధం ప్రతి ।
రాక్షసా వివిధా వాచః విసృజంతి మహావనే ॥ ౧౯
హింసావిహారా వైదేహి న చింతయితుమర్హసి ।
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ॥ ౨౦
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినం ।
అనార్యాకరుణారంభ నృశంస కులపాంసన ॥ ౨౧
అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్ ।
రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే ॥ ౨౨
నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్ ।
త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు ॥ ౨౩
సుదుష్టస్త్వం వనే రామం ఏకమేకోఽనుగచ్ఛసి ।
మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా ॥ ౨౪

తన్న సిధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా ।
కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్రనిభేక్షణం ॥ ౨౫
ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనం ।
సమక్షం తవ సౌమిత్రే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే న సంశయః ॥ ౨౬
రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే ।
ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రోమహర్షణం ॥ ౨౭
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః ।
ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ ॥ ౨౮
వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి ।
స్వభావస్త్వేష నారీణాం ఏవం లోకేషు దృశ్యతే ॥ ౨౯
విముక్తధర్మాశ్చపలాః తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః ।
న సహే హీదృశం వాక్యం వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౦
శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య తప్తనారాచసంనిభం ।
ఉపశృణ్వంతు మే సర్వే సాక్షిభూతా వనేచరాః ॥ ౩౧
న్యాయవాదీ యథాఽన్యాయం ఉక్తోఽహం పరుషం త్వయా ।
ధిక్త్వామద్య ప్రణశ్య త్వం యన్మామేవం విశంకసే ॥ ౩౨
స్త్రీత్వం దుష్టం స్వభావేన గురువాక్యే వ్యవస్థితం ।
గమిష్యే యత్ర కాకుత్స్థః స్వస్తి తేఽస్తు వరాననే ॥ ౩౩
రక్షంతు త్వాం విశాలాక్షి సమగ్రా వనదేవతాః ।
నిమిత్తాని హి ఘోరాణి యాని ప్రాదుర్భవంతి మే ॥ ౩౪

అపి త్వాం సహ రామేణ పశ్యేయం పునరాగతః ।
న వేత్త్యేతన్న జానామి వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౫
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా రుదంతీ జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం తీవ్రం బాష్పపరిప్లుతా ॥ ౩౬
గోదావరీం ప్రవేక్ష్యామి వినా రామేణ లక్ష్మణ ।
ఆబంధిష్యేఽథవా త్యక్ష్యే విషమే దేహమాత్మనః ॥ ౩౭
పిబామ్యహం విషం తీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ।
న త్వహం రాఘవాదన్యం పదాఽపి పురుషం స్పృశే ॥ ౩౮
ఇతి లక్ష్మణమాక్రుశ్య సీతా దుఃఖసమన్వితా ।
పాణిభ్యాం రుదతీ దుఃఖాత్ ఉదరం ప్రజఘాన హ ॥ ౩౯

తామార్తరూపాం విమనా రుదంతీం
సౌమిత్రిరాలోక్య విశాలనేత్రాం ।
ఆశ్వాసయామాస న చైవ భర్తుః
తం భ్రాతరం కించిదువాచ సీతా ॥ ౪౦
తతస్తు సీతామభివాద్య లక్ష్మణః
కృతాంజలిః కించిదభిప్రణమ్య చ ।
అన్వీక్షమాణో బహుశశ్చ మైథిలీం
జగామ రామస్య సమీపమాత్మవాన్ ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

తయా పరుషముక్తస్తు కుపితో రాఘవానుజః ।
స వికాంక్షన్ భృశం రామం ప్రతస్థే న చిరాదివ ॥ ౧
తదాసాద్య దశగ్రీవః క్షిప్రమంతరమాస్థితః ।
అభిచక్రామ వైదేహీం పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥ ౨
శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతః శిఖీ ఛత్రీ ఉపానహీ ।
వామే చాంసేఽవసజ్యాథ శుభే యష్టికమండలూ ॥ ౩
పరివ్రాజకరూపేణ వైదేహీం సముపాగమత్ ।
తామాససాదాతిబలః భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే ॥ ౪
రహితాం చంద్రసూర్యాభ్యాం సంధ్యామివ మహత్తమః ।
తామపశ్యత్తతో బాలాం రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ ౫
రోహిణీం శశినా హీనాం గ్రహవద్భృశదారుణః ।
తముగ్రతేజఃకర్మాణం జనస్థానరుహా ద్రుమాః ॥ ౬
సమీక్ష్య న ప్రకంపంతే న ప్రవాతి చ మారుతః ।
శీఘ్రస్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షంతం రక్తలోచనం ॥ ౭
స్తిమితం గంతుమారేభే భయాద్గోదావరీ నదీ ।
రామస్య త్వంతరప్రేప్సుః దశగ్రీవస్తదంతరే ॥ ౮
ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షురూపేణ రావణః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ భర్తారమనుశోచతీం ॥ ౯

అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రామివ శనైశ్చరః ।
స పాపో భవ్యరూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః ॥ ౧౦
అతిష్ఠత్ ప్రేక్ష్య వైదేహీం రామపత్నీం యశస్వినీం ।
శుభాం రుచిరదంతోష్ఠీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ ౧౧
ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్పశోకాభిపీడితాం ।
స తాం పద్మపలాశాక్షీం పీతకౌశేయవాసినీం ॥ ౧౨
అభ్యగచ్ఛత వైదేహీం దుష్టచేతా నిశాచరః ।
స మన్మథశరావిష్టః బ్రహ్మఘోషముదీరయన్ ॥ ౧౩
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపః ।
తాముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనామివ శ్రియం ॥ ౧౪
విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంస హ ।
కా త్వం కాంచనవర్ణాభే పీతకౌశేయవాసిని ॥ ౧౫
కమలానాం శుభాం మాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ ।
హ్రీః కీర్తిః శ్రీశ్శుభా లక్ష్మీః అప్సరా వా శుభాననే ॥ ౧౬
భూతిర్వా త్వం వరారోహే రతిర్వా స్వైరచారిణీ ।
సమాశ్శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాండురా దశనాస్తవ ॥ ౧౭
విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాంతే కృష్ణతారకే ।
విశాలం జఘనం పీనం ఊరూ కరికరోపమౌ ॥ ౧౮
ఏతావుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ ।
పీనోన్నతముఖౌ కాంతౌ స్నిగ్ధౌ తాలఫలోపమౌ ॥ ౧౯

మణిప్రవేకాభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ ।
చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని ॥ ౨౦
మనో హరసి మే కాంతే నదీకూలమివాంభసా ।
కరాంతమితమధ్యాఽసి సుకేశీ సంహతస్తనీ ॥ ౨౧
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కింనరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౨౨
రూపమగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే ।
ఇహ వాసశ్చ కాంతారే చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౨౩
సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తుమిహార్హసి ।
రాక్షసానామయం వాసః ఘోరాణాం కామరూపిణాం ॥ ౨౪
ప్రాసాదాగ్రాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ ।
సంపన్నాని సుంగధీని యుక్తాన్యాచరితుం త్వయా ॥ ౨౫
వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే ।
భర్తారం చ వరం మన్యే త్వద్యుక్తమసితేక్షణే ॥ ౨౬
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే ।
వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ ౨౭
నేహ గచ్ఛంతి గంధర్వాః న దేవా న చ కింనరాః ।
రాక్షసానామయం వాసః కథం ను త్వమిహాగతా ॥ ౨౮
ఇహ శాఖామృగాస్సింహాః ద్వీపివ్యాఘ్రమృగాస్తథా ।
ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ ౨౯

మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వినాం ।
కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥ ౩౦

కాఽసి కస్య కుతశ్చిత్త్వం కింనిమిత్తం చ దండకాన్ ।
ఏకా చరసి కల్యాణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ ౩౧

ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా ।
ద్విజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణమాగతం ॥ ౩౨

సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ ।
ఉపనీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ॥ ౩౩

అబ్రవీత్ సిద్ధమిత్యేవ తదా తం సౌమ్యదర్శనం ।

ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ
సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణం ।
అశక్యముద్వేష్టుముపాయదర్శనం
న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాఽంగనా ॥ ౩౪

ఇయం బ్రుసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్యతాం
ఇదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి ।
ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం
త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతాం ॥ ౩౫

నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం
నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీం ।

ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనః
సమర్పయత్ స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ ౩౬
తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం
ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా ।
వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తత్
మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా ।
పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమంగనా ॥ ౧
బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయం అనుక్తో హి శపేత మాం ।
ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨
దుహితా జనకస్యాహం మైథిలస్య మహాత్మనః ।
సీతా నామ్నాఽస్మి భద్రం తే రామభార్యా ద్విజోత్తమ ॥ ౩
ఉషిత్వా ద్వాదశ సమాః ఇక్ష్వాకూణాం నివేశనే ।
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౪
తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజాఽమంత్రయత ప్రభుః ।
అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ ౫

తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే ।
కైకేయీ నామ భర్తారం ఆర్యా సా యాచతే వరం ॥ ౬
ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే ।
మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుః భరతస్యాభిషేచనం ॥ ౭
ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమం ।
నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥ ౮
ఏష మే జీవితస్యాంతః రామో యద్యభిషిచ్యతే ।
ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ ౯
అయాచతార్థైరన్వర్థైః న చ యాచ్ఞాం చకార సా ।
మమ భర్తా మహాతేజాః వయసా పంచవింశకః ॥ ౧౦
అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మని గణ్యతే ।
రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః ॥ ౧౧
విశాలాక్షో మహాబాహుః సర్వభూతహితే రతః ।
కామార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథః స్వయం ॥ ౧౨
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ ।
అభిషేకాయ తు పితుః సమీపం రామమాగతం ॥ ౧౩
కైకేయీ మమ భర్తారం ఇత్యువాచ ధృతం వచః ।
తవ పిత్రా సమాజ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥ ౧౪
భరతాయ ప్రదాతవ్యం ఇదం రాజ్యమకంటకం ।
త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ ౧౫

వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయానృతాత్ ।
తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥ ౬
చకార తద్వచస్తస్యాః మమ భర్తా దృఢవ్రతః ।
దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సత్యం బ్రూయాన్న చానృతం॥౧౭
ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమం ।
తస్య భ్రాతా తు ద్వైమాత్రః లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్॥౧౮
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రః సహాయస్సమరేఽరిహా ।
స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥ ౧౯
అన్వగచ్ఛద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ ।
జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ ౨౦
ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః ।
తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్ కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥
విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గంభీరమోజసా ।
సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా॥ ౨౨
ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలం ।
రురూన్గోధాన్వరాహాంశ్చ హత్వాఽఽదాయామిషాన్ బహూన్ ॥
స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వతః ।
ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః ।
ప్రత్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౫

యేన విత్రాసితా లోకాః సదేవాసురపన్నగాః ।
అహం తు రావణో నామ సీతే రక్షోగణేశ్వరః ॥ ౨౬
త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీం ।
రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛామ్యనిందితే ॥ ౨౭
బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణాం ఆహృతానామితస్తతః ।
సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ ॥ ౨౮
లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ ।
సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥ ౨౯
తత్ర సీతే మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి ।
న చాస్యారణ్యవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని ॥ ౩౦
పంచ దాస్యస్సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః ।
సీతే పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది ॥ ౩౧
రావణేనైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసం ॥ ౩౨
మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిం ।
మహోదధిమివాక్షోభ్యం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౩
సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలం ।
సత్యసంధం మహాభాగం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౪
మహాబాహుం మహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినం ।
నృసింహం సింహసంకాశం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౫

పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియం ।
పృథుకీర్తిం మహాత్మానం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౬

త్వం పునర్జంబుకస్సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభాం ।
నాహం శక్యా త్వయా స్ప్రష్టుం ఆదిత్యస్య ప్రభా యథా ॥౩౭

పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మందభాక్ ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యస్త్వమిచ్ఛసి రావణ ॥ ౩౮

క్షుధితస్య హి సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్వినః ।
ఆశీవిషస్య వదనాత్ దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి ॥ ౩౯

మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి ।
కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతుమిచ్ఛసి ॥ ౪౦

అక్షీ సూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురం ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి॥౪౧

అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి ।
సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౨

యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి ।
అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౩

కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ।
అయోముఖానాం శూలానాం అగ్రే చరితుమిచ్ఛసి ॥ ౪౪

రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి ।

యదంతరం సింహసృగాలయోర్వనే
యదంతరం స్యందినికాసముద్రయోః ।
సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్యదంతరం
తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ ॥ ४५

యదంతరం కాంచనసీసలోహయోః
యదంతరం చందనవారిపంకయోః ।
యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనె
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ४६

యదంతరం వాయసవైనతేయయోః
యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి ।
యదంతరం సారసగృధ్రయోర్వనే
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ४७

తస్మిన్ సహస్రాక్షసమప్రభావే
రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ ।
హృతాఽపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే
వజ్రం యథా మక్షికయాఽవగీర్ణం ॥ ४८

ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా
సుధృష్టముక్త్వా రజనీచరం తం ।
గాత్రప్రకంపవ్యధితా బభూవ
వాతోద్ధతా సా కదళీవ తన్వీ ॥ ४९

తాం వేపమానాముపలక్ష్య సీతాం
స రావణో మృత్యుసమప్రభావః ।
కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం
సమాచచక్షే భయకారణార్థం ॥ ౨౦౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

—o—

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః ।
లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧
భ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని ।
రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ ౨
యస్య దేవాస్సగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః ।
విద్రవంతి భయాద్భీతా మృత్యోరివ సదా ప్రజాః ॥ ౩
యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే ।
ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాత్ రణే విక్రమ్య నిర్జితః ॥ ౪
యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్ ।
కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠం అధ్యాస్తే నరవాహనః ॥ ౫
యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభం ।
వీర్యాదేవార్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసం ॥ ౬

మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి ।
విద్రవంతి పరిత్రస్తాః సురాశ్శక్రపురోగమాః ॥ ౮
యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః ।
తీవ్రాంశుశ్శిశిరాంశుశ్చ భయాత్ సంపద్యతే రవిః ॥ ౯
నిష్కంపపత్రాస్తరవః నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః ।
భవంతి యత్రయత్రాహం తిష్ఠామి విచరామి చ ॥ ౯
మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా ।
సంపూర్ణా రాక్షసైర్ఘోరైః యథేంద్రస్యామరావతీ ॥ ౧౦
ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజతా ।
హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా ॥ ౧౧
హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా ।
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః సంకులోద్యానశోభితా ॥ ౧౨
తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ ।
న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్వినీ ॥ ౧౩
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని ।
న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః ॥ ౧౪
స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః ।
మందవీర్యస్సుతో జ్యేష్ఠః తతః ప్రస్థాపితో హ్యయం ॥ ౧౫
తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా ।
కరిష్యసి విశాలాక్షి తాపసేన తపస్వినా ॥ ౧౬

సర్వరాక్షసభర్తారం కామాత్ స్వయమిహాగతం ।
న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి ॥ ౧౭

ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమిష్యసి ।
చరణేనాభిహత్యేవ పురూరవసమూర్వశీ ॥ ౧౮

అంగుళ్యా న సమో రామః మమ యుద్ధే స మానుషః ।
తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని ॥ ౧౯

ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపం ॥ ౨౦

కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతం ।
భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వం అశుభం కర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౨౧

అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౨౨

అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితుం ।
న చ రామస్య భార్యాం మాం అపనీయాస్తి జీవితం ॥ ౨౩

జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హస్తాత్
శచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపాం ।
న మాదృశీం రాక్షస దూషయిత్వా
పీతామృతస్యాపి తవాస్తి మోక్షః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ।
హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః ॥ ౧
స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశం ।
నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ౨
ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః ।
ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ॥ ౩
అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైః విభింద్యాం హి మహీతలం ।
కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిం ॥ ౪
ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే ।
క్రుద్ధస్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః ॥ ౫
సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః ।
స్వం రూపం కాలరూపాభం భేజే వైశ్రవణానుజః ॥ ౬
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ తప్తకాంచనకుండలః ।
క్రోధేన మహతాఽఽవిష్టః నీలజీమూతసంనిభః ॥ ౭
దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః ।
స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥ ౮
ప్రతిపద్య స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః ।
సంరక్తనయనః క్రోధాత్ జీమూతనిచయప్రభః ॥ ౯

రక్తాంబరధరస్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీం ।
స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ ౧౦
వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ ।
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి ॥ ౧౧
మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః ।
మాం భజస్వ చిరాయ త్వం అహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ ॥౧౨
నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియం ।
త్యజ్యతాం మానుషో భావః మయి భావః ప్రణీయతాం ॥ ౧౩
రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషం ।
కైర్గుణైరనురక్తాఽసి మూఢే పండితమానిని ॥ ౧౪
యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనం ।
అస్మిన్ వ్యాళానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః ॥ ౧౫
ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీం ।
అభిగమ్య సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ॥ ౧౬
జగ్రాహ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ ।
వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః ॥ ౧౭
ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ పరిజగ్రాహ పాణినా ।
తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజం ॥ ౧౮
ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా వనదేవతాః ।
స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః ॥ ౧౯

ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగః రావణస్య మహారథః ।
తతస్తాం పరుషైర్వాక్యైః భర్త్సయన్ స మహాస్వనః ॥ ౨౦
అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోపయత్తదా ।
సా గృహీతా విచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ ॥ ౨౧
రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే ।
తామకామాం స కామార్తః పన్నగేంద్రవధూమివ ॥ ౨౨
వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః ।
తతస్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా ॥ ౨౩
భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాఽఽతురా ।
హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక ॥ ౨౪
హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా ।
జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ ॥ ౨౫
హ్రియమాణామధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి ।
ననుు నామావినీతానాం వినేతాఽసి పరంతప ॥ ౨౬
కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాసిహి రావణం ।
నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ॥ ౨౭
కాలోఽప్యంగీ భవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే ।
స కర్మ కృతవానేతత్ కాలోపహతచేతనః ॥ ౨౮
జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి ।
హంతేదానీం సకామాఽస్తు కైకేయీ సహ బాంధవైః॥ ౨౯

హ్రియమే యద్ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః ।
ఆమంత్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ ॥ ౩౦
క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః ।
మాల్యవంతం శిఖరిణం వందే ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౩౧
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
హంసకారండవాకీర్ణాం వందే గోదావరీం నదీం ॥ ౩౨
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే ॥ ౩౩
నమస్కరోమ్యహం తేభ్యః భర్తుః శ్శంసత మాం హృతాం ।
యాని కాని చిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసంత్యుత ॥ ౩౪
సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణానపి ।
హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ॥ ౩౫
వివశాఽపహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత ।
విదిత్వా మాం మహాబాహుః అముత్రాపి మహాబలః ॥ ౩౬
ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి ।
సా తదా కరుణా వాచః విలపంతీ సుదుఃఖితా ॥ ౩౭
వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాయతలోచనా ।
సా తముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా ॥ ౩౮
సమాక్రందద్భయపరా దుఃఖోపహతయా గిరా ।
జటాయో పశ్య మామార్య హ్రియమాణామనాథవత్ ॥ ౩౯

అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణాం పాపకర్మణా ।
నైష వారయితుం శక్యః తవ క్రూరో నిశాచరః ॥ ४०
సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః ।
రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో హరణం మమ ॥४౧
లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వం ఆఖ్యాతవ్యమశేషతః ।
ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే ।
నిరీక్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః ॥ ౧
తతః పర్వతకూటాభః తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః ।
వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరం ॥ ౨
దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః ।
జటాయుర్నామ నామ్నాఽహం గృధ్రరాజో మహాబలః ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
లోకానాం చ హితే యుక్తః రామో దశరథాత్మజః ॥ ४
తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ ।
సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
కథం రాజా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ ।
రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల ॥ ౬

నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాభిమర్శనాత్ ।
న తత్సమాచరేద్ధీరః యత్పరోఽస్య విగర్హయేత్ ॥ ౭
యథాఽఽత్మనస్తథాఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా విపశ్చితా ।
అర్థం వా యది వా కామం శిష్టాశ్శాస్త్రేష్వనాగతం ॥ ౮
వ్యవస్యంతి న రాజానః ధర్మం పౌలస్త్యనందన ।
రాజా ధర్మశ్చ కామశ్చ ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః ॥ ౯
ధర్మశ్శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే ।
పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర ॥ ౧౦
ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తః విమానమివ దుష్కృతిః ।
కామం స్వభావో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుం ॥ ౧౧
న హి దుష్టాత్మనామార్యం ఆవసత్యాలయే చిరం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః ॥ ౧౨
నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౧౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౧౪
యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి ।
క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా ॥ ౧౫
దహేద్దహనభూతేన వృత్రమింద్రాశనిర్యథా ।
సర్పమాశీవిషం బద్ధ్వా వస్త్రాంతే నావబుధ్యసే ॥ ౧౬

గ్రీవాయాం ప్రతిముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి ।
స భారస్సౌమ్య భర్తవ్యః యో నరం నావసాదయేత్ ॥ ౧౭
తదన్నమపి భోక్తవ్యం జీర్యతే యదనామయం ।
యత్కృత్వా న భవేద్ధర్మః న కీర్తిర్న యశో భువి ॥ ౧౮
శరీరస్య భవేత్ ఖేదః కస్తత్కర్మ సమాచరేత్ ।
షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ ॥ ౧౯
పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః ।
వృద్ధోఽహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ ॥ ౨౦
తథాఽప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి ।
న శక్తస్త్వం బలాద్ధర్తుం వైదేహీం మమ పశ్యతః ॥ ౨౧
హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైః ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౨౨
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా పూర్వం ఖరస్తథా ।
అసకృత్ సంయుగే యేన నిహతా దైత్యదానవాః ॥ ౨౩
న చిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి ।
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ ॥ ౨౪
క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయోర్భీతో న సంశయః ।
న హి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమాం ॥ ౨౫
సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ।
అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౬

జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ ।
తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ ॥ ౨౭
యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్ప్రాణం నిశాచర ।
వృంతాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్ ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా ।
క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వాః రేజుర్వింశతిదృష్టయః ॥ ౧
సంరక్తనయనః కోపాత్ తప్తకాంచనకుండలః ।
రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః ॥ ౨
స సంప్రహారస్తుములః తయోస్తస్మిన్ మహావనే ।
బభూవ వాతోద్ధతయోః మేఘయోర్గగనే యథా ॥ ౩
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయోస్తదా ।
సపక్షయోర్మాల్యవతోః మహాపర్వతయోరివ ॥ ౪
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
అభ్యవర్షన్మహాఘోరైః గృధ్రరాజం మహాబలః ॥ ౫
స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః ।
జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే ॥ ౬

తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః ।
చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః ॥ ౭
అథ క్రోధాద్దశగ్రీవః జగ్రాహ దశ మార్గణాన్ ।
మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా ॥ ౮
స తైర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః ।
బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైః గృధ్రం ఘోరైశ్శిలీముఖైః ॥ ౯
స రాక్షసరథే పశ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనాం ।
అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభిద్రవత్ ॥ ౧౦
తతోఽస్య సశరం చాపం ముక్తామణివిభూషితం ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజ పతగేశ్వరః ॥ ౧౧
తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛితః ।
వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౨
శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః ।
కులాయముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా ॥ ౧౩
స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజాస్య మహద్ధనుః ॥ ౧౪
తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరం ।
పక్షాభ్యాం స మహావీర్యః వ్యాధునోత్ పతగేశ్వరః ॥ ౧౫
కాంచనోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్ ।
తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ ॥ ౧౬

వరం త్రివేణుసంపన్నం కామగం పావకార్చిషం ।
మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథం ॥ ౧౭
పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైస్సహ ।
పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ ॥ ౧౮
సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః ।
పునర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః ॥ ౧౯
స భగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
అంకేనాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః ॥ ౨౦
దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనం ।
సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమపూజయన్ ॥ ౨౧
పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపం ।
ఉత్పపాత పునర్హృష్టః మైథిలీం గృహ్య రావణః ॥ ౨౨
తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజాం ।
గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణం ॥ ౨౩
సమావార్య మహాతేజాః జటాయురిదమబ్రవీత్ ।
వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ ॥ ౨౪
అల్పబుద్ధే హరస్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసాం ।
సమిత్రబంధుస్సామాత్యః సబలస్సపరిచ్ఛదః ॥ ౨౫
విషపానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకం ।
అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః ॥ ౨౬

శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥ ౨౭
వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా ।
న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ ॥ ౨౮
ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ ।
యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితం ॥ ౨౯
తస్కరాచరితో మార్గః నైష వీరనిషేవితః ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౩౦
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా ।
పరేతకాలే పురుషః యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥ ౩౧
వినాశాయాత్మనో ధర్మ్యం ప్రతిపన్నోఽసి కర్మ తత్ ।
పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥ ౩౨
కుర్వీత లోకాధిపతిః స్వయంభూర్భగవానపి ।
ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః ॥ ౩౩
నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ ।
తం గృహీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైః విదదార సమంతతః ॥ ౩౪
అధిరూఢో గజారోహః యథా స్యాద్దుష్టవారణం ।
విదదార నఖైరస్య తుండం పృష్ఠే సమర్పయన్ ॥ ౩౫
కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః ।
స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః ॥ ౩౬

అమర్షస్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః ।
స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥ ౩౭
తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః ।
జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః ॥ ౩౮
వామబాహూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః ।
సంఛిన్నబాహోస్సద్యైవ బాహవస్సహసాఽభవన్ ॥ ౩౯
విషజ్వాలావలీయుక్తాః వల్మీకాదివ పన్నగాః ।
తతః క్రోధాద్దశగ్రీవః సీతాముత్సృజ్య రావణః ॥ ౪౦
ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోథయత్ ।
తతో ముహూర్తం సంగ్రామః బభూవాతులవీర్యయోః ॥ ౪౧
రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య చ ।
తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః ॥ ౪౨
పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్ ।
స ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా ॥ ౪౩
నిపపాత హతో గృధ్రః ధరణ్యామల్పజీవితః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ॥ ౪౪
అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా ।

తం నీలజీమూతనికాశకల్పం
సుపాండురోరస్కముదారవీర్యం ।
దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం
జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావం ॥ ౪౫

తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే
నిపాతితం రావణవేగమర్దితం ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౬4

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.

———o———

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః.

తమల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురంతం రాక్షసాధిపః ।
దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ ॥ ౧
సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తం ।
గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౨
ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా ।
విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా ॥ ౩
నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనం ।
అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥ ౪
నూనం రామ న జానాసి మహద్వ్యసనమాత్మనః ।
ధావంతి నూనం కాకుత్స్థం మదర్థం మృగపక్షిణః ॥ ౫
అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః ।
శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః ॥ ౬

త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా ।
సుసంత్రస్తా సమాక్రందత్ శృణ్వతాం తు యథాఽన్తికే ॥ ౭
తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ ।
అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౮
తాం లతామివ వేష్టంతీం ఆలింగంతీం మహాద్రుమాన్ ।
ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః ॥ ౯
క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే ।
జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసంనిభః ॥ ౧౦
ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరం ।
జగత్ సర్వమమర్యాదం తమసాఽంధేన సంవృతం ॥ ౧౧
న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ।
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుసా ॥ ౧౨
కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః ।
ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః ॥ ౧౩
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః ।
రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥ ౧౪
స తు తాం రామరామేతి రుదంతీం లక్ష్మణేతి చ ।
జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౫
తప్తాభరణవర్ణాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ ।
రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ॥ ౧౬

ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః ।
అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥ ౧౭
తస్యాః పరమకల్యాణ్యాః తామ్రాణి సురభీణి చ ।
పద్మపత్రాణి వైదేహ్యాః అభ్యకీర్యంత రావణం ॥ ౧౮
తస్యాః కౌశేయముద్ధూతం ఆకాశే కనకప్రభం ।
బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥ ౧౯
తస్యాస్తత్ సునసం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ।
న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజం ॥ ౨౦
బభూవ జలదం నీలం భిత్వా చంద్ర ఇవోదితః ।
సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణం ॥ ౨౧
శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతం ।
తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ॥ ౨౨
రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ ప్రియదర్శనం ।
సునాసం చారుతామ్రోష్ఠం ఆకాశే హాటకప్రభం ॥ ౨౩
రాక్షసేన సమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభం ।
శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥ ౨౪
సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపం ।
శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥ ౨౫
సా పద్మగౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా ।
విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥ ౨౬

తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౨౭
తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః ।
బభౌ స చపలో నీలః సఘోష ఇవ తోయదః ॥ ౨౮
ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే ॥ ౨౯
సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥ ౩౦
అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజం ।
నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతం ॥ ౩౧
చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితం ।
విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనం ॥ ౩౨
తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౩౩
తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా ।
జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥ ౩౪
తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే ।
సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥ ౩౫
తస్యాఃస్తనాంతరాద్భ్రష్టః హారస్తారాధిపద్యుతిః ।
వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా ॥ ౩౬

ఉత్పన్నవాతాభిహతాః నానాద్విజగణాయుతాః ।
మా భైరితి విధూతాగ్రాః వ్యాజహ్రురివ పాదపాః ॥ ౩౭
నలిన్యో ధ్వస్తకమలాః త్రస్తమీనజలేచరాః ।
సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసాం అన్వశోచంత మైథిలీం ॥ ౩౮
సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః ।
అన్వధావంస్తదా రోషాత్ సీతాం ఛాయానుగామినః ॥ ౩౯
జలప్రపాతాస్రముఖాః శృంగై రుచ్ఛ్రితబాహుభిః ।
సీతాయాం హ్రియమాణాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥ ౪౦
హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః ।
ప్రతిధ్వస్తప్రభః శ్రీమాన్ ఆసీత్ పాండరమండలః ॥ ౪౧
నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా ।
యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః ॥ ౪౨
ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ ।
విత్రస్తకా దీనముఖాః రురుదుర్మృగపోతకాః ॥ ౪౩
ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైః ఆస్రపాతావిలేక్షణాః ।
సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥ ౪౪
విక్రోశంతీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథా గతాం ।
తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరం ॥ ౪౫
అవేక్షమాణాం బహుశః వైదేహీం ధరణీతలం ।
స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకాం ॥ ౪౬

జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీం ।
తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా
వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ ।
అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ
వివర్ణవక్త్రా భయభారపీడితా ॥ ౪౭౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥ ౧
రోషరోదనతామ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపం ।
రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ ॥ ౨
న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణాఽనేన రావణ ।
జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే ॥ 3
త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా ।
మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥ ౪
యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః ।
గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥ ౫
పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ ।
విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాస్మి జితా త్వయా ॥ ౬

ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే ।
స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే తు పరస్య చ ॥ ౮
కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితం ।
సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః ॥ ౯
ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ యత్త్వం కథితవాంస్తదా ।
కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశం ॥ ౯
కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధావసి ।
ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥ ౧౦
న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః ।
ససైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుం ॥ ౧౧
న త్వం తయోశ్శరస్పర్శం సోఢుం శక్తః కథంచన ।
వనే ప్రజ్వలితస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః ॥ ౧౨
సాధు కుర్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ ।
మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥ ౧౩
విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి ।
యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౧౪
వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః ।
న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమం ॥ ౧౫
ఉత్సహే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరం ।
న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే ॥ ౧౬

మృత్యుకాలే యథా మర్త్యః విపరీతాని సేవతే ।
ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే ॥
పశ్యామ్యద్య హి కంఠే త్వాం కాలపాశావపాశితం ।
యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన ॥ ౧౮
వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్ ।
నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘనివాసినీం ॥ ౧౯
అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ ।
తప్తకాంచనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదాం ॥ ౨౦
ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణాం ఆయసైః కంటకైశ్చితాం ।
న హి త్వమీదృశం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః ॥ ౨౧
ధరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారేణ రావణ ॥ ౨౨
క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥ ౨౩
రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ ।
స కథం రాఘవో వీరః సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥ ౨౪
న త్వాం హన్యాచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైః ఇష్టభార్యాపహారిణం ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ॥ ౨౫
భయశోకసమావిష్టా కరుణం విలలాప హ ।

తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం
విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీం ।
జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం
నృపాత్మజామాగతగాత్రవేపథుం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ ।
దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥ ౧
తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభం ।
ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౨
ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి మైథిలీ ।
వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణం ॥ ౩
సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవః తత్కర్మ న స బుద్ధవాన్ ।
పింగాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥ ౪
విక్రోశంతీం తథా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః ।
స చ పంపామతిక్రమ్య లంకామభిముఖః పురీం ॥ ౫
జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః ।
తాం జహార సుసంహృష్టః రావణో మృత్యుమాత్మనః ॥ ౬

ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషాం ।
వనాని సరితశ్శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా ॥ ౭
స క్షిప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ।
తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయం ॥ ౮
సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరం ।
సంభ్రమాత్ పరివృత్తోర్మిః రుద్ధమీనమహోరగః ॥ ౯
వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః ।
అంతరిక్షగతా వాచః ససృజుశ్చారణాస్తదా ॥ ౧౦
ఏతదంతో దశగ్రీవః ఇతి సిద్ధాస్తదాఽబ్రువన్ ।
స తు సీతాం విచేష్టంతీం అంకేనాదాయ రావణః ॥ ౧౧
ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః ।
సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమహాపథాం ॥ ౧౨
సంరూఢకక్ష్యాబహులం స్వమంతఃపురమావిశత్ ।
తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణాం ॥ ౧౩
నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివ స్త్రియం ।
అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౪
యథా నేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసంమతః ।
ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
యద్యదిచ్ఛేత్తదేవాస్యాః దేయం మచ్ఛందతో యథా ।
యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియం ॥ ౧౬

అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాత్ న తస్యా జీవితం ప్రియం ।
తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౭
నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ కిం కృత్యమితి చింతయన్ ।
దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ ॥ ౧౮
స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యః వరదానేన మోహితః ।
ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః ॥ ౧౯
నానాప్రహరణాః క్షిప్రం ఇతో గచ్ఛత సత్వరాః ।
జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయం ॥ ౨౦
తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే ।
పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః ॥ ౨౧
బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితం ।
సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః ॥ ౨౨
తతో క్రోధో మమామర్షాత్ ధైర్యస్యోపరి వర్తతే ।
వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణం ॥ ౨౩
నిర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రిపోః ।
న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రాం అహత్వా సంయుగే రిపుం ॥
తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినం ॥
రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః ॥ ౨౪
జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భీ రామమాశ్రితా ।
ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః ॥ ౨౫

అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః ।
కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నః రాఘవస్య వధం ప్రతి ॥ ౨౭

యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని ।
అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః ॥ ౨౮

తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసాః
మహార్థమష్టావభివాద్య రావణం ।
విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే
యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః ॥ ౨౯

తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః
సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం
బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః ॥ 30

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్ ।
ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్ కృతకృత్యమమన్యత ॥ ౧

స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః ।
ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్ ॥ ౨

స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః ।
అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౩
అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీడితాం ।
వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే ॥ ౪
మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతాం ।
అధోముఖముఖీం సీతాం అభ్యేత్య చ నిశాచరః ॥ ౫
తాం తు శోకపరాం దీనాం అవశాం రాక్షసాధిపః ।
స బలాద్దర్శయామాస గృహం దేవగృహోపమం ॥ ౬
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితం ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానారత్నసమన్వితం ॥ ౭
కాంచనైస్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి ।
వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహరైః ॥ ౮
దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణం ।
సోపానం కాంచనం చిత్రం ఆరురోహ తయా సహ ॥ ౯
దాంతికా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః ।
హేమజాలావృతాశ్చాసన్ తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః ॥ ౧౦
సుధామణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః ।
దశగ్రీవః స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీం ॥ ౧౧
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానావృక్షసమన్వితాః ।
రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౧౨

దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం తద్భవనోత్తమం ।
ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా ॥ ౧౩
దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః ।
తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణాం ॥ ౧౪
వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్ ।
సహస్రమేకమేకస్య మమ కార్యపురస్సరం ॥ ౧౫
యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ ॥ ౧౬
బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః ।
తాసాం త్వమీశ్వరా సీతే మమ భార్యా భవ ప్రియే ॥ ౧౭
సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ ।
భజస్వ మాఽభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౮
పరిక్షిప్తా సహస్రేణ లంకేయం శతయోజనా ।
నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౧౯
న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు పక్షిషు ।
అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ ॥ ౨౦
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా ।
కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా ॥ ౨౧
భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాఽహం సదృశస్తవ ।
యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ ॥ ౨౨

దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే ।
కాఽస్య శక్తిరిహాగంతుం అపి సీతే మనోరథైః ॥ ౨౩
న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః ।
దీప్యమానస్య వాఽప్యగ్నేః గ్రహీతుం విమలాం శిఖాం ॥ ౨౪
త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే ।
విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలితాం ॥ ౨౫
లంకాయాం సుమహద్రాజ్యం ఇదం త్వమనుపాలయ ।
త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః ॥ ౨౬
అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మాం ।
దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతం ॥ ౨౭
యశ్చ తే సుకృతో ధర్మః తస్యేహ ఫలమాప్నుహి ।
ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి ॥ ౨౮
భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ ।
పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే ॥ ౨౯
విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా ।
విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమం ॥ ౩౦
తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖం ।
వదనం పద్మసంకాశం విమలం చారుదర్శనం ॥ ౩౧
శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే ।
ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా ॥ ౩౨

పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ ।
ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభాం ॥ ౩౩
ఉవాచ వచనం పాపః రావణో రాక్షసేశ్వరః ।
అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ ॥ ౩౪
ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందః యస్త్వామభిగమిష్యతి ।
ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ ॥ ౩౫
ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే ।
ఇమాశ్శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః ॥ ౩౬
న చాపి రావణః కాంచిత్ మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ ।
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౩౭
కృతాంతవశమాపన్నః మమేయమితి మన్యతే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా ।
తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః ।
సత్యసంధః పరిజ్ఞాతః యస్య పుత్రస్స రాఘవః ॥ ౨
రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః దైవతం హి పతిర్మమ ॥ ౩

ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥ ౪
ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ ।
శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః ॥ ౫
య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తాః ఘోరరూపా మహాబలాః ।
రాఘవే నిర్విషాస్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా ॥ ౬
తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః ।
శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః ॥ ౭
అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ ।
ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే ॥ ౮
స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ ।
పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభం ॥ ౯
యది పశ్యేత్ స రామస్త్వాం రోషదీప్తేన చక్షుషా ।
రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధః గచ్ఛేస్సద్యః పరాభవం ॥ ౧౦
యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా ।
సాగరం శోషయేద్వాఽపి స సీతాం మోచయేదిహ ॥ ౧౧
గతాయుస్త్వం గతశ్రీకః గతసత్త్వో గతేంద్రియః ।
లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి ॥ ౧౨
న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి ।
యాఽహం నీతా వినా భావం పతిపార్శ్వాత్ త్వయా వనే ॥

స హి దైవతసంయుక్తః మమ భర్తా మహాద్యుతిః ।
నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే ॥ ౧౪
స తే దర్పం బలం వీర్యం ఉత్సేకం చ తథావిధం ।
అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే ॥ ౧౫
యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః ।
తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః ॥ ౧౬
మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ ।
ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ ॥ ౧౭
న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాండమండితా ।
ద్విజాతిమంత్రపూతా చ చండాలేనావమర్దితుం ॥ ౧౮
తథాఽహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా ।
త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాఽస్మి రాక్షసాధమ పాపినా ॥ ౧౯
క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా ।
హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకం ॥ ౨౦
ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఖాదయస్వ వా ।
నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాఽపి రాక్షస ॥ ౨౧
న తు శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః ।
ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్ సుపరుషం వచః ॥ ౨౨
రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన ।
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణం ॥ ౨౩

ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం భయసందర్శనం వచః ।
శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని ॥ ౨౪
కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని ।
తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః ॥ ౨౫
ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశ్శత్రురావణః ।
రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యః వికృతా ఘోరదర్శనాః ।
దర్పమస్యా వినేష్యధ్వం మాంసశోణితభోజనాః ॥ ౨౭
వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః ।
కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ ॥ ౨౮
స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః ।
ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౨౯
అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియం ।
తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరివారితా ॥ ౩౦
తత్రైనాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాంత్వైశ్చ మైథిలీం ।
ఆనయధ్వం వశం సర్వాః వన్యాం గజవధూమివ ॥ ౩౧
ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షస్యో రావణేన తాః ।
అశోకవనికాం జగ్ముః మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు ॥ ౩౨
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః నానాపుష్పఫలైర్వృతాం ।
సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితాం ॥ ౩౩

సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
రాక్షసీవశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా ॥ ౩౪
శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా ॥ ౩౫
న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ
విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా ।
పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం
విచేతనాఽభూద్భయశోకపీడితా ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణం ।
నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే ॥ ౧
తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీం ।
క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుః విననాదాస్య పృష్ఠతః ॥ ౨
స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దారుణం రోమహర్షణం ।
చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః ॥ ౩
అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్యతే యథా ।
స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యాః రాక్షసైర్భక్షణం వినా ॥ ౪

మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలంబ్య మామకం ।
విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్యది ॥ ౫
స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీం ।
తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి ॥ ౬
రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః ।
కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మాం ॥ ౭
దూరం నీత్వా తు మారీచః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార చ ॥ ౮
అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మహావనే ।
జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః ॥ ౯
నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ ।
ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్స్వనం ॥ ౧౦
ఆత్మనశ్చాపనయనాత్ మృగరూపేణ రక్షసా ।
నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః ॥ ౧౧
ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః ।
తం దీనమనసో దీనం ఆసేదుర్మృగపక్షిణః ॥ ౧౨
సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ ససృజుః స్వరాన్ ।
తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః ॥ ౧౩
న్యవర్తతాథ త్వరితః జవేనాశ్రమమాత్మనః ।
స తు సీతాం వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౧౪

ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభం ॥ ౧౫
తతోఽవిదూరే రామేణ సమియాయ స లక్ష్మణః ।
విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా ॥ ౧౬
సంజగర్హేఽథ తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతం ।
విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే ॥ ౧౭
గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః ।
ఉవాచ మధురోదర్కం ఇదం పరుషమార్తివత్ ॥ ౧౮
అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యస్త్వం విహాయ తాం
సీతామిహాగతస్సౌమ్య కచ్చిత్ స్వస్తి భవేదిహ ॥ ౧౯
న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా ।
వినష్టా భక్షితా వాఽపి రాక్షసైర్వనచారిభిః ॥ ౨౦
అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే ।
అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే ॥ ౨౧
జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై ।
యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ భైరవం ॥ ౨౨
వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశం ।
అపి స్వస్తి భవేత్తస్యాః రాజపుత్ర్యా మహాబల ॥ ౨౩

ఇదం హి రక్షో మృగసంనికాశం
ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతం ।

హృతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ
స రాక్షసోఽభూన్మ్రియమాణ ఏవ ॥ ౨౪

మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం
చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారం ।
అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః ।
పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా ॥ ౧
ప్రస్థితం దండకారణ్యం యా మామనుజగామ హ ।
క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః ॥ ౨
రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దండకాన్ పరిధావతః ।
క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ 3
యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమపి జీవితుం ।
క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా ॥ ౪
పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ ।
తాం వినా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజాం ॥ ౫

కచ్చిజ్జీవతి వై దేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ ।
కచ్చిత్ ప్రవ్రాజనం సౌమ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౬
సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి ।
కచ్చిత్ సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవిష్యతి ॥ ౭
సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ ।
ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్ సౌమ్య న కైకయీం ॥ ౮
యది జీవతి వై దేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః ।
సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౯
యది మామాశ్రమగతం వై దేహీ నాభిభాషతే ।
పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౧౦
బ్రూహి లక్ష్మణ వై దేహీ యది జీవతి వా న వా ।
త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిః భక్షితా వా తపస్వినీ ॥ ౧౧
సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ ।
మద్వియోగేన వై దేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః ॥ ౧౨
సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా ।
వదతా లక్ష్మణేత్యుచ్చైః తవాపి జనితం భయం ॥ ౧౩
శ్రుతస్తు శంకే వై దేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ ।
త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః ॥౧౪
సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే ।
ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరం ॥ ౧౫

దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః ।
తైస్సీతా నిహతా ఘోరైః భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౧౬
అహోఽస్మిన్ వ్యసనే మగ్నః సర్వథా శత్రుసూదన ।
కింత్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశం ॥ ౧౭
ఇతి సీతాం వరారోహాం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౮

విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం
క్షుధా శ్రమాచ్చైవ పిపాసయా చ ।
వినిశ్శ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః
ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యం ॥ ౧౯
స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరః
విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్ ।
ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ
ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బభూవ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథాశ్రమాదుపావృత్తం అంతరా రఘునందనః ।
పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః ॥ ౧

తమువాచ కిమర్థం త్వం ఆగతోఽపాస్య మైథిలీం ।
యదా సా తవ విశ్వాసాత్ వనే విరహితా మయా ॥ ౨
దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ ।
శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః ॥ ౩
స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే ।
దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి ॥ ౪
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
భూయో దుఃఖసమావిష్టః దుఃఖితం రామమబ్రవీత్ ॥ ౫
న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాఽహమిహాగతః ।
ప్రచోదితస్తయైవోగ్రైః త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౬
ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ।
పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం గతం ॥ ౭
సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ ।
గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదంతీ భయవిహ్వలా ॥ ౮
ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా ।
ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యం ఇదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితం ॥ ౯
న తత్పశ్యామ్యహం రక్షః యదస్య భయమావహేత్ ।
నిర్వృతా భవ నాస్త్యేతత్ కేనాప్యేవముదాహృతం ॥ ౧౦
విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి ।
త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్ త్రిదశానపి ॥ ౧౧

కింనిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరం ।
రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే ॥ ౧౨
విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ త్రాహి మామితి ।
న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా ॥ ౧౩
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా ।
న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ వై రాఘవం రణే ॥ ౧౪
జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్ ।
న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్శక్రపురోగమైః ॥ ౧౫
ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా ।
ఉవాచాశ్రూణి ముంచంతీ దారుణం మామిదం వచః ॥ ౧౬
భావో మయి తవాత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః ।
వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తుం న చ త్వం మామవాప్స్యసి ॥ ౧౭
సంకేతాద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి ।
క్రోశంతం హి యథాఽత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే ॥ ౧౮
రిపుః ప్రచ్ఛన్నచారీ త్వం మదర్థమనుగచ్ఛసి ।
రాఘవస్యాంతరప్రేప్సుః తథైనం నాభిపద్యసే ॥ ౧౯
ఏవముక్తో హి వైదేహ్యా సంరబ్ధో రక్తలోచనః ।
క్రోధాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః ఆశ్రమాదభినిర్గతః ॥ ౨౦
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం రామస్సంతాపమోహితః ।
అబ్రవీద్దుష్కృతం సౌమ్య తాం వినా యత్త్వమాగతః ॥ ౨౧

జానన్నపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినివారణే ।
అనేన క్రోధవాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ ॥ ౧౨
న హి తే పరితుష్యామి త్యక్త్వా యద్యాసి మైథిలీం ।
క్రుద్ధాయాః పరుషం శ్రుత్వా స్త్రియాశ్చ త్వమిహాగతః ॥ ౧౩
సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ప్రచోదితః ।
క్రోధస్య వశమాపన్నః నాకరోశ్శాసనం మమ ॥ ౧౪
అసౌ హి రాక్షసశ్శేతే శరేణాభిహతో మయా ।
మృగరూపేణ యేనాహం ఆశ్రమాదపవాహితః ॥ ౧౫

వికృష్య చాపం పరిధాయ సాయకం
సలీలబాణేన చ తాడితో మయా ।
మార్గీం తనుం త్యజ్య స విక్లబస్వరః
బభూవ కేయూరధరస్స రాక్షసః ॥ ౧౬
శరాహతేనైవ తదాఽఽర్తయా గిరా
స్వరం మమాలంబ్య సుదూరసంశ్రవం ।
ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం
త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీం ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

భృశమావ్రజమానస్య తస్యాధో వామలోచనం ।
ప్రాస్ఫురచ్చాస్ఖలద్రామః వేపథుశ్చాప్యజాయత ॥ ౧

ఉపాలక్ష్య నిమిత్తాని సోఽశుభాని ముహుర్ముహుః ।
అపి క్షేమం ను సీతాయాః ఇతి వై వ్యాజహార చ ॥ ౨
త్వరమాణో జగామాథ సీతాదర్శనలాలసః ।
శూన్యమావసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్నమానసః ॥ ౩
ఉద్భ్రమన్నివ వేగేన విక్షిపన్ రఘునందనః ।
తత్ర తత్రోటజస్థానం అభివీక్ష్య సమంతతః ॥ ౪
దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా ।
శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమంతే పద్మినీమివ ॥ ౫
రుదంతమివ వృక్షైశ్చ మ్లానపుష్పమృగద్విజం ।
శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్తవనదేవతం ॥ ౬
విప్రకీర్ణాజినకుశం విప్రవిద్ధబృసీకటం ।
దృష్ట్వా శూన్యం నిజస్థానం విలలాప పునఃపునః ॥ ౭
హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ।
నిలీనాఽప్యథవా భీరుః అథవా వనమాశ్రితా ॥ ౮
గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యపి చ వా పునః ।
అథవా పద్మినీం యాతా జలార్థం వా నదీం గతా ॥ ౯
యత్నాన్మృగయమాణస్తు నాససాద వనే ప్రియాం ।
శోకరక్తేక్షణశ్శోకాత్ ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౦
వృక్షాద్వృక్షం ప్రధావన్ సః గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీం ।
బభూవ విలపన్ రామః శోకపంకార్ణవాప్లుతః ॥ ౧౧

అపి కాచిత్త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా ।
కదంబ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననాం ॥ ౧౨
స్నిగ్ధపల్లవసంకాశా పీతకౌశేయవాసినీ ।
శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమస్తనీ ॥ ౧౩
అథవాఽర్జున శంస త్వం ప్రియాం తామర్జునప్రియాం ।
జనకస్య సుతా భీరుః యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౪
కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీం ।
యథాపల్లవపుష్పాఢ్యః భాతి హ్యేష వనస్పతిః ॥ ౧౫
భ్రమరైరుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యయం ।
ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలకస్తిలకప్రియాం ॥ ౧౬
అశోక శోకాపనుద శోకోపహతచేతసం ।
త్వన్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియాసందర్శనేన మాం ॥ ౧౭
యది తాల త్వయా దృష్టా పక్వతాలఫలస్తనీ ।
కథయస్వ వరారోహాం కారుణ్యం యది తే మయి ॥ ౧౮
యది దృష్టా త్వయా సీతా జంబు జంబూఫలోపమాం ।
ప్రియాం యది విజానీషే నిశ్శంకం కథయస్వ మే ॥ ౧౯
అహో త్వం కర్ణికారాద్య సుపుష్పైశ్శోభసే భృశం ।
కర్ణికారప్రియా సాధ్వీ శంస దృష్టా ప్రియా యది ॥ ౨౦
చూతనీపమహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాన్ ధవాన్ ।
దాడిమానసనాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః ॥ ౨౧

మల్లికా మాధవీశ్చైవ చంపకాన్ కేతకీస్తథా ।
పృచ్ఛన్ రామో వనే భ్రాంతః ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౨౨
అథవా మృగశాబాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీం ।
మృగవిప్రేక్షిణీ కాంతా మృగీభిస్సహితా భవేత్ ॥ ౨౩
గజ సా గజనాసోరూః యది దృష్టా త్వయా భవేత్ ।
తాం మన్యే విదితాం తుభ్యం ఆఖ్యాహి వరవారణ ॥ ౨౪
శార్దూల యది సా దృష్టా ప్రియా చంద్రనిభాననా ।
మైథిలీ మమ విస్రబ్ధం కథయస్వ న తే భయం ॥ ౨౫
కిం ధావసి ప్రియే దూరం దృష్టాఽసి కమలేక్షణే ।
వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ ౨౬
తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే న తేఽస్తి కరుణా మయి ।
నాత్యర్థం హాస్యశీలాఽసి కిమర్థం మాముపేక్షసె ॥ ౨౭
పీతకౌశేయకేనాసి సూచితా వరవర్ణినీ ।
ధావంత్యపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యస్తి సౌహృదా ॥ ౨౮
నైవ సా నూనమథవా హింసితా చారుహాసినీ ।
కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం న మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హతి ॥
వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః ।
విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ ౩౦
నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుండలం ।
పూర్ణచంద్రమివ గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతం ॥ ౩౧

సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా ।
కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ ౩౨
నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవకోమలౌ ।
భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ ౩౩
మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై ।
సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాంధవా ॥ ౩౪
హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ ।
హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునఃపునః ॥ ౩౫
ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనం ।
క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ ౩౬
క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాఽన్వేషణతత్పరః ।
స వనాని నదీశ్శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౩౭
కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః ।

తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం
పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి ।
అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే
పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమం ॥ ౩౮ ౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః

దృష్ట్వాఽఽశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః ।
రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ ౧
అదృష్ట్వా తత్ర వైదేహీం సంనిరీక్ష్య చ సర్వశః ।
ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨
క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం వా దేశమితో గతా ।
కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩
వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే హసితుమిచ్ఛసి ।
అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితం ॥ ౪
యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః ।
ఏతే హీనాస్త్వయా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యాస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫
సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ ।
మృతం శోకేన మహతా సీతాహరణజేన మాం ॥ ౬
పరలోకే మహారాజః నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా ।
కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియోజితః ॥ ౭
అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః ।
కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ ౮
ధిక్త్వామితి పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా ।
వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథం ॥ ౯

మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్నరమివానృజుం ।
క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే ॥ ౧౦
త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మనః ।
ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౧
న దదర్శ సుదుఃఖార్తః రాఘవో జనకాత్మజాం ।
అనాసాదయమానం తం సీతాం దశరథాత్మజం ॥ ౧౨
పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరం ।
లక్ష్మణో రామమత్యర్థం ఉవాచ హితకామ్యయా ॥ ౧౩
మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ ।
ఇదం చ హి వనం శూర బహుకందరశోభితం ॥ ౧౪
ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ ।
సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాత్ నళినీం వా సుపుష్పితాం ॥ ౧౫
సరితం వాఽపి సంప్రాప్తా మీనవంజుళసేవితాం ।
స్నాతుకామా నిలీనా స్యాత్ హాసకామా వనే క్వచిత్ ॥ ౧౬
విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్ ।
జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ ॥ ౧౭
తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహై ।
వనం సర్వం విచినువః యత్ర సా జనకాత్మజా ॥ ౧౮
మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృథాః ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన సమాహితః ॥ ౧౯

సహ సౌమిత్రిణా రామః విచేతుముపచక్రమే ।
తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౧౦
నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ ।
తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ ॥ ౧౧
నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః ।
విచిత్య సర్వతశ్శైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభాం ।
తతో దుఃఖాభిసంతప్తః లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసం ।
ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౧౪
యథా విష్ణుర్మహాబాహుః బలిం బధ్వా మహీమిమాం ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన స రాఘవః ॥ ౧౫
ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః ।
వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ॥ ౧౬
గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహుకందరనిర్ఝరః ।
న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ॥ ౧౭
ఏవం స విలపన్ రామః సీతాహరణకర్శితః ।
దీనశ్శోకసమావిష్టః ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ ॥ ౧౮
సంతప్తో హ్యవసన్నాంగః గతబుద్ధిర్విచేతనః ।
నిషసాదాతురో దీనః నిశ్శ్వస్యాశీతమాయతం ॥ ౧౯

బహుశం స తు నిశ్శ్వస్య రామో రాజీవలోచనః ।
హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః ॥ ౩౦
తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః ।
బహుప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః ॥ ౩౧
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠపుటాచ్చ్యుతం ।
అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్ స పునఃపునః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

సీతామపశ్యన్ ధర్మాత్మా కామోపహతచేతనః ।
విలలాప మహాబాహుః రామః కమలలోచనః ॥ ౧
పశ్యన్నివ స తాం సీతాం అపశ్యన్ మదనార్దితః ।
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచం ॥ ౨
త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్పప్రియతయా ప్రియే ।
ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ ॥ ౩
కదలీకాండసదృశౌ కదళ్యా సంవృతావుభౌ ।
ఊరూ పశ్యామి తే దేవి నాసి శక్తా నిగూహితుం ॥ ౪
కర్ణికారవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే ।
అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై ॥ ౫

పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే ।
అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే ॥ ౬
విశేషేణాశ్రమస్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే ।
అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే ॥ ౭
ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయముటజస్తవ ।
సువ్యక్తం రాక్షసైస్సీతా భక్షితా వా హృతాఽపి వా ॥ ౮
న హి సా విలపంతం మాం ఉపసంప్రైతి లక్ష్మణ ।
ఏతాని మృగయూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ ॥ ౯
శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః ।
హా మమార్యే క్వ యాతాఽసి హా సాధ్వి వరవర్ణిని ॥ ౧౦
హా సకామా త్వయా దేవీ కైకయీ సా భవిష్యతి ।
సీతయా సహ నిర్యాతః వినా సీతాముపాగతః ॥ ౧౧
కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః ।
నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి ॥ ౧౨
కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాఽపనయనేన మే ।
నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపం ॥ ౧౩
కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుం ।
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం తయా ॥ ౧౪
సుతాస్నేహేన సంతప్తః మోహస్య వశమేష్యతి ।
అథవా న గమిష్యామి పురీం భరతపాలితాం ॥ ౧౫

స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ ।
మామిహోత్సృజ్య హి వనే గచ్ఛాయోధ్యాం పురీం శుభాం ॥
న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన ।
గాఢమాశ్లిష్య భరతః వాచ్యో మద్వచనాత్త్వయా ॥ ౧౭
అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరాం ।
అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో ॥ ౧౮
కౌసల్యా చ యథాన్యాయం అభివాద్యా మమాజ్ఞయా ।
రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సూక్తకారిణా ॥ ౧౯
సీతాయాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్శన ।
విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥ ౨౦

ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే
వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా ।
భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి
వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః
కామేన శోకేన చ పీడ్యమానః ।

విషాదయన్ భ్రాతరమార్తరూపః
భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రం ॥ ౧
స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం
శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః ।
ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూపం
ఉష్ణం వినిశ్శ్వస్య రుదన్ సశోకం ॥ ౨
న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ
మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయాం ।
శోకేన శోకో హి పరంపరాయాః
మామేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ ॥ ౩
పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని
పాపాని కర్మాణ్యసకృత్ కృతాని ।
తత్రాయమద్యాపతితో విపాకః
దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥ ౪
రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః
పితుర్వినాశో జననీవియోగః ।
సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగం
ఆపూరయంతి ప్రవిచింతితాని ॥ ౫
సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మణేదం
శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యం ।

సీతావియోగాత్ పునరప్యదీర్ణం
కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః ॥ ౬

సా నూనమార్యా మమ రాక్షసేన
బలాద్ధృతా ఖం సముపేత్య భీరుః ।
అపస్వరం సస్వరవిప్రలాపా
భయేన విక్రందితవత్యభీక్ష్ణం ॥ ౭

తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య
సదోచితావుత్తమచందనస్య ।
వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ
నూనం ప్రియాయా మమ నాభిభాతః ॥ ౮

తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం
తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారం ।
రక్షోవశం నూనముపాగతాయాః
న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯

తాం హారపాశస్య సదోచితాయాః
గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః ।
రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి
విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని ॥ ౧౦

మయా విహీనా విజనే వనే యా
రక్షోభిరాహృత్య వికృష్యమాణా ।

నూనం వినాదం కురరీవ దీనా
సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా ॥ ౧౧
అస్మిన్ మయా సార్థముదారశీలా
శిలాతలే పూర్వముపోపవిష్టా ।
కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా
త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతం ॥ ౧౨
గోదావరీయం సరితాం వరిష్ఠా
ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలం ।
అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి
నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥ ౧౩
పద్మాననా పద్మవిశాలనేత్రా
పద్మాని వాఽఽనేతుమభిప్రయాతా ।
తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిత్
మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని ॥ ౧౪
కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం
నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతం ।
వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తం
ఏకాకినీ సాఽతిబిభేతి భీరుః ॥ ౧౫
ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ
లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్ ।

మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా
శంసస్వ మె శోకవశస్య నిత్యం ॥ ౧౬
లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిత్
యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ ।
శంసస్వ వాయో కులశాలినీం తాం
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౧౭
ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం
రామం విసంజ్ఞం విలపంతమేవం ।
ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వః
న్యాయె స్థితః కాలయుతం చ వాక్యం ॥ ౧౮
శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ
సోత్సాహతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః ।
ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకె
సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥ ౧౯
ఇతీవ సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః ।
న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్
పునశ్చ దుఃఖం మహదభ్యుపాగమత్ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ ।
శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీం ॥ ౧
అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨
నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః ।
తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥ ౩
నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే ।
కం ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥ ౪
న హ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జానకాత్మజా ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీనస్సంతాపమోహితః ॥ ౫
రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీం ।
స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమబ్రవీత్ ॥ ౬
భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి ।
న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥ ౭
తతః ప్రచోదితా భూతైః శంసాస్మత్తాం ప్రియామితి ।
న తు సాఽభ్యవదత్ సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥ ౮
రావణస్య చ తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః ।
ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తాం ॥ ౯

నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥ ౧౦
ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే ।
కిం ను లక్ష్మణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥ ౧౧
మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియం ।
యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః ॥ ౧౨
సర్వం వ్యపనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా ।
జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥ ౧౩
మన్యే దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః ।
మందాకినీం జనస్థానం ఇమం ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧౪
సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే ।
ఏతే మృగా మహావీర్యాః మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥
వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యుపలక్షయే ।
తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రః రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧౬
క్వ సీతేతి నిరీక్షన్ వై బాష్పసంరుద్ధయా దృశా ।
ఏవముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥ ౧౭
దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్స్థలం ।
మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥ ౧౮
తేన మార్గేణ ధావంతః నిరీక్షంతే నరాధిపం ।
యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః ॥ ౧౯

పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతి లక్ష్మణేనోపలక్షితాః ।
తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితం ॥ ౨౦
ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ ।
క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టాః యథేమే సహసోత్థితాః ॥ ౨౧
దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః ।
సాధు గచ్ఛావహై దేవ దిశమేతాం హి నైరృతీం ॥ ౨౨
యది స్యాదాగమః కశ్చిత్ ఆర్యా వా సాఽథ లక్ష్యతే ।
బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౨౩
లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో వసుంధరాం ।
ఏవం సంభాషమాణౌ తౌ అన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ ॥ ౨౪
వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్యతాం ।
తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥ ౨౫
ఉవాచ లక్ష్మణం వీరః దుఃఖితో దుఃఖితం వచః ।
అభిజానామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ ॥ ౨౬
పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే ।
మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ ॥ ౨౭
అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియం ।
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥ ౨౮
ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులం ।
కచ్చిత్ క్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥ ౨౯

రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా ।
కృద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౩౦
తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత ।
యావత్ సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహం ॥ ౩౧
ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి ।
శంసన్నివ తతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే ॥ ౩౨
తతో దాశరథీ రామః ఉవాచ చ శిలోచ్చయం ।
మమ బాణాగ్నినిర్దగ్ధః భస్మీభూతో భవిష్యసి ॥ ౩౩
అసేవ్యస్సంతతం చైవ నిస్తృణద్రుమపల్లవః ।
ఇమాం వా సరితం చాద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౩౪
యది నాఖ్యాతి మే సీతాం ఆర్యాం చంద్రనిభాననాం ।
ఏవం స రుషితో రామః దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ ౩౫
దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్ ।
త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్తతః ॥ ౩౬
రాక్షసేనానువృత్తాయాః మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ ।
స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతాయా రాక్షసస్య చ ॥ ౩౭
భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథం ।
సంభ్రాంతహృదయో రామః శశంస భ్రాతరం ప్రియం ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః శీర్ణాః కనకబిందవః ।
భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ ॥ ౩౯

తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజబిందుభిః ।
ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలం ॥ ౪౦
మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః ।
భిత్త్వా భిత్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ॥ ౪౧
తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యాః ద్వయోర్వివదమానయోః ।
బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ ॥ ౪౨
ముక్తామణిమయం చేదం తపనీయవిభూషితం ।
ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం మహద్ధనుః ॥ ౪౩
రాక్షసానామిదం వత్స శూరాణామథవాఽపి వా ।
తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగుళికాచితం ॥ ౪౪
విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనం ।
ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౪౫
భగ్నదండమిదం కస్య భూమౌ సమ్యఙ్నిపాతితం ।
కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః ॥ ౪౬
భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా నిహతా రణే ।
దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః ॥ ౪౭
అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః ।
రథాక్షమాత్రా విశిఖాః తపనీయవిభూషణాః ॥ ౪౮
కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ।
రాక్షసానామిమే వత్స శూరాణామథవా ధృతాః ॥ ౪౯

శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సారథిర్హతః ॥ ౫౦
సారథిం హతవాన్ కో వా మహాబలపరాక్రమః ।
కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర శయాతే నిహతౌ యుధి ॥ ౫౧
చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీషమణికుండలౌ ।
పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః ॥ ౫౨
వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాంతకం ।
సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః ॥ ౫౩
హృతా మృతా వా సీతా సా భక్షితా వా తపస్వినీ ।
న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే ॥ ౫౪
భక్షితాయాం హి వైదేహ్యాం హృతాయామపి లక్ష్మణ ।
కే హి లోకే ప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః ॥ ౫౫
కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినం ।
అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౫౬
మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినం ।
నిర్వీర్య ఇతి మన్యంతే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౫౭
మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ ।
అద్యైవ సర్వభూతానాం రక్షసామభవాయ చ ॥ ౫౮
సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః ।
సంహృత్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ తేజః ప్రకాశతే ॥ ౫౯

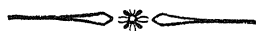
నైవ యక్షా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
కింనరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ ॥ ౬౦
మమాస్త్రబాణసంపూర్ణం ఆకాశం పశ్య లక్ష్మణ ।
నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణామ్ ॥ ౬౧
సంనిరుద్ధగ్రహగణం ఆవారితనిశాకరమ్ ।
విప్రణష్టానలమరుద్భాస్కరద్యుతిసంవృతమ్ ॥ ౬౨
వినిర్మథితశైలాగ్రం శుష్యమాణజలాశయమ్ ।
ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరమ్ ॥ ౬౩
త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాలధర్మణా ।
న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః ॥ ౬౪
అస్మిన్ ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి విక్రమమ్ ।
నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౬౫
మమ చాపగుణోన్ముక్తైః బాణజాలైర్నిరంతరమ్ ।
అర్దితం మమ నారాచైః ధ్వస్తభ్రాంతమృగద్విజమ్ ॥ ౬౬
సమాకులమమర్యాదం జగత్ పశ్యాద్య లక్ష్మణ ।
ఆకర్ణపూర్ణైరిషుభిః జీవలోకం దురావరైః ॥ ౬౭
కరిష్యే మైథిలీహేతోః అపిశాచమరాక్షసమ్ ।
మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః ॥ ౬౮
ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానాం అతిదూరాతిగామినామ్ ।
నైవ దేవా న దైతేయాః న పిశాచా న రాక్షసాః ॥ ౬౯

భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే ।
దేవదానవయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి ॥ ౭౦
బహుధా న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః ।
నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః ॥ ౭౧
హృతాం మృతాం వా సౌమిత్రే న దాస్యంతి మమేశ్వరాః ।
తథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియాం ॥౭౨
నాశయామి జగత్ సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం ।
యావద్దర్శనమస్యా వై తావద్ధక్ష్యామి సాయకైః ॥ ౭౩
ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షః స్ఫురమాణోష్ఠసంపుటః ।
వల్కలాజినమాబధ్య జటాభారమబన్ధయత్ ॥ ౭౪
త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్రస్యేవ బభౌ తనుః ।
లక్ష్మణాదథ చాదాయ రామో నిష్పీడ్య కార్ముకం ॥ ౭౫
శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమం ।
సంధాయ ధనుషి శ్రీమాన్ రామః పరపురంజయః ॥ ౭౬
యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
యథా జరా యథా మృత్యుః యథా కాలో యథా విధిః॥ ౭౭
నిత్యం న ప్రతిహన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ।
తథాఽహం క్రోధసంయుక్తః న నివార్యోఽస్మి సర్వథా ॥ ౭౮

పురేవ మే చారుదతీమనిందితాం
దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీం ।

స దేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం
జగత్ సశైలం పరివర్తయామ్యహం ॥ ౭౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే- చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్శితం ।
లోకానామభవే యుక్తం సంవర్తకమివానలం ॥ ౧
వీక్షమాణం ధనుస్సజ్యం నిశ్శ్వసంతం పునఃపునః ।
దగ్ధుకామం జగత్ సర్వం యుగాంతే తు యథా హరం ॥ ౨
అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౩
పురా భూత్వా మృదుర్దాంతః సర్వభూతహితే రతః ।
న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హసి ॥ ౪
చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా ।
ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ ౫
ఏకస్య నాపరాధేన లోకాన్ హంతుం త్వమర్హసి ।
న తు జానామి కస్యాయం భగ్నస్సాంగ్రామికో రథః ॥ ౬
కేన వా కస్య వా హేతోః సాయుధస్సపరిచ్ఛదః ।
ఖురనేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిరబిందుభిః ॥ ౭

దేశో నిర్వృత్తసంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ ।
ఏకస్య తు విమర్దోఽయం న ద్వయోర్వదతాం వర ॥ ౮
న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదం ।
నైకస్య తు కృతే లోకాన్ వినాశయితుమర్హసి ॥ ౯
యుక్తదండా హి మృదవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః ।
సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమా గతిః ॥ ౧౦
కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ ।
సరితస్సాగరాశ్శైలాః దేవగంధర్వదానవాః ॥ ౧౧
నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః ।
యేన రాజన్ హృతా సీతా తమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౧౨
మద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిః సహాయైః పరమర్షిభిః ।
సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥ ౧౩
గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నదీః పద్మవనాని చ ।
దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥ ౧౪
యావన్నాధిగమిష్యామః తవ భార్యాపహారిణం ।
న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౧౫
కోసలేంద్ర తతః పశ్చాత్ ప్రాప్తకాలం కరిష్యసి ।
శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం
నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర ।

తతస్సముత్పాదయ హేమపుంఖైః
మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరాగ్నైః ॥ ౧౬౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ ।
మోహేన మహతాఽఽవిష్టం పరిద్యూనమచేతనం ॥ ౧
తతస్సౌమిత్రిరాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః ।
రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాభిపీడయన్ ॥ ౨
మహతా తపసా రామ మహతా చాపి కర్మణా ।
రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోఽమృతమివామరైః ॥ ౩
తవ చైవ గుణైర్బద్ధః త్వద్వియోగాన్మహీపతిః ।
రాజా దేవత్వమాపన్నః భరతస్య యథాశ్రుతం ॥ ౪
యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసె ।
ప్రాకృతశ్చాల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్సహిష్యతి ॥ ౫
దుఃఖితో హి భవాన్ లోకాన్ తేజసా యది ధక్ష్యతే ।
ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను యాస్యంతి నిర్వృతిం ॥ ౬
లోకస్వభావ ఏవైషః యయాతిర్నహుషాత్మజః ।
గతశ్శక్రేణ సాలోక్యం అనయస్తం తమస్పృశత్ ॥ ౭

మహర్షిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః ।
అహ్నా పుత్రశతం జజ్ఞే తథైవాస్య పునర్హతం ॥ ౮
యా చేయం జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్కృతా ।
అస్యాశ్చ చలనం భూమేః దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥ ౯
యౌ చ నేత్రే జగతాం నేత్రే యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణం అభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥ ౧౦
సుమహాంత్యపి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ ।
న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాది దేహినః ॥ ౧౧
శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమానౌ నయానయౌ ।
శ్రూయేతే నరశార్దూల న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి చానఘ ।
శోచితుం నార్హసే వీర యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా ॥ ౧౩
త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సత్యదర్శినః ।
సుమహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామానిర్విణ్ణదర్శనాః ॥ ౧౪
తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచింతయ ।
బుద్ధ్యా యుక్తా మహాప్రాజ్ఞాః విజానంతి శుభాశుభే ॥ ౧౫
అదృష్టగుణదోషాణాం అధృతానాం చ కర్మణాం ।
నాంతరేణ క్రియాం తేషాం ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే ॥ ౧౬
త్వమేవ హి పురా రామ మామేవం బహుశోఽన్వశాః ।
అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వాం అపి సాక్షాద్బృహస్పతిః ॥ ౧౭

బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా ।
శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహం ॥ ౧౮
దివ్యం చ మానుషం చ త్వం ఆత్మనశ్చ పరాక్రమం ।
ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే ॥ ౧౯
కిం తే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ ।
తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

పూర్వజోఽప్యుక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితం ।
సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః ॥ ౧
సంనిగృహ్యా మహాబాహుః ప్రవృత్తం కోపమాత్మనః ।
అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
కిం కరిష్యావహే వత్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ ।
కేనోపాయేన పశ్యేయం సీతామితి విచింతయ ॥ ౩
తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౪
రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతం ।
సంతీహ గిరిదుర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ ॥ ౫

గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నానామృగగణాకులాః ।
ఆవాసాః కింనరాణాం చ గంధర్వభవనాని చ ॥ ౬
తాని యుక్తో మయా సార్ధం త్వమన్వేషితుమర్హసి ।
త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నాః మహాత్మానో నరర్షభ ॥ ౭
ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః ।
ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః ॥ ౮
క్రుద్ధో రామశ్శరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమం ॥ ౯
దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ।
తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాత్ర సంశయః ।
గృధ్రరూపమిదం రక్షః వ్యక్తం భవతి కాననే ॥ ౧౧
భక్షయిత్వా విశాలాక్షీం ఆస్తే సీతాం యథాసుఖం ।
ఏనం వధిష్యే దీప్తాస్యైః ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః ॥ ౧౨
ఇత్యుక్త్వాఽభ్యపతద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
క్రుద్ధో రామస్సముద్రాంతాం కంపయన్నివ మేదినీం ॥ ౧౩
తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ ।
అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజం ॥ ౧౪
యామోషధిమివాయుష్మన్ అన్వేషసి మహావనే ।
సా దేవీ మమ చ ప్రాణాః రావణేనోభయం హృతం ॥ ౧౫

త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా ॥ ౧౬
సీతామభ్యవపన్నోఽహం రావణశ్చ రణే మయా ।
విధ్వంసితరథచ్ఛత్రః పాతితో ధరణీతలే ॥ ౧౭
ఏతదస్య ధనుర్భగ్నం ఎతదస్య శరావరం ।
అయమస్య రథో రామ భగ్నస్సాంగ్రామికో మయా ॥ ౧౮
అయం తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి ।
పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ ఛిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః ॥ ౧౯
సీతామాదాయ వై దేహీం ఉత్పపాత విహాయసం ।
రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి॥ ౨౦
రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖస్తదా ।
ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథాం ॥ ౨౧
శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః ॥ ౨౨
నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః ।
ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్శ్వసంతం కథంచన ॥ ౨౩
సమీక్ష్య దుఃఖితతరః రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
రాజ్యాద్భ్రంశో వనే వాసః సీతా నష్టా ద్విజో హతః ॥ ౨౪
ఈదృశీయం మమాలక్ష్మీః నిర్దహేదపి పావకం ।
సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రతరేయం మహోదధిం ॥ ౨౫

సోపి నూనం మహాబాహో మత్కృతే విశుష్యేత్ సరితాం పతిః ।
నాస్త్యభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే ॥ ౨౬
యేనేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా ।
అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః ॥ ౨౭
శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ।
ఇత్యేవముక్త్వా బహుశః రాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥ ౨౮
జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నేహం విదర్శయన్ ।

నికృత్తపక్షం రుధిరావసిక్తం
స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః ।
క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి
విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అథ అష్టషష్టితమస్సర్గః.

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితం ।
సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
మమాయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః ।
రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యతి దుస్త్యజాన్ ॥ ౨
అయమస్య శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే ।
తథా హి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్షతే ॥ ౩

జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః ।
సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥ ౪
కింనిమిత్తోఽహరత్ సీతాం రావణస్తస్య కిం మయా ।
అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా ॥ ౫
కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరం ।
సీతయా కాని చోక్తాని తస్మిన్ కాలే ద్విజోత్తమ ॥ ౬
కథంవీర్యః కథంరూపః కింకర్మా స చ రాక్షసః ।
క్వ చాస్య భవనం తాత బ్రూహి మే పరిపృచ్ఛతః ॥ ౭
తముద్వీక్ష్యాథ దీనాత్మా విలపంతమనంతరం ।
వాచాఽతిసన్నయా రామం జటాయురిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
హృతా సా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన విహాయసా ।
మాయామాస్థాయ విపులాం వాతదుర్దినసంకులాం ॥ ౯
పరిశ్రాంతస్య మే తాత పక్షౌ ఛిత్వా స రాక్షసః ।
సీతామాదాయ వైదేహీం ప్రయాతో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౦
ఉపరుధ్యంతి మే ప్రాణాః దృష్టిర్భ్రమతి రాఘవ ।
పశ్యామి వృక్షాన్ సౌవర్ణాన్ ఉశీరకృతమూర్ధజాన్ ॥ ౧౧
యేన యాతో ముహూర్తేన సీతామాదాయ రావణః ।
విప్రణష్టం ధనం క్షిప్రం తత్స్వామీ ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౨
విందో నామ ముహూర్తోఽయం స చ కాకుత్స్థ నాబుధత్ ।
త్వత్ప్రియాం జానకీం హృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౩

ఝషవద్బడిశం గృహ్య క్షిప్రమేవ వినశ్యతి ।
న చ త్వయా వ్యథా కార్యా జనకస్య సుతాం ప్రతి ॥ ౧౪
వైదేహ్యా రంస్యసే క్షిప్రం హత్వా తం రాక్షసం రణే ।
అసంమూఢస్య గృధ్రస్య రామం ప్రత్యనుభాషతః ॥ ౧౫
ఆస్యాత్ సుస్రావ రుధిరం మ్రియమాణస్య సామిషం ।
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య బ్రువాణస్య కృతాంజలేః ॥ ౧౭
త్యక్త్వా శరీరం గృధ్రస్య జగ్ముః ప్రాణా విహాయసం ।
స నిక్షిప్య శిరో భూమౌ ప్రసార్య చరణౌ తదా ॥ ౧౮
విక్షిప్య చ శరీరం స్వం పపాత ధరణీతలే ।
తం గృధ్రం ప్రేక్ష్య తామ్రాక్షం గతాసుమచలోపమం ॥ ౧౯
రామస్సుబహుభిర్దుఃఖైః దీనస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
బహూని రక్షసాం వాసే వర్షాణి వసతా సుఖం ॥ ౨౦
అనేన దండకారణ్యే విశీర్ణమిహ పక్షిణా ।
అనేకవార్షికో యస్తు చిరకాలసముత్థితః ॥ ౨౧
సోఽయమద్య హతశ్శేతే కాలో హి దురతిక్రమః ।
పశ్య లక్ష్మణ గృధ్రోఽయం ఉపకారీ హతశ్చ మే ॥ ౨౨
సీతామభ్యవపన్నో వై రావణేన బలీయసా ।
గృధ్రరాజ్యం పరిత్యజ్య పితృపైతామహం మహత్ ॥ ౨౩

మమ హేతోరయం ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
సర్వత్ర ఖలు దృశ్యంతే సాధవో ధర్మచారిణః ॥ ౨౪
శూరాశ్శరణ్యాస్సౌమిత్రే తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ।
సీతాహరణజం దుఃఖం న మే సౌమ్య తథాగతం ॥ ౨౫
యథా వినాశే గృధ్రస్య మత్కృతే చ పరంతప ।
రాజా దశరథః శ్రీమాన్ యథా మమ మహాయశాః ॥ ౨౬
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ తథాఽయం పతగేశ్వరః ।
సౌమిత్రే హర కాష్ఠాని నిర్మథిష్యామి పావకం ॥ ౨౭
గృధ్రరాజం దిధక్షామి మత్కృతే నిధనం గతం ।
నాథం పతగలోకస్య చితామారోప్య రాఘవ ॥ ౨౮
ఇమం ధక్ష్యామి సౌమిత్రే హతం రౌద్రేణ రక్షసా ।
యా గతిర్యజ్ఞశీలానాం ఆహితాగ్నేశ్చ యా గతిః ॥ ౨౯
అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమిప్రదాయినాం ।
మయా త్వం సమనుజ్ఞాతః గచ్ఛ లోకాననుత్తమాన్ ॥ ౩౦
గృధ్రరాజ మహాసత్త్వ సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ ।
ఏవముక్త్వా చితాం దీప్తాం ఆరోప్య పతగేశ్వరం ॥ ౩౧
దదాహ రామో ధర్మాత్మా స్వబంధుమివ దుఃఖితః ।
రామోఽథ సహసౌమిత్రిః వనం గత్వా స వీర్యవాన్ ॥ ౩౨
స్థూలాన్ హత్వా మహారోహీన్ అను తస్తార తం ద్విజం ।
రోహిమాంసాని చోత్కృత్య పేశీకృత్య మహాయశాః ॥ ౩౩

శకునాయ దదౌ రామః రమ్యే హరితశాద్వలే ।
యత్త త్ప్రేతస్య మర్త్యస్య కథయంతి ద్విజాతయః ॥ 34
తత్స్వర్గగమనం తస్య పిత్ర్యం రామో జజాప హ ।
తతో గోదావరీం గత్వా నదీం నరవరాత్మజౌ ॥ 35
ఉదకం చక్రతుస్తస్మై గృధ్రరాజాయ తావుభౌ ।
శాస్త్రదృష్టేన విధినా జలే గృధ్రాయ రాఘవౌ ॥ 36
స్నాత్వా తౌ గృధ్రరాజాయ ఉదకం చక్రతుస్తదా ।

స గృధ్రరాజః కృతవాన్ యశస్కరం
సుదుష్కరం కర్మ రణే నిపాతితః ।
మహర్షికల్పేన చ సంస్కృతస్తదా
జగామ పుణ్యాం గతిమాత్మనశ్శుభాం ॥ 37
కృతోదకౌ తావపి పక్షిసత్తమే
స్థిరాం చ బుద్ధిం ప్రణిధాయ జగ్మతుః ।
ప్రవేశ్య సీతాఽధిగమే తతో మనః
వనం సురేంద్రావివ విష్ణువాసవౌ ॥ 38

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టషష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

కృత్వైవముదకం తస్మై ప్రస్థితౌ రామలక్ష్మణౌ ।
అవేక్షంతౌ వనే సీతాం పశ్చిమాం జగ్మతుర్దిశం ॥ 1

తౌ దిశం దక్షిణాం గత్వా శరచాపాసిధారిణౌ ।
అవిప్రహతమైక్ష్వాకౌ పంథానం ప్రతిపేదతుః ॥ ౨
గుల్మైర్వృక్షైశ్చ బహుభిః లతాభిశ్చ ప్రవేష్టితం ।
ఆవృతం సర్వతో దుర్గం గహనం ఘోరదర్శనం ॥ ౩
వ్యతిక్రమ్య తు వేగేన వ్యాళసింహనిషేవితం ।
సుభీమం తన్మహారణ్యం వ్యతియాతౌ మహాబలౌ ॥ ౪
తతః పరం జనస్థానాత్ త్రిక్రోశం గమ్య రాఘవౌ ।
క్రౌంచారణ్యం వివిశతుః గహనం తౌ మహౌజసౌ ॥ ౫
నానామేఘఘనప్రఖ్యం ప్రహృష్టమివ సర్వతః ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానావ్యాళమృగైర్యుతం ॥ ౬
దిదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిక్యతుః ।
తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్శితౌ ॥ ౭
తతః పూర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా ।
క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరే ॥ ౮
దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘోరం బహుభీమమృగద్విజం ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపం ॥ ౯
దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మజౌ ।
పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతాం ॥ ౧౦
ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యాస్తస్యాఽవిదూరతః ।
దదృశాతే మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననాం ॥ ౧౧

భయదామల్పసత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనాం ।
లంబోదరీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం కరాళాం పరుషత్వచం ॥ ౧౨
భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజాం ।
ప్రైక్షేతాం తౌ తతస్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩
సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః ।
ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా సమాలంబత లక్ష్మణం ॥ ౧౪
ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగూహ్య సా ।
అహం త్వయోముఖీ నామ లాభస్తే త్వమసి ప్రియః ॥ ౧౫
నాథ పర్వతకూటేషు నదీనాం పులినేషు చ ।
ఆయుశ్శేషమిమం వీర త్వం మయా సహ రంస్యసే ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు కుపితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః ।
కర్ణనాసౌ స్తనౌ చాస్యాః నిచకర్తారిసూదనః ॥ ౧౭
కర్ణనాసే నికృత్తే తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యథాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ ౧౮
తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా ।
ఆసేదతురమిత్రఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్తు మహాతేజాః సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసం ॥ ౨౦
స్పందతే మే దృఢం బాహుః ఉద్విగ్నమివ మే మనః ।
ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే ॥ ౨౧

తస్మాత్ సజ్జీభవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితం ।
మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమం ॥ ౨౨
ఏష వంచులకో నామ పక్షీ పరమదారుణః ।
ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి ॥ ౨౩
తయోరన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజసా ।
సంజజ్ఞే విపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనం ॥ ౨౪
సంవేష్టితమివాత్యర్థం గగనం మాతరిశ్వనా ।
వనస్య తస్య శబ్దోఽభూత్ దివమాపూరయన్నివ ॥ ౨౫
తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః ।
దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోరసం ॥ ౨౬
ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితం ।
వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరే ముఖం ॥ ౨౭
రోమభిర్నిచితైస్తీక్ష్ణైః మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితం ।
నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్స్వనం ॥ ౨౮
అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థేన దీప్యతా ।
మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ ॥ ౨౯
ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శినా ।
మహాదంష్ట్రోపపన్నం తం లేలిహానం మహాముఖం ॥ ౩౦
భక్షయంతం మహాఘోరాన్ ఋక్షసింహమృగద్విపాన్ ।
ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణం ఉభౌ యోజనమాయతౌ ॥ ౩౧

కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్ ।
ఆకర్షంతం వికర్షంతం అనేకాన్ మృగయూథపాన్ ॥ ౩౨
స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః ।
అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దదర్శతుః ॥ ౩౩
మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతం ।
కబంధమివ సంస్థానాత్ అతిఘోరప్రదర్శనం ॥ ౩౪
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ ।
జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్ ॥ ౩౫
ఖడ్గినౌ దృఢధన్వానౌ తిగ్మతేజోవపుర్ధరౌ ।
భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ ॥ ౩౬
తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘవో నైవ వివ్యథే ।
బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే ॥ ౩౭
ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః ।
పశ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశం గతం ॥ ౩౮
మయైకేన వినిర్యుక్తః పరిముంచస్వ రాఘవ ।
మాం హి భూతబలిం దత్వా పలాయస్వ యథాసుఖం ॥ ౩౯
అధిగంతాఽసి వైదేహీం అచిరేణేతి మే మతిః ।
ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృపైతామహీం మహీం ॥ ౪౦
తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా ।
లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

మా స్మ త్రాసం కృథా వీర న హి త్వాదృగ్విషీదతి ।
ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరః భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౪౨
పప్రచ్ఛ ఘననిర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః ।
కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ ॥ ౪౩
ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ మమ భక్షావుపస్థితౌ ।
వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువాం ॥ ౪౪
ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుధార్తస్యేహ తిష్ఠతః ।
సబాణచాపఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ ॥ ౪౫
మమాస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః ॥ ౪౬
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ।
కృచ్ఛ్రాత్ కృచ్ఛ్రతరం ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ ॥ ౪౭
వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియాం ।
కాలస్య సుమహద్వీర్యం సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౮
త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ ।
నాతిభారోఽస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౯
శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే ।
కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః ॥ ౫౦

ఇతి బ్రువాణో దృఢసత్యవిక్రమః
మహాయశా దాశరథిః ప్రతాపవాన్ ।

అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
స్థిరాం తదా స్వాం మతిమాత్మనాఽకరోత్॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
బాహుపాశపరిక్షిప్తౌ కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
తిష్ఠతః కిం ను మాం దృష్ట్వా క్షుధార్తం క్షత్రియర్షభౌ ।
ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గతచేతసా ॥ ౨
తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం ప్రాప్తకాలం హితం తదా ।
ఉవాచార్తిం సమాపన్నః విక్రమే కృతలక్షణః ॥ ౩
త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణం ఆదత్తే రాక్షసాధమః ।
తస్మాదసిభ్యామస్యాశు బాహూ ఛిందావహై గురూ ॥ ౪
భీషణోఽయం మహాకాయః రాక్షసో భుజవిక్రమః ।
లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యావాం హంతుమిహేచ్ఛతి ॥ ౫
నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః ।
క్రతుమధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ ॥ ౬
ఏతత్ సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః క్రుద్ధస్తు రాక్షసః ।
విదార్యాస్యం తదా రౌద్రః తౌ భక్షయితుమారభత్ ॥ ౭

తతస్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ ।
అచ్ఛిందతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాంసదేశతః ॥ ౮
దక్షిణో దక్షిణం బాహుం అసక్తమసినా తతః ।
చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః ॥ ౯
స పపాత మహాబాహుః ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః ।
ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా ॥ ౧౦
స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌఘపరిప్లుతః ।
దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువామితి దానవః ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
శశంస రాఘవం తస్య కబంధస్య మహాత్మనః ॥ ౧౨
అయమిక్ష్వాకుదాయాదః రామో నామ జనైః శ్రుతః ।
అస్యైవావరజం విద్ధి భ్రాతరం మాం చ లక్ష్మణం ॥ ౧౩
మాత్రా ప్రతిహృతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనం ।
మయా సహ చరత్యేషః భార్యయా చ మహద్వనం ॥ ౧౪
అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే ।
రక్షసాఽపహృతా పత్నీ యామిచ్ఛంతావిహాగతౌ ॥ ౧౫
త్వం తు కో వా కిమర్థం వా కబంధసదృశో వనే ।
ఆస్యేనోరసి దీప్తేన భగ్నజంఘో వివేష్టసే ॥ ౧౬
ఏవముక్తః కబంధస్తు లక్ష్మణేనోత్తరం వచః ।
ఉవాచ పరమప్రీతః తదింద్రవచనం స్మరన్ ॥ ౧౭

స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్యా పశ్యామి చాప్యహం ।
దిష్ట్యా చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబంధనౌ ॥ ౧౭
విరూపం యచ్చ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా ।
తన్మే శృణు నరవ్యాఘ్ర తత్త్వతశ్శంసత స్తవ ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తతితమస్సర్గః.

—o—

అథ ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

పురా రామ మహాబాహో మహాబలపరాక్రమ ।
రూపమాసీన్మమాచింత్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతం ॥ ౧
యథా సోమస్య శక్రస్య సూర్యస్య చ యథా వపుః ।
సోఽహం రూపమిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహత్ ॥ ౨
ఋషీన్ వనగతాన్ రామ త్రాసయామి తతస్తతః ।
తతః స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా ॥ 3
సంచిన్వన్ వివిధం వన్యం రూపేణానేన ధర్షితః ।
తేనాహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోరశాపాభిధాయినా ॥ ౪
ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమస్తు విగర్హితం ।
స మయా యాచితః క్రుద్ధః శాపస్యాంతో భవేదితి ॥ ౫
అభిశాపకృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః ।
యదా ఛిత్త్వా భుజౌ రామః త్వాం దహేద్విజనే వనే ॥ ౬

తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభం।
శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనోస్త్వం విద్ధి లక్ష్మణ ॥ ౭
ఇంద్రకోపాదిదం రూపం ప్రాప్తమేవం రణాజిరే।
అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమతోషయం॥ ౮
దీర్ఘమాయుస్స మే ప్రాదాత్ తతో మాం విభ్రమోఽస్పృశత్
దీర్ఘమాయుర్మయా ప్రాప్తం కిం మే శక్రః కరిష్యతి ॥ ౯
ఇత్యేవం బుద్ధిమాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయం ।
తస్య బాహుప్రముక్తేన వజ్రేణ శతపర్వణా ॥ ౧౦
సక్థినీ చైవ మూర్ధా చ శరీరే సంప్రవేశితం ।
స మయా యాచ్యమానస్సన్ నానయద్యమసాదనం ॥ ౧౧
పితామహవచస్సత్యం తదస్త్వితి మమాబ్రవీత్ ।
అనాహారః కథం శక్తః భగ్నసక్థిశిరోముఖః ॥ ౧౨
వజ్రేణాభిహతః కాలం సుదీర్ఘమపి జీవితుం ।
ఏవముక్తస్తు మే శక్రో బాహూ యోజనమాయతౌ ॥ ౧౩
ప్రాదాదాస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్ ।
సోఽహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం సంకృష్యాస్మిన్ వనేచరాన్॥
సింహద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమంతతః ।
స తు మామబ్రవీదింద్రః యదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౧౫
ఛేత్స్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి ।
అనేన వపుషా రామ వనేఽస్మిన్ రాజసత్తమ ॥ ౧౬

యద్యత్ పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే ।
అవశ్యం గ్రహణం రామః మన్యేఽహం సముపైష్యతి ॥ ౧౭
ఇమాం బుద్ధిం పురస్కృత్య దేహన్యాసకృతశ్రమః ।
స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాహమన్యేన రాఘవ ॥ ౧౮
శక్యో హంతుం యథాతత్త్వం ఏవముక్తం మహర్షిణా ।
అహం హి మతిసాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ ॥ ౧౯
మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్కృతోఽగ్నినా ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః ॥ ౨౦
ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః ।
రావణేన హృతా భార్యా మమ సీతా యశస్వినీ ॥ ౨౧
నిష్క్రాంతస్య జనస్థానాత్ సహ భ్రాత్రా యథాసుఖం ।
నామమాత్రం తు జానామి న రూపం తస్య రక్షసః ॥ ౨౨
నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్మహే ।
శోకార్తానామనాథానాం ఏవం విపరిధావతాం ॥ ౨౩
కారుణ్యం సదృశం కర్తుం ఉపకారే చ వర్తతాం ।
కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్కాణి కాలే భగ్నాని కుంజరైః ॥ ౨౪
ధక్ష్యామస్త్వాం వయం వీర శ్వభ్రే మహతి కల్పితే ।
స త్వం సీతాం సమాచక్ష్వ యేన వా యత్ర వా హృతా ॥ ౨౫
కురు కల్యాణమత్యర్థం యది జానాసి తత్త్వతః ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమం ॥ ౨౬

ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రాఘవం ।
దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీం ॥ ౨౭
యస్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః ।
అదగ్ధస్య తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో ॥ ౨౮
రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ ।
విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ౨౯
స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితం ।
కిం తు యావన్న యాత్యస్తం సవితా శ్రాంతవాహనః ॥ ౩౦
తావన్మామవటే క్షిప్త్వా దహ రామ యథావిధి ।
దగ్ధస్త్వయాఽహమవటే న్యాయేన రఘునందన ॥ ౩౧
వక్ష్యామి తమహం వీర యస్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసం ।
తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయవృత్తేన రాఘవ ॥ ౩౨
కల్పయిష్యతి తే ప్రీతః సాహాయ్యం లఘువిక్రమః ।
న హి తస్యాస్త్యవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ ॥ ౩౩
సర్వాన్ పరిసృతో లోకాన్ పురాఽసౌ కారణాంతరే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

అథ ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబంధేన నరేశ్వరౌ ।
గిరిప్రదరమాసాద్య పావకం విససర్జతుః ॥ ౧

లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభిః జ్వలితాభిస్సమంతతః ।
చితామాదీపయామాస సా ప్రజజ్వాల సర్వతః ॥ ౨
తచ్ఛరీరం కబంధస్య ఘృతపిండోపమం మహత్ ।
మేదసా పచ్యమానస్య మందం దహతి పావకః ॥ ౩
స విధూయ చితామాశు విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ।
అరజే వాససీ బిభ్రత్ మాలాం దివ్యాం మహాబలః ॥ ౪
తతశ్చితాయా వేగేన భాస్వరో విమలాంబరః ।
ఉత్పపాతాశు సంహృష్టః సర్వప్రత్యంగభూషణః ॥ ౫
విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంసయుక్తే యశస్కరే ।
ప్రభయా చ మహాతేజాః దిశో దశ విరాజయన్ ॥ ౬
సోఽంతరిక్షగతో రామం కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి ॥ ౭
రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే ।
పరిమృష్టో దశాంతేన దశాభాగేన సేవ్యతే ॥ ౮
దశాభాగగతో హీనః త్వం హి రామ సలక్ష్మణః ।
యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్షణం ॥ ౯
తదవశ్యం త్వయా కార్యః స సుహృత్ సుహృదాం వర ।
అకృత్వా హి న తే సిద్ధిం అహం పశ్యామి చింతయన్ ॥ ౧౦
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః ।
భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా ॥ ౧౧

ఋశ్యమూకే గిరివరే పంపాపర్యంతశోభితే ।
నివసత్యాత్మవాన్ వీరః చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౧౨
వానరేంద్రో మహావీర్యః తేజోవానమితప్రభః ।
సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాన్ మహాన్ ॥ ౧౩
దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్ మహాబలపరాక్రమః ।
భ్రాత్రా వివాసితో రామ రాజ్యహేతోర్మహాబలః ॥ ౧౪
స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
భవిష్యతి హి తే రామ మా చ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౫
భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా ।
కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతిక్రమః ॥ ౧౬
గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం బహాబలం ।
వయస్యం తం కురు క్షిప్రం ఇతో గత్వాఽద్య రాఘవ ॥ ౧౭
అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ ।
స చ తే నావమంతవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ ౧౮
కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్ ।
శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితం ॥ ౧౯
కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి ।
స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపామటతి శంకితః ॥ ౨౦
భాస్కరస్యౌరసః పుత్రః వాలినా కృతకిల్బిషః ।
సంనిధాయాయుధం క్షిప్రం ఋశ్యమూకాలయం కపిం ॥ ౨౧

కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణం ।
స హి స్థానాని సర్వాణి కార్త్స్న్యేన కపికుంజరః ॥ ౨౨
నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి ।
న తస్యావిదితం లోకే కించిదస్తి హి రాఘవ ॥ ౨౩
యావత్ సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిందమ ।
స నదీర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కందరాన్ ॥ ౨౪
అన్వీక్ష్య వానరైస్సార్ధం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి ।
వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ ॥ ౨౫
దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీం ।
స జ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే ॥ ౨౬

స మేరుశృంగాగ్రగతామనిందితాం
ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి వా శ్రితాం ।
ప్లవంగమానాం ప్రవరస్తవ ప్రియాం
నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

నిదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిపాదనే ।
వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧

ఏష రామ శివః పంథాః యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః ।
ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః ॥ ౨
జంబూప్రియాళపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః ।
అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః ॥ ౩
ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః ।
నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౪
అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః ।
తానారుహ్యాథ వా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ ॥ ౫
ఫలాన్యమృతకల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః ।
తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పితపాదపం ॥ ౬
నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యుత్తరా ఇవ ।
సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః ॥ ౭
సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా ।
ఫలభారానతాస్తత్ర మహావిటపధారిణః ॥ ౮
శోభంతే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసంనిభాః ।
తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖం ॥ ౯
ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి ।
చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ॥ ౧౦
తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపాం నామ గమిష్యథః ।
అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలాం ॥ ౧౧

రామ సంజాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీం ।
తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ ॥ ౧౨
వల్గుస్వనాని కూజంతి పంపాసలిలగోచరాః ।
నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః ॥ ౧౩
ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాన్ తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః ।
రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నడమీనాంశ్చ రాఘవ ॥ ౧౪
పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్ తత్ర రామ వరాన్ హతాన్ ।
నిస్త్వక్పక్షానయస్తప్తాన్ అకృశానేకకంటకాన్ ॥ ౧౫
తవ భక్త్యా సమాయుక్తః లక్ష్మణస్సంప్రదాస్యతి ।
భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥
పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయం ।
ఉద్ధృత్య సతతాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసంనిభం ॥ ౧౬
అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి ।
స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్ వరాహాన్ వనచారిణః ॥ ౧౭
అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః ।
రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ ॥ ౧౮
సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపీన్ మాల్యధారిణః ।
శీతోదకం చ పంపాయాః దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి ॥ ౨౦
సుమనోభిశ్చితాంస్తత్ర తిలకాన్ నక్తమాలకాన్ ।
ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ ॥ ౨౧

న తాని కశ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః ।
న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ ॥ ౨౨
మతంగశిష్యాస్తత్రాసన్ ఋషయస్సుసమాహితాః ।
తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః ॥ ౨౩
యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్ స్వేదబిందవః ।
తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా ॥ ౨౪
స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ ।
తేషామద్యాపి తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ ॥ ౨౫
శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ చిరజీవినీ ।
త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్కృతం ॥ ౨౬
దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ।
తతస్తద్రామ పంపాయాః తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమం ॥ ౨౭
ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ పశ్యసి ।
న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్నువంతి తమాశ్రమం ॥ ౨౮
వివిధాస్తత్ర వై నాగాః వనే తస్మింశ్చ పర్వతే ।
ఋషేస్తస్య మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననం ॥ ౨౯
తస్మిన్ నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే ।
నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః ॥ ౩౦
ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్ పుష్పితద్రుమః ।
సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః ॥ ౩౧

ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః ।
శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని ॥ ౩౨
యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి ।
న త్వేనం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ॥ ౩౩
యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ।
తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః ॥ ౩౪
తత్రాపి శిశునాగానాం ఆక్రందః శ్రూయతే మహాన్ ।
క్రీడతాం రామ పంపాయాం మతంగారణ్యవాసినాం ॥ ౩౫
సిక్తా రుధిరధారాభిః సంహృత్య పరమద్విపాః ।
ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణాః మేఘవర్ణాస్తరస్వినః ॥ ౩౬
తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయం ।
నిర్వృతాః సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః ॥ ౩౭
ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చైవ నీలకోమలకప్రభాన్ ।
రురూనపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం జహిష్యసి ॥ ౩౮
రామ తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే గుహా ।
శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనం ॥ ౩౯
తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో హ్రదః ।
ఫలమూలాన్వితో రమ్యః నానామృగసమావృతః ॥ ౪౦
తస్యాం వసతి సుగ్రీవః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
కదాచిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే ॥ ౪౧

కబంధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ।
స్రగ్వీ భాస్వరవర్ణాభః ఖే వ్యరోచత వీర్యవాన్ ॥ ౪౨
తం తు ఖస్థం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురంతికే ॥ ౪౩
గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థం ఇతి తావబ్రవీత్ స చ ।
సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా ॥ ౪౪

స తత్ కబంధః ప్రతిపద్య రూపం
వృతః శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః ।
నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థః
సఖ్యం కురుష్వేతి తదాఽభ్యువాచ ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

అథ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే ।
ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ ॥ ౧
తౌ శైలేష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
వీక్షంతౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨
కృత్వా చ శైలపృష్ఠే తు తౌ వాసం రామలక్ష్మణౌ ।
పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపతస్థతుః ॥ ౩

తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాః తీరమాసాద్య పశ్చిమం ।
అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమం ॥ ౪
తౌ తమాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభిరావృతం ।
సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః ॥ ౫
తౌ చేద్దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః ।
రామస్య పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ॥ ౬
పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి ।
తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ॥ ౭
కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః ।
కచ్చిత్తే నియతః క్రోధః ఆహారశ్చ తపోధనే ॥ ౮
కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖం ।
కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి ॥ ౯
రామేణ తాపసీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసంమతా ।
శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా ॥ ౧౦
అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిః తవ సందర్శనాన్మయా ।
అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః ॥ ౧౧
అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి ।
త్వయి దేవవరే రామ పూజితే పురుషర్షభ ॥ ౧౨
చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాఽస్మి రఘునందన ।
గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాన్ త్వత్ప్రసాదాదరిందమ ॥ ౧౩

చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః ।
ఇతస్తే దివమారూఢాః యానహం పర్యచారిషం ॥ ౧౪
తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైః మహాభాగైర్మహర్షిభిః ।
ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమం ॥ ౧౫
స తే ప్రతిగ్రహీతవ్యః సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః ।
తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకాన్ అక్షయాంస్త్వం గమిష్యసి ॥
మయా తు వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ ।
తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పంపాయాస్తీరసంభవం ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా శబర్యా శబరీమిదం ।
రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతాం ॥ ౧౮
దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహాత్మనః ।
శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే ॥ ౧౯
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతం ।
శబరీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్ ॥ ౨౦
పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులం ।
మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన ॥ ౨౧
ఇహ తే భావితాత్మానః గురవో మే మహావనే ।
జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూజితం ॥ ౨౨
ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిః యత్ర తే మే సుసత్కృతాః ।
పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః ॥ ౨౩

తేషాం తపఃప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ ।
ద్యోతయంతి దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః ॥ ౨౪
అశక్నువద్భిస్తైర్గంతుం ఉపవాసశ్రమాలసైః ।
చింతితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్త సాగరాన్ ॥ ౨౫
కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తాః వల్కలాః పాదపేష్విహ ।
అద్యాపి నావశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన ॥ ౨౬
దేవకార్యాణి కుర్వద్భిః యానీమాని కృతాని వై ।
పుష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై ॥ ౨౭
కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా ।
తదిచ్ఛామ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్తుమేతత్ కళేబరం ॥ ౨౮
తేషామిచ్ఛామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనాం ।
మునీనామాశ్రమో యేషాం అహం చ పరిచారిణీ ॥ ౨౯
ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే ఆశ్చర్యమితి తత్త్వతః ॥ ౩౦
తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ।
అర్చితోఽహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కామం యథాసుఖం ॥
ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా ।
తస్మిన్ ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ ॥ ౩౨
అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాఽఽత్మానం హుతాశనే ।
జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా ॥ ౩౩

దివ్యాభరణసంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా ।
దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా ॥ ౩౪
విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ।
ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతా సుప్రభాననా ॥ ౩౫
యత్ర తే సుకృతాత్మానః విహరంతి మహర్షయః ।
తత్ పుణ్యాం శబరీ స్థానం జగామాత్మసమాధినా ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః.

దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తేజసా ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ॥ ౧
స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనాం ।
హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౨
దృష్టోఽయమాశ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యః కృతాత్మనాం ।
విశ్వస్తమృగశార్దూలః నానావిహగసేవితః ॥ ౩
సప్తానాం చ సముద్రాణాం ఏషు తీర్థేషు లక్ష్మణ ।
ఉపస్పృష్టం చ విధివత్ పితరశ్చాపి తర్పితాః ॥ ౪
ప్రణష్టమశుభం తత్తత్ కల్యాణం సముపస్థితం ।
తేన తత్త్వేన హృష్టం మనో లక్ష్మణ సంప్రతి ॥ ౫

హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి ।
తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పంపాం తాం ప్రియదర్శనాం ॥ ౬
ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే ।
యస్మిన్ వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోఽంశుమతస్సుతః ॥ ౭
నిత్యం వాలిభయాత్ త్రస్తః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభం ॥ ౮
తదధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణం ।
ఏవం బ్రువాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥ ౯
గచ్ఛావస్త్వరితం తత్ర మమాపి త్వరతే మనః ।
ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాత్ నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః ॥ ౧౦
ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహాభిభూః ।
స దదర్శ తతః పుణ్యాం ఉదారజనసేవితాం ॥ ౧౧
నానాద్రుమలతాకీర్ణాం పంపాం పానీయవాహినీం ।
పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండలైః ॥ ౧౨
నీలాం కువలయోద్ఘాటైః బహువర్ణాం కుథామివ ।
అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతాం ॥ ౧౩
పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితాం ।
తిలకైర్బీజపూరైశ్చ ధవైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా ॥ ౧౪
పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః ।
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్నిచులైస్తథా ॥ ౧౫

అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః ।
అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదామివ భూషితాం ॥ ౧౬

స తామాసాద్య వై రామః దూరాదుదకవాహినీం ।
మతంగసరసం నామ హ్రదం సమవగాహత ॥ ౧౭

సమీక్షమాణౌ పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమం ।
కోయష్టికైశ్చార్జునకైః శతపత్రైశ్చ కీరకైః ॥ ౧౮

ఏతైశ్చాన్యైశ్చ విహగైః నాదితం తు వనం మహత్ ।
తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహితౌ ॥ ౧౯

తద్వనం చైవ సరసః పశ్యంతౌ శకునైర్యుతం ।
స దదర్శ తతః పంపాం శీతవారినిధిం శుభాం ॥ ౨౦

ప్రహృష్టనానాశకునాం పాదపైరుపశోభితాం ।
తిలకాశోకపున్నాగవకుళోద్దాలకాశినీం ॥ ౨౧

రమ్యోపవనసంబాధాం పద్మసంపీడితోదకాం ।
స రామో వివిధాన్ వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౨౨

పశ్యన్ కామాభిసంతప్తః జగామ పరమం హ్రదం ।
పుష్పితోపవనోపేతాం సాలచంపకశోభితాం ॥ ౨౩

షట్పదౌఘసమావిష్టాం శ్రీమతీమతులప్రభాం ।
స్ఫటికోపమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసంతతాం ॥ ౨౪

మత్స్యకచ్ఛపసంబాధాం తీరస్థద్రుమశోభితాం ।
సఖీభిరివ యుక్తాభిః లతాభిరనువేష్టితాం ॥ ౨౫
కింనరోరగగంధర్వయక్షరాక్షససేవితాం ।
స తాం దృష్ట్వా తతః పంపాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౨౬
విలలాప చ తేజస్వీ కామాద్దశరథాత్మజః ।
స తాం దృష్ట్వా పునః పంపాం పద్మసౌగంధికైర్యుతాం ॥ ౨౭
ఇత్యువాచ తదా వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః ।
అస్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౨౮
ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః పుష్పితపాదపః ।
హరే ఋక్షరజోనామ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౯
అధ్యాస్తే తు మహావీర్యః సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః ।
సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నరర్షభ ॥ ౩౦
ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమం ।
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా ॥ ౩౧
కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ జీవితుం ।
ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితః
స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసం ।
వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం
రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః ॥ ౩౨

తతో మహద్వర్త్మ సుదూరసంక్రమః
క్రమేణ గత్వా ప్రతికూలధన్వనం ।
దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననామ్
అనేకనానావిధపక్షిజాలకాం ॥ 33

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే
చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమదరణ్యకాండే పంచసప్తతితమస్సర్గః.

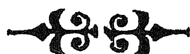
ధ్యానమ్

జటిలం చీరవసనం దండకారణ్యవాసినం ।
మునివేషధరం ధ్యాయేదరణ్యే కాండ ఉత్తమే ॥

ఫలశ్రుతిః.

ఆరణ్యకం తు యః కాండం అతిభక్తిసమన్వితః ।
పఠేద్వా శృణుయాద్వాఽపి సోమసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥

శ్రీమదరణ్యకాండస్సమాప్తః.

అశుద్ధసంశోధనపత్రికా.

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౭	౧౨	గమిష్యపి	గమిష్యసి
౩౯	౯	తతసం	తతస్సం
౫౧	౨	వాఽనఘ	వానఘ
౫౭	౧౪	దూరేణ	దూరే న
౭౦	౧౨	ప్రపచ్ఛ	పప్రచ్ఛ
౯౪	౨	స క్వచిత్	న క్వచిత్
౧౦౩	౧౩	సన్నిన	సన్నివ
౧౨౪	౧౭	భవేదార్యా	భవెద్భార్యా
౧౩౯	౨౦	మాత్మన	మాత్మనః
౧౪౬	౭	స్సంహతః	సంహతః
౧౫౧	౯	నద్యాంగీ	వద్యాంగీ
౧౭౦	౨౦	పత్యు	ప్రత్యు
౨౩౪	౧౬	వై దేహ్యాః	వై దేహ్యాః
౨౩౭	౧౧	అస్మిన్	అస్మిన్
౨౪౯	౪	ప్రత్యసు	ప్రత్యను

—:o:—